

**RIKOSLAIN MUKAINEN PAHOINPITELY, SOSIAALINEN
ONGELMA VAI PITKÄAIKAINEN TRAUMA?**

**Lähisuhdeväkivalta poliisin sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten
määrittelemänä**

Ronja Vauhkonen

Maisterintutkielma

Sosiologia

Yhteiskuntatieteiden ja

filosofian laitos

Humanistis-

yhteiskuntatieteellinen

tiedekunta

Jyväskylän yliopisto

Syksy 2020

TIIVISTELMÄ

RIKOSLAIN MUKAINEN PAHOINPITELY, SOSIAALINEN ONGELMA VAI PITKÄAIKAINEN TRAUMA?

Lähisuhdeväkivalta poliisin sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten määrittelemänä

Ronja Vauhkonen

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian maisteriohjelma, Sosiologian opintosuunta

Maisterintutkielma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Ohjaajat: Markku Lonkila ja Marianne Notko

Syksy 2020

Sivumäärä: 91

Lähisuhdeväkivalta Suomessa on ollut jo pitkään vakava yhteiskunnallinen ongelma, joka koskettaa monia ihmisiä iästä, sukupuolesta, kulttuurista ja yhteiskuntaluokasta riippumatta. Haasteita uhrien ja tekijöiden auttamiseen sekä onnistuneeseen väkivaltatyöhön aiheuttavat muun muassa väkivaltatyötä tekevien poliisien sekä sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöiden puutteellinen tietämys ja koulutus ilmiöön liittyen. Tämän tutkimuksen tarkoituksena olikin selvittää, kuinka poliisit sekä sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijät määrittelevät lähisuhdeväkivallan. Lisäksi tarkastelin, kuinka heidän ammatillinen habituksensa vaikuttaa lähisuhdeväkivallan määrittelyyn.

Aineistona tutkimuksessani toimi EU-rahoitteisen Enhancing Professional Skills and Raising Awareness on Domestic Violence, Violence against Women and Shelter Services (EPRAS) -hankkeen (vuonna 2019 toteuttama kyselytutkimus, josta hyödynsin kahden avokysymyksen vastauksia. Tutkimukseni teoreettisena viitekehysenä toimivat aiemmasta tutkimuskirjallisuudesta muodostettu lähisuhdeväkivallan kehikko sekä ammatillisen habituksen (esim. Virkki 2008) käsite. Aineiston analyysimenetelmänä käytin teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä.

Sekä poliisit että sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijät määrittelivät lähisuhteen yleisimmin perhesuhteeksi ja toiseksi yleisimmin parisuhteeksi. Poliisien vastauksissa yleisin väkivallan muoto oli fyysinen väkivalta, kun taas sosiaali- ja terveydenhuollon vastauksissa se oli vastaavasti henkinen väkivalta. Suurimmat erot väkivallan muotojen esiintyvyydessä tulivat esille taloudellisen ja seksuaalisen väkivallan määrissä.

Poliisin ammatillinen habitus tuli esiin muun muassa lakiin perustuvien lähisuhdeväkivallan määritelmien, maskuliinisuuden ja pessimistisyyden kautta. Sosiaalihuollon ammatillinen habitus näkyi puolestaan erityistä apua tarvitsevien ryhmien korostamisena lähisuhdeväkivallan kontekstissa, hyvän asiakas- ja luottamussuhteen luomisena väkivallan uhreihin sekä väkivallan tunnistamisena osana auttamistyötä. Terveydenhuollon ammatillinen habitus taas tuli esille lääketeollisuuden sanaston käyttämisen, ikäihmisten väkivaltakokemusten erittelyn, väkivallan traumatisoivien vaikutusten korostamisen ja luottamuksellisen asiakassuhteen muodostamisen kautta.

Avainsanat: lähisuhdeväkivalta, ammatillinen habitus, poliisi, sosiaalihuolto, terveydenhuolto, teoriaohjaava sisällönanalyysi

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 VÄKIVALTA LÄHISUHTEISSA	4
2.1 Väki­valta	4
2.2 Lä­hisuhdevä­ki­valta	8
3 AMMATILLINEN HABITUS AINEISTON ANALYYSIA OHJAAVANA KÄSITTEENÄ	13
3.1 Ammatillinen habitus vä­ki­valta­työssä	13
3.2 Poliisin ammatillinen habitus	16
3.3 Sosiaali­huollon työntekijöiden ammatillinen habitus	19
3.4 Terveyden­huollon työntekijöiden ammatillinen habitus	22
4 LÄHISUHDEVÄKIVALTA SUOMESSA	25
4.1 Vä­ki­valta tilastoina	27
4.2 Lain­säädäntö ja lä­hisuhdevä­ki­valta	30
5 KATSAUS AIEMPAAN TUTKIMUKSEEN	35
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	46
6.1 Aineisto	46
6.2 Teoriaohjaava sisäl­lönanalyysi	49
6.3 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	53
6.4 Tutkimuksen haasteet	55
7 LÄHISUHDEVÄKIVALTA AMMATTILAISTEN MÄÄRITTELEMÄNÄ	57
7.1 Poliisi	57
7.2 Sosiaali­huolto	63
7.3 Terveyden­huolto	69
7.4 Määrittelyt vertailussa	74
8 JOHTOPÄÄTÖKSET	80
9 LÄHTEET	85

1 JOHDANTO

Lähisuhdeväkivalta on maailmanlaajuinen ilmiö, jolla on Suomessakin muun väkivaltaisen käytöksen ohella pitkät perinteet. Läheisissä suhteissa tapahtuva väkivalta on monimuotoista ja se koskettaa ihmisiä iästä, sukupuolesta, kulttuurista ja yhteiskuntaluokasta riippumatta. Ilmiön laajuudesta huolimatta Suomessa on kuitenkin ollut taipumusta pitää lähisuhdeväkivaltaa perheen sisäisenä yksityisasiana, johon ulkopuolisten tahojen ei tarvitse puuttua (Kotanen 2018, 1438). Tällaisen suhtautumisen takia lähisuhdeväkivaltaa voidaankin Suomessa luonnehtia piilorikollisuudeksi, joka monesti edelleen jää kodin seinien sisäpuolelle muilta näkymättömiin.

Ruohosen (2006, 9) mukaan perheen sisäiseen väkivaltaan havahduttiin Suomessa vasta 1960-luvulla. Yhteiskunnallinen keskustelu, tutkimus ja erilaisten tukipalvelujen kehittäminen käynnistyivät asteittain. Ensimmäisenä kiinnitettiin huomiota lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan, sitten naisiin väkivallan kohteina. 1980-luvun puolivälissä alkoi Suomessa vuorostaan puhuttaa iäkkäisiin ihmisiin kohdistuva lähisuhdeväkivalta. Väkivaltaisia miehiä alettiin auttaa vasta noin muutama vuosikymmen sitten ja keskustelu miehistä väkivallan kohteina ja naisista väkivallan tekijöinä on edelleen suhteellisen vähäistä. Myös sisarusten keskinäistä väkivaltaa koskeva tieto on puutteellista. (Ruohonen 2006, 9.) Lisäksi nimenomaan lähisuhdeväkivallan sosiologinen tutkimus on jäänyt jokseenkin vähäiseksi. Sosiologian ja sosiologisen teorian parissa on tehokkaasti analysoitu yhteisöllistä ja institutionaalista väkivaltaa, mutta ihmisten välinen väkivalta on jätetty vähemmälle huomiolle niin sosiologian klassikoiden kuin nykypäivän tunnettujen sosiologien teoksissa. (Hearn 2013, 153–154.)

Vaikka vuosikymmenien saatossa onkin tultu eteenpäin niin lainsäädännön kuin tutkimuksenkin saralla, on lähisuhdeväkivalta edelleen merkittävä ongelma Suomessa. Sosiaali- ja terveystaloudissa kohdataan lähisuhdeväkivallan uhreja ja tekijöitä päivittäin (Siukola 2014, 3) ja toiseksi yleisin henkirikostyyppi on edelleen parisuhdekumppanin surmaama nainen (Lehti 2018, 26). Väkivaltaongelman vakavuus tunnistetaan myös pääministeri Sanna Marinin vuoden 2019 hallitusohjelmassa, jossa todetaan, että lähisuhdeväkivallan uhrien asemassa on edelleen vakavia puutteita ja jatkossa hallitus kiinnittääkin erityistä huomiota lähisuhdeväkivallan vähentämiseen. Hallitusohjelmassa kaavailaan lisäksi naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelmaa, jossa esimerkiksi lisätään uhrien tukipalveluja, turvakotien paikkamäärää sekä resursointia Euroopan

neuvoston edellyttämälle tasolle. Suunnitteilla on myös perustaa itsenäinen ja riippumaton naisiin kohdistuvan väkivallan raportoijan tehtävä ja huolehtia Istanbulin sopimuksen toimeenpanosta. Lisäksi ehkäistään miehiin kohdistuvaa väkivaltaa sen kaikissa muodoissa. (Valtioneuvosto 2019, 78–90.)

Lähisuhdeväkivallan parissa tehtävän työn kenttä Suomessa on suhteellisen pirstaloitunut eikä ole olemassa yhtä tiettyä tahoa, joka vastaisi väkivaltatyöstä. Paavilaisen ja Pösön (2003a, 86) mukaan väkivaltatyön kentältä voidaan löytää kahdenlaiseen kategoriaan kuuluvia organisaatioita. Ensimmäinen näistä on väkivaltaspesifit organisaatiot, jotka keskittyvät erityisesti väkivallan kanssa työskentelyyn. Näihin lukeutuvat esimerkiksi turvakodit. Toinen kategoria kattaa muut väkivallan parissa työskentelevät yleisiä palveluita tarjoavat organisaatiot, joissa väkivalta on vain yksi osa-alue muiden työtehtävien joukossa. Nämä koostuvat muun muassa poliisista, oikeuslaitoksesta sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista. Tutkimukseni tarkastelu rajautuu tähän jälkimmäiseen kategoriaan ja sen sisällä nimenomaan poliisiin sekä sosiaali- ja terveydenhuoltoon, sillä näiden ammattiryhmien työntekijät ovat usein ensimmäisiä ammattilaisahoja, jotka kohtaavat lähisuhdeväkivallan uhreja. He ovat niin ikään avainasemassa sekä väkivallan tunnistamisessa että siihen puuttumisessa. (Niklander, Peltonen, Notko & Husso 2019, 17.)

Eri alojen työntekijöiden koulutustaustat, työkulttuurit, arvot ja normit luonnollisesti eroavat toisistaan, mikä omalta osaltaan aiheuttaa ongelmia lähisuhdeväkivallan kohtaamisessa sekä uhrien ja tekijöiden auttamisessa. Marianne Notko ja Marita Husso (2019b, 86) mainitsevatkin suomalaisen väkivaltatyön haasteisiin kuuluvan muun muassa sen, että eri alojen ammattilaisten saamassa lähisuhdeväkivaltaa käsittelevässä koulutuksessa on erilaisia puutteita ja aukkoja, sekä sen, että ammattilaisilla on erilaisia lähisuhdeväkivaltaa koskevia asenteita ja näkemyksiä väkivaltaongelman merkityksestä ja siihen puuttumisen keinoista.

Tässä pro gradussa tutkin, miten lähisuhdeväkivallan parissa työskentelevät eri alojen ammattilaiset, eli poliisit sekä sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijät, määrittelevät lähisuhdeväkivallan. Minua kiinnostaa, onko eri ammattiryhmien välillä eroja siinä, miten lähisuhdeväkivalta ymmärretään ja miten siihen suhtaudutaan. Lisäksi tarkastelen ammatillisen habituksen (esim. Colley ym. 2003; Virkki 2008b) käsitteen avulla sitä, kuinka ammattiryhmien erilaiset ammatilliset taustat vaikuttavat siihen, kuinka he lähisuhdeväkivallan ymmärtävät ja määrittelevät.

Lähisuhdeväkivallan määrittelyjä on olennaista tarkastella yksinkertaisesti jo siitä syystä, että jos väkivallan parissa työskentelevät ihmiset eivät tunnista jotakin tiettyä käyttäytymistä väkivallaksi, on väkivallan kokijan tai tekijän vaikeampi saada siihen apua. Toisaalta myös moniammatillisen yhteistyön, jota väkivaltatyö Suomessa vaatii, kannalta poliisien sekä sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöiden väkivaltanäkemyksen selvittäminen voi olla hyödyllistä ja auttaa kehittämään alojen välistä yhteistyötä.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

1. Miten poliisit sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaiset määrittelevät lähisuhdeväkivallan?
2. Miten ammatillinen habitus vaikuttaa lähisuhdeväkivallan määrittelyyn?

Aloitan tutkimukseni tarkastelemalla väkivallan ja lähisuhdeväkivallan käsitteitä toisessa luvussa. Kolmannessa luvussa esittelen tutkimukseni teoreettista lähtökohtaa eli ammatillisen habituksen käsitettä ja kuvaan, kuinka tutkittavien ammattiryhmien ammatilliset habitukset rakentuvat. Neljännessä luvussa vuorostaan pohdin lähisuhdeväkivaltaa, sen yleisyyttä ja lainsäädäntöä Suomen kontekstissa. Viidennessä luvussa taas esittelen, minkälaista tutkimusta meillä ja maailmalla on aiheesta tehty. Kuudes luku käsittää aineiston ja tutkimusmetodin esittelyn, analyysin kulun vaiheet sekä pohdintani tutkimuksen eettisyydestä, luotettavuudesta ja haasteista. Luvussa seitsemän avaan analyysin tulokset, vertailen ammattiryhmien lähisuhdeväkivaltamääritelmiä toisiinsa sekä pohdin omia tuloksiani suhteessa aiempiin tutkimuksiin. Lopuksi kahdeksannessa luvussa kokoan tutkimuksen keskeiset johtopäätökset yhteen, tarkastelen tulosten yhteiskunnallista merkittävyyttä ja pohdin jatkotutkimusmahdollisuuksia.

2 VÄKIVALTA LÄHISUHTEISSA

Väkivalta on todennäköisesti aina ollut osa ihmiselämää, ja sen aiheuttamat haitat ovat eri muodoissaan nähtävissä ympäri maailmaa. Joka vuosi yli miljoona ihmistä menettää henkensä ja vielä useampi saa vähäisempiä vammoja väkivallan seurauksena. Väkivallan taloudellisia kustannuksia on vaikea arvioida tarkkaan, mutta yksistään sen aiheuttamat vuotuiset terveystaloudelliset menot nousevat maailmanmitassa miljardeihin dollareihin. Lisäksi tulevat kansantaloudelliset kustannukset, puhumattakaan inhimillisistä kustannuksista eli kaikesta siitä mittaamattomasta surusta ja tuskasta, jota väkivalta aiheuttaa. (Krug ym. 2002, 3.)

Väkivallan määritelmä riippuu monesti siitä, kuka väkivaltaa määrittelee ja mistä näkökulmasta sitä katsotaan. On selvää, että esimerkiksi väkivallan tekijän ja sen kokijan näkemys väkivallasta on erilainen. (Lattu 2016, 37.) Yhtä lailla eri aloilla työskentelevät ihmiset, kuten tämän tutkielman kohteena poliisit sekä sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijät, voivat nähdä ja määritellä väkivallan eri tavoilla. Monesti väkivalta ymmärretään lähinnä fyysisenä väkivaltana: iskuina, potkuina ja niistä seuranneina mustelmina. Väkivalta on kuitenkin huomattavasti laaja-alaisempi ilmiö ja se sisältää monia erilaisia ilmenemismuotoja. Tässä luvussa tarkastelenkin, miten väkivaltaa ja lähisuhdeväkivaltaa on aiemmin määritelty.

2.1 Väkivalta

Kenties siteeratuin määritelmä väkivallalle on Maailman terveysjärjestö WHO:n määritelmä, jossa väkivallan ymmärretään olevan fyysisen voiman tai vallan tahallista käyttöä tai sillä uhkaamista kohdistuen ihmiseen itseensä, toiseen ihmiseen, ihmisryhmään tai yhteisöön ja johtaen tai hyvin todennäköisesti johtaen fyysisen tai psyykkisen vamman syntymiseen, kuolemaan, kehityksen häiriytymiseen tai perustarpeiden tyydyttymättä jäämiseen. Vallan käsitteen yhdistäminen fyysisen voiman käyttöön väkivallan määritelmässä laajentaa väkivaltaisen teon luonnetta ja avartaa perinteistä käsitystä väkivallasta ottaen mukaan valtasuhteista kumpuavat teot, kuten esimerkiksi uhkailun ja pelottelun. WHO:n määritelmä voidaan siis ymmärtää niin, että se pitää sisällään kaiken fyysisen, seksuaalisen ja psykologisen pahoinpitelyn sekä itsemurhan ja muun itsensä satuttamisen. (Krug ym. 2002, 5.)

Jeff Hearnin (1998, 16) mukaan väkivallalle ei ole yhtä yksinkertaista määritelmää, mutta hän esittää, että on olemassa neljä elementtiä, jotka tulee ottaa huomioon sitä määriteltäessä.

Nämä ovat fyysisen tai muunlaisen voiman käyttö yhden tai useamman tekijän toimesta, tarkoitus tuottaa vahinkoa, väkivallan kohteen oma kokemus teon vahingollisuudesta ja/tai loukkaavuudesta sekä tiettyjen tekojen tunnistaminen väkivaltaiseksi jonkun ulkoisen tahon, esimerkiksi oikeusviranomaisen, toimesta.

Tutkimuskirjallisuudessa väkivalta jaotellaan usein keinojen perusteella ja täten käsitetään, että jokaisella väkivallan muodolla on omanlaisensa dynamiikka sekä erilainen tapa satuttaa väkivallan kohdetta. Väkivallan muodot perustuvat erilaisille valtasuhteille ja resursseille sekä etenkin resurssien epätasaiselle jakautumiselle. Väkivallan muotoja ovat esimerkiksi fyysinen, henkinen, seksuaalinen, uskonnollinen ja taloudellinen väkivalta sekä kaltoinkohtelu tai laiminlyönti. (Ronkainen 2017, 20; Siukola 2014, 11.) Uudet teknologiat ja sosiaalinen media ovat myös luoneet uusia väkivallan tekotapoja, jolloin voidaan puhua digitaalisesta väkivallasta (Naisten Linja 2020).

Fyysinen väkivalta kohdistuu ruumiiseen ja voi olla esimerkiksi tönimistä, lyömistä, potkimista, tukistamista, repimistä, raapimista, ravistelua sekä ampuma- tai teräaseen käyttöä. Henkinen väkivalta taas on esimerkiksi alistamista, arvostelua, nimittelyä, halveksimista, kontrollointia tai itsemurhalla uhkaamista. Seksuaaliseen väkivaltaan sisältyy muun muassa raiskaus tai sen yritys, seksiin painostaminen tai pakottaminen, ehkäisyn käytön kieltäminen, aborttiin pakottaminen sekä seksuaalisen itsemääräämisoikeuden rajoittaminen. Uskonnollisella väkivallalla voidaan puolestaan tarkoittaa muun muassa uskonnolliseen vakaumukseen pakottamista ja uskontoon liittyvillä asioilla uhkailua sekä kunniaväkivaltaa. Taloudellisesta väkivallasta taas on esimerkiksi itsenäisen rahankäytön estäminen, pakottaminen antamaan omat rahat toisen käyttöön tai kiristäminen. Kaltoinkohtelusta tai laiminlyönnistä puhutaan vuorostaan silloin, kun toinen henkilö jätetään ilman hoitoa, apua tai huolenpitoa tilanteissa, joissa hän niitä tarvitsisi. Siihen voidaan lukea kuuluvaksi myös toisen ihmisen vahingoittaminen lääkkeillä, päihteillä, kemikaaleilla tai liuottimilla. Kaltoinkohtelun uhrina on usein lapsi, vanhus tai vammainen henkilö, sillä etenkin he ovat riippuvaisia toisten ihmisten huolenpidosta. (Siukola 2014, 11.) Digitaalisen väkivallan tekoja voi olla vaikea tunnistaa väkivallaksi. Se voi tarkoittaa esimerkiksi tekemisten seuraamista netin kautta, jatkuvaa soitteluja ja viestittelyä, toisen viestien salaa lukemista, tileille murtautumista, negatiivisten asioiden levittelyä netissä, alastonkuvien lähettelyä tai sen kontrolloimista, kenen kanssa sosiaalisessa mediassa saa olla kavereita. (Naisten Linja 2020.)

Väkivaltaisen tekojen jaottelu eri muotoihin voi kuitenkin olla vaikeaa, sillä usein väkivallan muodot limittyvät toisiinsa. Esimerkiksi jatkuva fyysinen väkivalta on harvoin pelkästään fyysistä väkivaltaa, sillä pelko tai uhkaus seuraavasta iskusta liittyy siihen myös henkisen väkivallan elementin. Samaan tapaan seksuaalinen väkivalta pitää sisällään myös fyysisen ja henkisen väkivallan. Väkivallan eri muotojen määrittely on kuitenkin tärkeää esimerkiksi siksi, että se mahdollistaa niiden tieteellisen mittaamisen (Notko & Husso 2019a, 13).

Edellä mainittujen suorien väkivallan muotojen lisäksi erotetaan myös epäsuoria väkivallan muotoja. Epäsuora väkivalta luo olosuhteita, jotka eri tavoin loukkaavat henkilön tai ryhmän integriteettiä, hyvinvointia ja omanarvontuntoa. Sitä ovat kulttuurinen, symbolinen, visuaalinen, systeeminen ja rakenteellinen väkivalta. Epäsuorassa väkivallassa ei siis suoran väkivallan tavoin voi nimetä tiettyä tekijää, vaan olosuhteita pidetään yllä yhteisön toimesta. Kulttuuriseen väkivaltaan kuuluu tietynlainen merkityssysteemi, joka vähättelee tiettyä ihmisryhmää ja heidän elämäntapaansa. Se juontaa juurensa kolonialismiin: hyvä esimerkki kulttuurisesta väkivallasta onkin se, kun uusien alueita valloitetaan, niin alueen asukkaita kuvaillaan kulttuuriltaan tai identiteetiltään alempiarvoisena ja heidän oikeuksiaan riistetään. (Ronkainen 2017, 22.)

Symbolinen väkivalta taas on yksinkertaisesti muotoiltuna väkivaltaa, jossa sosiaalinen toimija on osallinen sekä uhrina että tekijänä (Bourdieu & Wacquant 1995, 203). Eri ryhmille ja luokille tarjotaan tietynlainen merkitysten järjestelmä, toisin sanoen kulttuuri, sellaisella tavalla, että se koetaan legitiiminä. Koska tilannetta pidetään legitiiminä, väkivaltaa ei tällöin tunnisteta. (Jenkins 1992, 104–105.) Tätä tilannetta, jossa altistutaan väkivallalle, jota harjoitetaan nimenomaan siksi, ettei sitä tunnisteta väkivallaksi, kutsutaan misrekognitioksi eli väärintunnistamiseksi. Rekognition käsitteen piiriin kuuluvat ne oletukset, jotka yhteiskunnalliset toimijat tekevät ottamalla maailman annettuna ja pitämällä sitä luonnollisena. Sosiaaliseen maailmaan syntyneinä hyväksymme joukon oletuksia ilman, että niitä koskaan lausutaan ääneen. Tällainen maailman dogmaattinen hyväksyminen onkin vallan todellinen perusta. (Bourdieu & Wacquant 1995, 204.)

Visuaalinen väkivalta puolestaan liittyy kuviin ja katsomiseen. Se tarkoittaa sellaisia kuvallisia representaatioita, jotka loukkaavat katsojan arvoja tai mielen integriteettiä, loukkaavat tiettyä ihmisryhmää, esittävät epäterveellisiä samaistumiskohteita, haittaavat terveen minäsuhteen rakentumista tai esittävät epätasa-arvon muuttumattomana todellisuutena. Lisäksi visuaalisella väkivallalla voidaan tarkoittaa tilanteita, joissa henkilö

pakotetaan katsomaan tapahtumia, esityksiä tai kuvia, jotka hän kokee vastenmielisinä. (Näre 2008, 349–350.)

Rakenteellinen väkivalta taas tarkoittaa sitä, että toiset ihmisryhmät marginalisoidaan, kun puolestaan toisten ryhmien etuoikeudet lisääntyvät. Tämän mahdollistavat valtajärjestelmät ja resurssien jakautuminen epäsäännöllisesti ihmisryhmien välillä. Systeminen väkivalta vuorostaan liittyy siihen, että tietyt toimintatavat yhteiskunnan järjestelmissä ja instituutioissa voivat ohittaa joitakin kokemuksia ja luoda tilanteita, jotka ovat epäoikeudenmukaisia tietyille ihmisryhmälle. (Ronkainen 2017, 23.)

Lisäksi väkivaltaan liitetään usein kontrolli, pakottaminen ja painostus. Ne eivät ole suoran väkivallan muotoja, vaan niiden väkivaltaisuus tulee esiin kontekstissa sekä väkivallan osallisten toimintatilassa. Väkivalta ja sen uhka on jo itsessään tapa kontrolloida, pakottaa tai painostaa toista henkilöä. Toisaalta joskus pyrkimys vaikuttaa toisen ihmisen elämään, päätöksentekoon ja toiveisiin on niin intensiivistä, että se jo itsessään on kontrolloivaa henkistä väkivaltaa. (Ronkainen 2017, 23.)

Parisuhdeväkivaltaa käsittelevässä tutkimuksessaan Leo Nyqvist (2001, 90) käyttää ilmaisua ”sosiaalisten suhteiden kontrolli” puhuessaan väkivallan kohteena olevien naisten esiin tuomia alistavia keinoja, joissa ei ole kyseessä suoranaisesti väkivalta tai uhkailu, vaan miehen puuttuminen naisen sosiaaliseen kanssakäymiseen tai näiden kontaktien tarkkailu ja selvittäminen. Nyqvistin (2001, 90) mukaan tällainen kontrolli voidaan määritellä väkivaltaiseksi sen henkilökohtaista vapautta rajoittavan ja oikeuksia loukkaavan luonteen vuoksi.

Erilaisia kontrollin muotoja ovat sosiaalinen eristäminen, mielipiteiden ja ilmaisun kontrolli, taloudellinen kontrolli ja hyväksikäyttö sekä väkivalta yksityisyyden suojassa. Sosiaalinen eristäminen tarkoittaa sitä, että väkivallan kokijan ihmissuhdeverkko supistuu väkivaltaisen puolison mielipiteiden mukaan. Mielipiteiden ja ilmaisun kontrolli puolestaan merkitsee vaatimusta yhdenmukaisista mielipiteistä sekä puuttumista kumppanin puheilmaisuun. Taloudellinen kontrolli ja hyväksikäyttö taas viittaa siihen, että rahaa käytetään kontrollin ja alistamisen välineenä. Väkivallan kohteena olevat puoliset joutuivat esimerkiksi toisinaan rahoittamaan lähes kokonaan niin päivittäisen elämisen kuin väkivaltaisen puolison henkilökohtaiset menot. Väkivallasta yksityisyyden suojassa puhutaan vuorostaan silloin, kun parisuhteen sisäisestä väkivallasta kielletään kertomasta ulkopuolisille ja saatetaan esimerkiksi määrätä puoliso puhumaan tietyllä tavalla. (Nyqvist 2001, 90–95.)

Väkivalta voidaan ymmärtää myös joko instrumentaalisenä tai ekspressiivisenä. Instrumentaalinen väkivalta tarkoittaa sitä, että väkivaltaa käytetään tiettyjen tavoitteiden saavuttamiseksi. Tällaisia tavoitteita voivat olla esimerkiksi taloudellinen hyöty sekä tietyn statuksen tai hyväksynnän saavuttaminen. Ekspressiivinen väkivalta viittaa puolestaan siihen, että väkivallalla ilmaistaan jotakin, kuten vaikkapa epätoivoa tai turhautumista. Instrumentaalinen väkivalta on tyypillisesti liitetty miehiin, kun taas ekspressiivinen väkivalta on nähty naisille tyypillisempänä. (Campbell 1993; Grönfors 1994, 66.)

Väkivaltaa käsittelevää tutkimusta tehdessä on tärkeää ymmärtää ilmiön monipuolisuus, väkivallan erilaiset ilmenemisen tavat sekä niiden kietoutuminen yhteen. Tarkasteltaessa väkivaltaa, joka tapahtuu kahden ihmisen välillä, on usein kyse suorista väkivallan muodoista. On kuitenkin hyvä muistaa, että epäsuorat väkivallan muodot vaikuttavat myös suorien väkivallan muotojen taustalla. Yhteiskunnassa vallitseva asenneilmapiiri luo perustan sille, mitä voi tehdä ja mitä ei. Nyqvist (2001, 10) toteaaakin, että perhe- ja parisuhdeväkivallan kohtaamisen dilemma on siinä, että samalla kun tuomitsemme jyrkästi muunlaisen väkivallan, saatamme nähdä parisuhteen intiimin väkivallan osana parisuhteen vuorovaikutusproblematiikkaa, jolloin väkivallan käytöstä tulee jopa hyväksyttävää. Jos yhteiskunnassa ylläpidetään ajatusta, että lähisuhteissa tapahtuvaan väkivaltaan ei ole soveliasta puuttua, koska se on yksityisasia, luo se puitteet sille, että suoraa väkivaltaa käytetään.

2.2 Lähisuhdeväkivalta

Läheisissä ihmissuhteissa tapahtuvasta väkivallasta on käytetty erilaisia nimityksiä, jotka kukin liittyvät tiettyyn teoreettiseen keskusteluun ja ymmärrykseen väkivallasta sekä pyrkivät rajaamaan kyseistä ilmiötä. Yleisesti esiintyviä käsitteitä niin kansainvälisessä kuin kotimaisessakin tutkimuksessa ovat esimerkiksi domestic violence (kotiväkivalta), gender violence (sukupuolistunut väkivalta) sekä family violence (perheväkivalta). (Jäppinen 2015, 50.) Perheessä ja parisuhteissa tapahtuvaa väkivaltaa koskeva keskustelu on kulkenut Suomessa pitkään eri suuntaan kuin esimerkiksi muissa Pohjoismaissa. Kun muualla Skandinaviassa käytettiin 70- ja 80-luvuilla yleisesti termiä kvinnomisshandel ja puhuttiin julkisesti nimenomaan naisiin kohdistuvasta väkivallasta, vakiintui Suomessa 70-luvulla käyttöön sana perheväkivalta. Lisäksi naisiin kohdistuvasta väkivallasta puhumista välteltiin niin julkisissa keskusteluissa kuin tutkimuksissakin. (Husso 2003, 41–42.) Läheisissä

suhteissa tapahtuva väkivalta konstruointiin epäterveellisen perhedynamiikan lopputulokseksi tai vaihtoehtoisesti joko alkoholi- tai mielenterveysongelmiin liittyväksi ongelmaksi sen sijaan, että se olisi linkitetty sukupuolten epätasa-arvoon tai sukupuolittuneisiin valtasuhteisiin (Virkki 2017, 5). Perheväkivallan käsite onkin vakiintunut suomalaisessa kielenkäytössä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin (Paavilainen & Pösö 2003b, 18) ja sitä käytetään myös poliisin järjestelmissä (Fagerlund 2016, 21).

Perheväkivalta-käsitettä on kuitenkin kritisoitu erityisesti feministisen keskustelun taholta. Kritiikin pääpointti on se, että käsite mystifioi perhesuhteissa tapahtuvan väkivallan toimijattomaksi: perheväkivalta tarkoittaa kuitenkin yleensä miesten kohdistamaa väkivaltaa naisiin ja lapsiin, joten tekijä on tällöin mies eikä perhe. (Paavilainen & Pösö 2003b, 19.) Lisäksi käsitteen ulkopuolelle jää muita läheisissä suhteissa tapahtuvia väkivallan muotoja, kuten vanhuksiin kohdistuva väkivalta (Mullender 1996, 8).

Useissa suomalaisissa feministisissä tutkimuksissa on käytetty käsitteitä sukupuolistunut, seksualisoitunut ja sukupuolittunut väkivalta, jotka viittaavat siihen, että sukupuoli ja seksuaalisuus ovat osa väkivallan rakennetta, siihen liitetyjä merkityksiä sekä asenteita ja selitystapoja. Termit eivät kuitenkaan oleta, että lähtökohtaisesti toinen sukupuoli olisi toista väkivaltaisempi tai toinen olisi todennäköisemmin väkivallan uhri. (Ronkainen & Näre 2008, 21.) Tästä huolimatta keskustelu väkivallan sukupuolistuneisuudesta on keskittynyt pitkälti parisuhdeväkivaltaan, sillä suurin osa naisten kokemasta fyysisestä väkivallasta tapahtuu parisuhteessa (Ronkainen 2017, 29). Vaikka sukupuolen ja seksuaalisuuden tarkastelu väkivallan yhteydessä onkin olennaista, en silti käytä seksuaalisen, sukupuolittuneen, sukupuolistuneen tai naisiin kohdistuvan väkivallan käsitettä tutkimuksessani, sillä ne eivät rajaa väkivaltaa nimenomaan läheisiin suhteisiin. Parisuhdeväkivalta-käsitteen ongelma puolestaan on hieman sama kuin perheväkivallan, eli se rajaa ulkopuolelleen muissa lähisuhteissa kuin parisuhteessa tapahtuvan väkivallan.

Tässä tutkimuksessa haluan ottaa huomioon koko läheisissä ihmissuhteissa tapahtuvan väkivallan kirjon ja kiinnittää huomiota siihen, miten laaja ongelma on, minkä vuoksi käytän käsitettä lähisuhdeväkivalta. Käsitteen etuna onkin se, että se ei rajaa läheisissä suhteissa tapahtuvaa väkivaltaa vain esimerkiksi perheen tai parisuhteen sisälle, vaan sallii ymmärryksen siitä, että on olemassa erilaisia läheisiä suhteita. Näenkin lähisuhdeväkivallan

eräänlaisena sateenvarjokäsitteenä, joka kattaa erilaiset väkivallan ilmenemismuodot erilaisissa lähisuhteissa.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos eli THL (2019) määrittelee lähisuhdeväkivallaksi sen, kun henkilö on väkivaltainen nykyistä tai entistä kumppaniaan, lastaan, lähisukulaistaan tai muuta läheistään kohtaan. Lähisuhdeväkivalta ilmenee THL:n mukaan eri tavoilla. Ensimmäinen näistä tavoista on parisuhdeväkivalta, jolla tarkoitetaan puolisoon tai entiseen puolisoon kohdistettua väkivaltaa. Toisena on seurusteluväkivalta, joka on nuorten parisuhteissa tapahtuvaa väkivaltaa. Kolmas tapa on lasten kaltoinkohtelu, jolla tarkoitetaan vanhempien tai muiden aikuisten toimintaa, joka vahingoittaa lasta fyysisesti tai henkisesti. Neljäntenä on kunniaan liittyvä väkivalta, joka viittaa henkilön psyykkiseen tai fyysiseen painostukseen silloin, kun henkilöä epäillään yhteisön asettamien siveysperiaatteiden loukkaamisesta. Viides lähisuhdeväkivallan ilmenemistapa on ikääntyneisiin kohdistuva väkivalta, jolla tarkoitetaan luottamuksellisessa ihmissuhteessa tapahtuvaa tekoa tai tekemättä jättämistä, jolloin vaarannetaan ikääntyneen hyvinvointi, terveys tai turvallisuus. Kuudentena on vammaisiin kohdistunut väkivalta. Vammaiset kokevat samanlaista väkivaltaa kuin vammattomat ihmiset, mutta sen lisäksi vammaisiin kohdistuu myös omanlaisiaan väkivallan muotoja, jotka liittyvät vammaisen ihmisen riippuvuuteen toisesta ihmisestä ja tämän antamasta avusta arkipäivän selviytymisessä. (THL 2019.)

Lähisuhdeväkivalta on erityinen kysymys niin rikoksena, väkivallan muotona kuin kokemuksenakin. Se eroaa muusta väkivallasta siten, että sen tapahtumapaikkana on monesti oma koti ja sen tekijänä toimii oma kumppani tai muu ihminen, joka on arjessa läsnä. Lähisuhdeväkivallan osapuolten välillä voi olla yhtä aikaa sekä voimakas tunneside että valtasuhde, joka perustuu kontrolloimiseen ja väkivaltaan. (Siukola 2014, 10.)

Kotona tapahtuvaan väkivaltaan liittyy Paavilaisen ja Pösön (2003b, 18) mukaan kaksi oleellista piirrettä. Ensinnäkin se on erityisen merkityksellistä, sillä niin kotia kuin kotiin sijoittuvia perhe- ja läheissuhteita pidetään turvan, kiintymyksen ja rakkauden tyysijoina. Kotona tapahtuva väkivalta täten murtaa kodin ja perhesuhteiden tärkeää tehtävää. Toiseksi koti-, perhe- ja läheissuhteiden ajatellaan olevan yksityisaluetta, mikä näkyy siten, että on suuri kynnyksensä sekä tuoda esiin perheen ongelmia että puuttua ulkopuolisena perheen asioihin. Tämä taas vaikeuttaa oleellisesti väkivallan tunnistamista ja avun tarjoamista. (Paavilainen & Pösö 2003b, 18.)

Lähisuhteessa tapahtuva väkivalta ei tule aina viranomaisten tai muiden ulkopuolisten tietoon, sillä siihen liittyy monesti häpeän ja syyllisyyden tunteita (Siukola 2014, 10). Etenkin parisuhteen sisällä tapahtuva väkivalta tuntuu aiheuttavan väkivaltaa kokeneissa naisissa häpeää. Husso (2003, 262) kuvaa, kuinka vanhemman sukupolven naiset häpeävät epäonnistumistaan avioliitossa vaimoina sekä äiteinä ja kuinka nuoremmat naiset häpeävät sekä omaa epäonnistumistaan tasa-arvoisen parisuhteen saavuttamisessa että miehensä käytöstä. Vaikka yhteiskunta onkin monella tapaa muuttunut, niin häpeän taakka erityisesti naisilla on säilynyt. Viranomaisille ilmoittamisen ja rikosilmoituksen tekemisen esteenä voi myös olla pelko kostosta tai väkivallan pahenemisesta (Husso 2003, 18).

Lähisuhdeväkivalta on lisäksi siitä erikoinen väkivallan osa-alue, että arkeen kuuluu myös parempia, väkivallattomia hetkiä. Kun väkivaltaa ei esiinny lähisuhteessa, tekijä voi hyvillä mielin käyttää väkivaltaista käyttäytymistään lahjoilla, kauniilla eleillä ja sanoilla tai huomioida muuten positiivisella tavalla väkivallan kokijaa. Nämä hyvät ajat valavat väkivallan kokijoihin toivoa ja uskoa siihen, että väkivalta loppuu, jolloin he myös taipuvat pitämään väkivaltaisista suhteista kiinni. Yleisempää kuitenkin on, että väkivalta jatkuu ja voimistuu, kun taas väkivallattomat hetket vähenevät. (Rikosuhripäivystys 2019.)

Aina väkivalta ei kuitenkaan lopu suhteen päättämiseen, vaan se voi jatkua esimerkiksi vainoamisena, jota ilmenee etenkin parisuhteen päättymisen jälkeen. Nikupeteri ja Laitinen (2017, 21) määrittelevät vainon sellaiseksi tavoitteelliseksi toiminnaksi, jossa tekijä pyrkii kontrolloimaan uhrin arkea, rajoittamaan tämän toimintaa ja sosiaalista tilaa sekä aiheuttaa uhrissa ahdistuksen, pelon ja turvattomuuden tunteita. Vaino esiintyy yksittäisten tekojen jatkumona, joka koostuu jatkuvista väkivaltaisista ja ei-väkivaltaisista teoista. Oleellista vainossa on etenkin uhrin oma kokemus tekojen epämiellyttävyydestä, ahdistavuudesta ja tungettelevuudesta. Vaikka vainoa voi esiintyä myös tuntemattoman ihmisen toimesta, saa vaino erilaisen merkityksen lähisuhteessa tapahtuvana, sillä esimerkiksi entinen parisuhde mahdollistaa paljon yksityiskohtaisemman tiedon saamisen uhrin tekemisistä (Nikupeteri & Laitinen 2017, 27–28).

Lähisuhdeväkivaltaa ei myöskään välttämättä mielletä samalla tavalla rikokseksi kuin tuntemattoman ihmisen tekemää väkivaltaa (Siukola 2014, 10). Tämä näkyy muun muassa siten, että auttavassa asemassa oleva taho saattaa vähätellä tilanteen vakavuutta ja kutsua väkivaltaa esimerkiksi päihdeongelmaksi, perheriidaksi tai vuorovaikutuksen haasteiksi (Siukola 2014, 45). Myös väkivallan osapuolten itsensä voi olla vaikeaa nähdä

lähisuhdeväkivalta nimenomaan rikoksena, josta pitäisi ilmoittaa viranomaisille, eikä sellaisena asiana, joka pitää hoitaa perheen kesken kertomatta siitä ulkopuolisille (Rikosuhripäivystys 2019).

Kaikki lähisuhdeväkivallan muodot aiheuttavat haittavaikutuksia niin uhrille, tekijälle kuin heidän läheisilleenkin. Seuraukset vaihtelevat riippuen väkivallan kestosta ja ilmenemistavoista sekä siitä, onko väkivalta yksisuuntaista vai molemminpuolista. Väkivallan vaikutukset voivat olla fyysisiä vammoja, kuten mustelmia ja murtumia, psykosomaattisia oireita eli esimerkiksi sydämen tykytystä ja nukahtamisvaikeuksia tai psykososiaalisia oireita kuten syyllisyyttä, häpeää ja masennusta. Väkivalta voi aiheuttaa myös taloudellisia seurauksia, kuten kodittomuutta ja velkaantumista. Myös väkivaltaa käyttänyt voi esimerkiksi tuntea häpeää, syyttää itseään, pyrkiä vähättelemään tekoaan tai käyttäytyä itsetuhoisesti. Erityisesti pitkään jatkunut ja toistuva väkivalta traumatisoi väkivallan osapuolia ja varsinkin lapset ovat alttiita sen traumatisoiville vaikutuksille. Väkivaltaisessa kodissa eläminen vaikuttaakin aina negatiivisesti lasten psyykkiseen terveyteen sekä haittaa lasten kasvua ja kehitystä. (Flinck ym. 2013, 10–12.)

Lähisuhdeväkivalta sisältää siis samoja väkivallan muotoja, kuin esimerkiksi toisilleen tuntemattomien ihmisten tekemä väkivalta, mutta lähisuhde-etuliite liittyy sen kontekstiin, jossa väkivallan tekijällä ja uhrilla on sellainen suhde, jonka perusteella uhrin todennäköisemmin olettaisivat, etteivät he joudu väkivallan uhriksi tämän läheisen ihmisen toimesta. Tutkimuskirjallisuuden pohjalta olenkin rakentanut teoreettisen kehikon lähisuhdeväkivallalle, jonka kautta myöhemmin tarkastelen eri ammattialojen työntekijöiden lähisuhdeväkivaltamääritelmiä. Ymmärrän lähisuhdeväkivallan siten, että missä tahansa läheisessä suhteessa voi tapahtua mitä tahansa väkivallan muotoja. Läheiseksi suhteiksi lasken perheenjäsenet eli vanhemmat, lapset ja sisarukset, nykyisen tai entisen seurustelukumppanin, sukulaiset, ystävät sekä muut ihmiset, jotka henkilö tuntee sen verran läheisekseen, että ei odottaisi heidän käyttävän väkivaltaa heitä kohtaan. Väkivallaksi lasken puolestaan fyysisen, henkisen, seksuaalisen, taloudellisen, uskonnollisen, digitaalisen ja kunniaan liittyvän väkivallan, vainon sekä kaltoinkohtelun, johon sisältyvät etenkin vanhuksiin, lapsiin ja vammaisiin kohdistuva väkivalta. Ajattelen jokaiseen väkivallan muotoon liittyvän itse ilmenemistävän lisäksi myös väkivallan erilaiset vaikutukset.

3 AMMATILLINEN HABITUS AINEISTON ANALYYSIA OHJAAVANA KÄSITTEENÄ

Poliisi-, sosiaali- ja terveydenhuoltoala poikkeavat toisistaan niin koulutuksen, työkuulttuurin, arvojen kuin normienkin suhteen. Kiinnostukseni kohteena tässä tutkimuksessa onkin se, vaikuttavatko nämä eroavaisuudet siihen, kuinka kyseisten alojen työntekijät määrittelevät lähisuhdeväkivallan. Hyödynnän empiirisen aineiston analyysia ohjaavana käsitteenä ammatillisen habituksen (esim. Colley ym. 2003; Virkki 2008b) käsitettä, jota esittelen tarkemmin alaluvussa 3.1. Sitä seuraavissa alaluvuissa puolestaan kuvailen poliisien sekä sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöiden ammatillisen habituksen muodostumista näiden ryhmien työkäytännöissä erityisesti lähisuhdeväkivallan näkökulmasta.

3.1 Ammatillinen habitus väkivaltatyössä

Ammattilaisten lähisuhdeväkivallan määrittelemiseen ja ymmärtämiseen vaikuttaa olennaisesti se, mitä työtä henkilö tekee ja millaisen koulutuksen hän on työhönsä saanut. Koulutuksen ja työnteon kautta henkilö muodostaa sosialisatioprosessin kautta itselleen tietynlaisen maailmankuvan ja tavan ymmärtää asioita. Käytän tässä tutkimuksessa ammatillisen habituksen käsitettä kuvaamaan juuri näitä suhtautumis- ja käsitteellistämistapoja, jotka eri alojen ammattilaisille rakentuvat vuorovaikutuksessa heidän ympäristönsä kanssa.

Käsitteenä ammatillinen habitus pohjaa Pierre Bourdieun tuotannosta tuttuun habituksen käsitteeseen (esim. Bourdieu 1977). Englanninkielisessä kirjallisuudessa ammatillisesta habituksesta käytetään käsitteitä professional habitus (esim. Artaraz 2006; Virkki 2008b) sekä vocational habitus (esim. Colley ym. 2003; Braun 2012). Suomeksi ammatillisen habituksen käsitettä on käyttänyt esimerkiksi Tuija Koivunen (2017).

Habitus on yksilöllä oleva joukko pysyviä tapoja ja taipumuksia, jotka muovaavat heidän asenteitaan, käyttäytymistään ja suhtautumistaan eri tilanteisiin. Sen kautta yhteiskunnan rakenteet sisäistetään ja ilmennetään jatkuvina dispositioina, jotka sekä mahdollistavat että taivuttelevat yksilön toimimaan tietyillä tavoilla. (Colley ym. 2003, 5; Virkki 2008b, 249–250.) Habitus ei siis ole olemassa pelkästään ihmisten ajatuksen tasolla, vaan se vaikuttaa

myös kehossa ja muovaa niitä reaktioita, jotka vaikuttavat vaistonvaraisilta. Habitus on täten yhtä lailla tiedostettua kuin tiedostamatonta toimintaa. (Virkki 2008a, 82.)

Habitukseen liittyy myös kentän käsite, jolla Bourdieu viittaa suhteellisen itsenäisiin sosiaalisiin maailmoihin sekä objektiivisiin sosiaalisiin rakenteisiin, joita kentät sisältävät. Habitus jäsentää kenttää koskevia havaintoja sekä kentällä tapahtuvaa toimintaa. Tietyllä kentällä toimivien yksilöiden täytyy hallita näiden maailmojen käytännön periaatteet, eli heillä täytyy olla kentällä tapahtuvan sosialisoinnin kautta hankittu habitus. Esimerkiksi uusien työntekijöiden täytyy muovata habitustaan sopiakseen työpaikan vallitsevaan työkuulttuuriin. Habitus tekee luonnolliseksi sekä itsensä että sen mahdollistavat kentän periaatteet, jolloin nämä periaatteet tulevat osaksi habituksen sisäistä koneistoa. Työntekijöille kehittyy siis yhtenäisiä tapoja nähdä, ajatella ja toimia ilman että työntekijän tarvitsee tietoisesti ajatella näitä työskentelytapoja. Kun työntekijä on saavuttanut oikeanlaisen habituksen, hän tuntee itsensä hyväksytyksi ja mukavaksi kentällä ollen kuin kala vedessä. (Virkki 2008b, 260; Chan 2004, 345.)

Tietty ammattikunta voidaan täten ymmärtää kenttänä, jolla rakennetaan tietynlaista ammatillista habitusta. Poliisien sekä sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöiden ammatillinen habitus luodaan jokaisen ammattialan omalla ammatillisella kentällä ja se ilmentää ammattikunnan kulttuurisesti ja historiallisesti muodostuneita arvoja (Virkki 2008a, 82). Ammattiin kouluttautuessa ja kyseisessä ammatissa töitä tehdessä soisialisututaan ammatin työkuulttuuriin, arvoihin, ajattelumalleihin, toimintatapoihin ja käytäntöihin, jotka osaltaan määrittävät sitä, miten työntekijä näkee maailman, käsittää erilaiset ilmiöt ja kategorisoi näitä asioita. Esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöiden työssä olennaisia ja itsestään selväksi muodostuneita havaitsemisen kategorioita ovat Virkin (2008b, 261) mukaan muun muassa sairas ja terve sekä apua tarvitseva ja apua antava. Näiden luokittelujen pohjalta muodostuvat myös asiakkaan sekä itse työntekijän kategoriat.

Eri ammattiryhmillä on oma käsityksensä siitä, mitä ammatti pitää sisällään ja miten ammattia käytännössä toteutetaan. On siis luonnollista, että poliiseilla sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisilla voi olla hyvinkin erilainen näkemys samasta asiasta, eli tämän tutkimuksen puitteissa lähisuhdeväkivallasta. Esimerkiksi poliisin työn pohjana on pitkälti laki, joten jos rikoslaissa jotain tekoa ei määritellä rikokseksi ja rangaistavaksi, niin poliisi ei välttämättä näe tekoa väkivaltana. Tällöin poliisi ei myöskään välttämättä tunne

tehtäväkseen puuttua asiaan. Sosiaalihuollon työntekijät voisivat taas luokitella saman teon väkivaltaiseksi, sillä heidän tehtävänsä ei ole tarkastella sitä, onko rikos tapahtunut, vaan keskittyä ihmisten kokonaisvaltaisempaan auttamiseen.

Ammatillisen habituksen käsitteen käyttämisessä lähisuhdeväkivallan tarkastelussa on omat vahvuutensa ja heikkoutensa. Ammatillisen habituksen tutkiminen auttaa ymmärtämään, miten ammatillisuus sisältyy työntekijöihin, heidän olemukseensa sekä tekemisiinsä työelämän kentällä (Koivunen 2017, 245). Ammatillinen habitus selittääkin sitä, miksi eri alojen ammattilaiset määrittelevät lähisuhdeväkivallan tietyllä tavalla. Sen sijaan, että listaisin vain mahdollisia eroja lähisuhdeväkivallan määrittelyssä ammattialojen välillä, pystyn ammatillisen habituksen käsitettä soveltamalla ymmärtämään, mistä nämä potentiaaliset erot kumpuavat. Ammatillisen habituksen käsitettä käyttämällä päästään myös kiinni siihen, mitä ammattialojen työkuultuureissa, asenteissa ja käytännöissä pitäisi muuttaa, jotta lähisuhdeväkivalta ilmiönä sekä sen monet tasot tunnistettaisiin paremmin ja lähisuhdeväkivallan uhrit ja tekijät saisivat entistä paremmin tarvitsemaansa apua.

Toisaalta on pohdittava, miten paljon yksilön ammatillinen habitus loppujen lopuksi määrittää tämän toimintaa. Ammatillinen habitus ei ole yksilön ainut habitus, vaan sitä voi kuvailla sekundaarisesti habitukseksi. Yksilön ensisijainen habitus puolestaan kehittyy lapsuudesta lähtien perheen tarjoamassa sosiaalisessa ympäristössä ja vaikuttaa tämän näkökulmiin, päätöksentekoon ja ylipäänsä maailmankatsomukseen läpi elämän. Ensisijainen habitus vaikuttaa siis myös yksilöiden sekundaarisen habituksen taustalla. (Hirvonen 2014, 39.) Lähisuhdeväkivaltaa tutkittaessa olisikin mielenkiintoista tarkastella myös sitä, miten eri taustoista tulevat mutta saman ammattialan sisällä toimivat henkilöt käsittävät lähisuhdeväkivallan ja miten he suhtautuvat siihen. Vaikuttaisiko esimerkiksi sukupuoli, luokkatausta tai uskonnollinen vakaumus lähisuhdeväkivallan määrittelyyn?

Eri alojen ammatillisia habituksia kuvailtaessa on myös hyvä muistaa, että rakennettaessa kuvaa tietyn ryhmän ammatillisesta habituksesta rakennetaan nimenomaan sen ideaalittyyppiä. Ammattilaisten tyypillisinä pidetyt piirteet eivät välttämättä ole universaaleja tai muuttumattomia ja niihin voivatkin vaikuttaa muun muassa erilaiset reformit ja kehityssuuntauukset. (Chan 2004, 333.) Esimerkiksi vuonna 2014 hyväksyttiin sosiaalihuoltolaki, joka määritteli ensimmäistä kertaa lähisuhde- ja perheväkivallan tilanteeksi, jossa kunnan täytyy järjestää sosiaalipalveluja. (Notko & Husso 2019a, 15). Sosiaalihuollon ammattilaisille tämä taas tarkoitti uudenlaista velvollisuutta

lähisuhdeväkivallan kohtaamiseen, tunnistamiseen sekä henkilöstön kouluttamiseen, mikä taas osaltaan johtaa sosiaalihuollon ammatillisen habituksen muokkautumiseen.

3.2 Poliisin ammatillinen habitus

Poliisi on Suomessa oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaja ja yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäjä. Poliisin toiminta perustuu pitkälti lainsäädäntöön ja poliisi tekeekin työtä rikosten ennalta estämiseksi, selvittämiseksi ja syyteharkintaan saattamiseksi. Organisaationa poliisi on kaksiportainen: Sisäministeriön alainen Poliisihallitus johtaa ja ohjaa poliisitoimintaan, ja suoraan Poliisihallituksen alaisuudessa toimivat poliisilaitokset ja poliisin valtakunnalliset yksiköt. Lähisuhdeväkivallan kanssa tekemisissä on eniten paikallispoliisi, joka koostuu yhdestätoista poliisilaitoksesta ympäri Suomea. (Poliisi 2020.)

Poliisit ovat ammatillisesti eristyneitä jo koulutuksesta lähtien, sillä Poliisiammattikorkeakoulussa ei ole muiden alojen opiskelijoita. Poliisien asenteet muodostuvatkin samansuuntaisiksi konservatiivisen organisaation, suljetun koulutuksen suoman yhteisen sosialisaatioprosessin, itsenäisen ajattelun vähäisyyden ja urauskollisuuden myötä. Poliisiyhteisön solidaarisuus on tärkeää, sillä työssä kohdatuissa vaaratilanteissa pitää pystyä luottamaan työtovereihin. Toisaalta liiallinen solidaarisuus voi muodostua ongelmaksi esimerkiksi siten, että työkaverien virheitä katsotaan läpi sormien. (Kainulainen 2009, 290; Korander 2004, 14–15.)

Poliisit kokevat ammattinsa enemmän tai vähemmän omaksi kutsumukseksi. Kutsumuksen tunne ja ajatus ns. hyvien poliisien taistelusta pahoja rikollisia vastaan ylläpitää työmotivaatiota. Ilman kutsumuksen tunnetta kiinnostus työhön, jossa palkka ei päästä huimaa ja joka on vaativaa niin henkisesti kuin fyysisestikin, saattaa olla vähäistä. Poliisit ovat myös toimintahakuisia ja nykytekniikan käyttö onkin lisännyt poliisityön jännittävyyttä. Poliisien kesken puhutaan siitä, että on ”virtaa” toimia. Ilman virtaa erityisesti kiireiden ja päällekkäisten tehtävien aikana osa työkeikoista jäisi tekemättä. Kutsumusammattiin hakeutuminen ja siihen liittyvät ihannekuvat vaihtuvat poliiseilla kuitenkin monesti pessimismiin ja kyynisyyteen. Turhautuminen toimenpiteiden toimimattomuuteen johtaa katkeroitumiseen, jolloin myös yhteiskunnalliset muutoksen koetaan kielteisinä. (Korander 2004, 8–9.) Esimerkiksi kotikeikkailu samoihin osoitteisiin ja samojen ihmisten luo lähisuhdeväkivallan vuoksi voi turhauttaa poliisia (Laapio 2005, 148).

Poliisi kohtaakin työssään lähisuhdeväkivaltatilanteita etenkin kotihälytystehtävillä, joista runsas kolmannes täyttää poliisin perheväkivallan määritelmän. Lisäksi lähisuhdeväkivallan parissa tehdään töitä rikostutkinnassa ja virkaa-aputilanteissa sekä silloin, kun asiakas hakee lähestymiskieltoa. (Lampikoski 2003, 167–168). Kotihälytystehtävillä poliisin tekemät toimenpiteet rajautuvat melko tiukasti akuutisti uhkaavan tai väkivaltaisen tilanteen rauhoittamiseen ja sen arvioimiseen, onko rikosta tapahtunut. Näköala kotihälytystehtävillä perheiden ja yksittäisten ihmisten ongelmiin tarjoaa kuitenkin poliisille koko viranomaiskentässä suhteellisen ainutlaatuisen mahdollisuuden arvioida avun tarvetta sekä ohjata niin uhreja kuin tekijöitä erilaisiin palveluihin. (Fagerlund 2016, 75.)

Poliisikonservatismiin liittyvät stereotyyppiset odotukset jollakin tietyllä tapaa poikkeavista henkilöistä ja ryhmistä, jotka puolestaan voivat mahdollisesti johtaa kontrollin ja pidätysten kohdistumisen tietynlaisiin ihmisiin. Tämä taas synnyttää itseään toteuttavan ennusteen ja vahvistaa poikkeavan käyttäytymisen noidankehää. Esimerkiksi stereotyyppinen suhtautuminen vähemmistöihin näkyy ja kuuluu poliisin puhetavoissa ja huumorissa. Poliisikulttuurissa onkin aina läsnä sekä moraalista että poliittista konservatiivisuutta, joka perustuu poliisin tehtävään status quon säilyttämisestä. Konservatiivinen mentaliteetti voi myös johtaa siihen, etteivät poliisit välttämättä osaa ymmärtää sosiaalisia ongelmia yhteiskunnallisina ongelmina vaan sosiaalisten ongelmien kanssa taistelevat ihmiset saatetaan nähdä itse syyllisinä omiin ongelmiinsa. (Korander 2004, 9–10.) Lähisuhdeväkivallan kontekstissa tämä voi näkyä esimerkiksi siten, että poliiseilla voi olla vaikeuksia ymmärtää, miksi väkivallan uhri jää väkivaltaiseen suhteeseen (Niklander ym. 2019, 66).

Poliisikulttuurin konservatismiin voidaan myös liittää hierarkkisuus, sillä poliisi on organisaationa edelleen hyvin hierarkkinen ja sen sisällä on selvät käskytyssuhteet. Kurinalainen lainvalvominen ei toimi, jos yksittäiset poliisit eivät kykene ja halua olla kontrolloituja, eikä poliisikulttuuri täten kannusta yksilölliseen luovuuteen. Hierarkkisuuteen liittyy myös ylempien arvostelu: päättäjien ja poliisijohdon ei välttämättä nähdä ymmärtävän, miten rankkaa työ kentällä varsinaisesti on. (Korander 2004, 11.)

Poliisin työhön kuuluvat lisäksi olennaisesti epäily sekä ennakkoluuloisuus, jotka ovat etenkin rikostutkinnassa tärkeitä piirteitä (Kainulainen 2009, 218). Hallitsemattomana epäily voi kuitenkin johtaa ennakkoluulojen syntymiseen ja liiat ennakkoluulot puolestaan saattavat synnyttää stereotyyppistä ajattelua. Hyvä poliisi pystyy silti erottamaan

rikosepäilyt muihin arvoihin liittyvistä asenteista. Tutkimuksissa suomalaisten poliisien keskuudessa on törmätty rasismiin joissakin poliisiryhmissä, mutta pääpiirteittäin voidaan sanoa, ettei poliisin toiminnassa näy vähemmistöjä sortavia käytäntöjä. Suomalaisen poliisin ammattiyhpeyteen kuuluukin puolueettomana viranomaisena toimiminen. (Korander 2004, 11–12.)

Poliisi on perinteisesti nähty miesten ammattina ja Suomessa suurin osa poliiseista on edelleen miehiä. Honkosen (1999) mukaan kenttäpoliisi edustaakin perinteistä länsimaista fyysistä maskuliinisuutta, johon kuuluvia ominaisuuksia ovat esimerkiksi voimakkuus, kovuus, toiminnallisuus, voitontahto, haavoittumattomuus ja riippumattomuus. Maskuliinisuutta todistellaan jatkuvasti olemalla vahva sekä fyysisesti että henkisesti ja poliisin virkapuku sekä siihen liittyvä varustus ilmentävät poliisin identiteettiä, asemaa ja siihen liittyvää valtaa. Nämä symbolit taas määrittelevät poliisin ammatin miehiseksi ja nimenomaan miehille kuuluvaksi. (Korander 2004, 12.)

Poliisilla itsellään on myös oikeus käyttää väkivaltaa ja poliisin pitääkin olla valmis käyttämään fyysistä voimaa työssään. Poliisilain (2:17 §) mukaan ”poliisimiehellä on virkatehtävää suorittaessaan oikeus vastarinnan murtamiseksi, henkilön paikalta poistamiseksi, kiinniottamisen toimittamiseksi, vapautensa menettäneen pakenemisen estämiseksi, esteen poistamiseksi taikka välittömästi uhkaavan rikoksen tai muun vaarallisen teon tai tapahtuman estämiseksi käyttää sellaisia tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina.” Lisäksi poliisilla on virantoimituksessa oikeus hätävarjeluun rikoslain 4 luvun 4 §:n mukaisesti. Poliisikulttuurissa ei kuitenkaan yleisesti ottaen hyväksytä liian kovia otteita, sillä niiden käyttö saattaa vaikeuttaa poliisin ja asiakkaiden välisiä suhteita sekä rikostutkintaan tarvittavien tietojen saamista. Poliisin väkivaltainen käyttäytyminen voidaan tulkita myös vallan ja hallinnan menettämisenä. Etenkin suomalaisessa poliisikulttuurissa väkivaltaisuus ilman selkeää syytä johtaa yleensä kasvojen menettämiseen ja sekä itsensä että tilanteen hallinnan menettäminen on häpeällistä. Poliisikulttuurin maskuliinisuus nivoutuukin sen legalistiseen eetokseen, kunniaan ja poliisitoimien oikeutukseen. (Korander 2004, 13–14.)

Suomalaista poliisikulttuuria ilmentää myös tietynlainen pragmatismi, eli ammattiosaamista leimaa niin sanottu käsityönomaisuus, jolloin työssä tarvittavat taidot opitaan tekemisen kautta. Osaaminen perustuu siis käytännön taitoihin ja ongelmat on ratkaistava nopeasti. Kentällä työskennellessä ei välttämättä ole aikaa pohtia tilannetta useammasta

näkökulmasta, vaan tärkeitä päätöksiä pitää pystyä tekemään heti. Pragmaattisen asennoitumisen myötä mahdollisuus kokeileviin ja innovatiivisiin työskentelytapoihin kaventuu, mikä taas puolestaan voi estää työtapojen uudistumista. (Kainulainen 2009, 293; Korander 2004, 15.)

Poliisin toiminnan perustana on aina laki ja samaten poliisikulttuurilla on siihen aina jokin suhde. Lainvalvojana poliisi on siis uskollinen laille ja samalla myös parlamentarismille. Oleelliseksi osaksi poliisin ammatti-identiteettiä muodostuneeseen legalismiin liittyy myös pyrkimys oikeudenmukaisuudesta, josta poliisilla voi tosin olla lakiin perustuvampi käsitys kuin tavan kansalaisella. Lakipositivismin kääntöpuolena on siis mahdollisuus, että kansalaisten toiveet ja oikeudet sekä oikeuden toteutuminen moraalien ja etiikan näkökannalta oikeudenmukaisesti voivat jäädä lakipositivistisen lainkäytön jalkoihin. Poliisin tekemisiä puolustetaan usein vetoamalla siihen, että poliisi on toiminut tilanteessa oikein, kun hän on noudattanut lakia. Toisaalta suomalaisten poliisien suhteellisen vähäiset korruptioepäilyt ja virkarikkeet perustuvat varmasti osaltaan legalismiin ja korkeaan etiikkaan. Lisäksi lakipositivismin mahdollisesti hillitsee poliisikulttuurin muiden kielteisten ominaisuuksien korostumista. (Korander 2004, 16–17.) Lain merkitys voikin tulla lähisuhdeväkivallan kontekstissa esille esimerkiksi siten, ettei poliisi koe velvollisuudekseen puuttua sellaiseen lähisuhdeväkivallan muotoon, jota ei selkeästi ole mainittu rikoslaissa.

3.3 Sosiaalihuollon työntekijöiden ammatillinen habitus

Sosiaalihuollolla tarkoitetaan erilaisten toimintojen kokonaisuutta, jotka kunnille on määrätty laissa. Sosiaalipalvelujen kirjo on moninainen ja niitä tulee järjestää tueksi jokapäiväisestä elämästä selviytymiseen, asumiseen liittyviin tarpeisiin, taloudellisen tuen tarpeeseen, sosiaalisen syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi, lähisuhdeväkivallasta tai muusta väkivallasta aiheutuvaan tarpeeseen, äkillisen kriisitilanteeseen liittyvään tarpeeseen, lapsen kehityksen ja hyvinvoinnin tueksi, päihteiden ongelmakäytön, mielenterveysongelman, muun sairauden tai vamman sekä ikääntymisen aiheuttamaan tuen tarpeeseen, muuhun toimintakykyyn liittyvään tuen tarpeeseen sekä tuen tarpeessa olevien henkilöiden läheisten tukemiseen. Lisäksi erityislainsäädännön perusteella tarjottavia kunnallisia sosiaalipalveluja ovat muun muassa vammaispalvelut. (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2020.)

Sosiaalihuollon tehtäväkenttä on siis laaja ja alalla työskentelee monia eri ammattiryhmiä. Työntekijöiden koulutuksen taso vaihtelee ammatillisesta peruskoulutuksesta ylempään korkeakoulututkintoon. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006, 24.) Vaikka ammattinimikkeet ja työtehtävät vaihtelevatkin, Särkelän (2001, 28) mukaan kaikki sosiaalialan ammattinimikkeet pitävät sisällään lupauksen ihmisten auttamisesta. Sosiaalialan ammattinimikkeen kantamiseen kuuluu siis eettinen vastuu sekä ylläpitää että kehittää omaa ammattitaitoansa siten, että työntekijä voi vaikeissakin tilanteissa luoda asiakkaisiin auttamisen mahdollistavan suhteen. Sosiaalialan peruskoulutus ei kuitenkaan sisällä riittävästi tietoa lähisuhdeväkivallasta eikä ilmiötä käsitellä pakollisena aiheena peruskoulutuksessa millään asteella (Ewalds 2005, 17; Ewalds 2019, 3). Ilman perusteellista koulutusta aiheesta työntekijöiden voi olla vaikeaa tunnistaa lähisuhdeväkivaltaa ja sen puheeksi ottaminen hankaloituu, kun ei tiedetä, miten tilanteessa tulisi toimia.

Sosiaalialan henkilöstö on naisvaltainen ja auttamis- ja hoivatyön on yleisesti ottaen nähty olevan niin sanotusti naisten töitä. Tämä näkyy myös siinä, kuinka sosiaalialan ammatilliseen habitukseen olennaisesti kuuluvia työntekijän ominaisuuksia määritellään. Esimerkiksi työssä vaadittuihin tunnetaitoihin liitetään usein ajatus siitä, että naisten tunnetaidot ovat jo luonnostaan paremmat kuin miesten sen sijaan, että kyvykkyys näissä taidoissa nähtäisiin merkinä työntekijän ammattimaisuudesta. Feminiinisyys on ikään kuin sisäänkirjoitettu sosiaalialan ammatillisiin ideaaleihin. (Virkki 2008a, 73, 85.)

Sosiaalihuollon työntekijöiden tekemän auttamistyön perustana on hyvä asiakassuhde. Työntekijän on siis saatava luoduksi sellainen suhde, jossa asiakas haluaa työskennellä ja jossa työntekijä itse haluaa auttaa asiakastaan. (Särkelä 2001, 27.) Hyvän asiakassuhteen luomiseen vaikuttavat olennaisesti auttajan ominaisuudet. Hyviin auttajiin liitettyjä ominaisuuksia ovat muun muassa empaattisuus, aitous, asiakkaan kunnioittaminen sekä konkreettisuus. Hyvä auttaja pystyy siis asiakasta kunnioittaen asettumaan tämän asemaan, tarkastelemaan vallitsevaa tilannetta tämän näkökulmasta, antamaan omasta näkökulmastaan asiakkaan avuksi syvempää ymmärrystä ja konkreettisia tavoitteita sekä keinoja saavuttaa nämä tavoitteet. (Särkelä 2001, 41.)

Hyvän asiakassuhteen elementeiksi luetaan esimerkiksi hyväksyminen, välittäminen, luottamus ja jämäkkyys. Hyväksymisellä tarkoitetaan sitä, että työntekijän tulee hyväksyä asiakas juuri sellaisena kuin hän on, mukaan lukien hänen ongelmansa. Jos ja kun asiakas haluaa muuttua, työntekijän tulee hyväksyä tämä muuttavana henkilönä. Hyväksynnän

ehtona ei kuitenkaan ole muuttuminen. Asiakkaan hyväksyminen ongelmiseen ei kuitenkaan tarkoita, että hänen tekonsa pitäisi hyväksyä täysin kritiikittä, eli jos asiakas on vaikkapa toiminut väkivaltaisesti, niin työntekijä ei saa osoittaa hyväksyvänsä tällaista tekoa. (Särkelä 2001, 31–32.)

Usein riittävä sosiaalihuollon työntekijän työskentelysuhteen taso on asiallinen ja neutraali asiakassuhde, jossa tutkitaan ja arvioidaan asiakkaan tilannetta sekä tehdään häntä auttavia interventioita. Kuitenkin mitä parempi suhde työntekijällä ja asiakkaalla on, sitä paremmin pystytään käsittelemään vaikeita asioita. Työntekijä joutuukin säätelämään sitä, millaisen työskentelysuhteen tietty asiakas tarvitsee tuekseen. Emotionaalisesti latautuneessa suhteessa asiakas tuntee, että työntekijä oikeasti välittää hänestä ja siitä, mitä asiakkaalle tapahtuu. Näin työntekijästä tulee tärkeä ihminen asiakkaan elämässä. Työntekijän välittäminen ilmenee tavoissa olla läsnä eli erilaisilla ilmeissä, eleissä, katsekontaktissa, äänensävyssä sekä tavoissa, joilla työntekijä jakaa asiakkaan kokemuksia. Välittäminen kertoo lisäksi työntekijän motivaatiosta, joka on monesti työskentelyn etenemisen näkökulmasta olennaisempi asia kuin itse asiakkaan motivaatio. (Särkelä 2001, 38.)

Tärkeää on myös, että asiakkaan ja työntekijän välillä on luottamus siihen, että tavoitellaan yhdessä jotakin hyvää ja molemmat sitoutuvat tähän tavoitteeseen. Työntekijät korostavatkin monesti auttamissuhteen alkajaisiksi luottamuksellisuutta ja siihen kuuluvaa vaitiolovelvollisuutta, joka on kuitenkin vain yksi luottamuksellisen suhteen ominaisuus. Oleellista on luottamus siihen, että työntekijä ja asiakas tavoittelevat yhdessä asiakkaan hyvää eikä auttamissuhteessa toimita toista osapuolta loukkaavalla tavalla. Monet asiakkaat ovat kokeneet aiemmin, että heidän luottamuksensa on petetty ja he ovat myös itse pettäneet elämässään muita ihmisiä. Luottamussuhteen luominen ja asiakkaan vakuuttaminen siitä, että työntekijä haluaa hänelle vain hyvää ja yrittää ajatella hänen parastaan, voikin olla vaikeaa. Luottamuksellinen suhteen luominen on kuitenkin erityisen tärkeää sen kannalta, että se mahdollistaa muiden tulosten saavuttamisen. Toisaalta se voi myös jo sellaisenaan olla asiakkaalle tärkeä ja korjaava kokemus. (Särkelä 2001, 34–36.) Lähisuuhdeväkivallan kontekstissa luottamuksen luominen asiakkaaseen on erityisen tärkeää. Ilman luottamusta esimerkiksi uhrit eivät välttämättä halua kertoa kokemuksistaan, koska he voivat pelätä kokemustensa vähättelyä tai väkivallasta syyllistämistä.

Auttamistyö vaatii myös sitä, että työntekijä luottaa asiakkaaseensa. Virkin (2008b, 253-255) mukaan luottamus on sosiaalialan ammatillisten käytäntöjen keskiössä ja sitä vaaditaan

sekä tarvitaan, jotta auttamistyötä pystytään ylipäänsä tekemään. Luottamus asiakkaisiin nähdään käytännön tarpeellisuuden lisäksi eettisenä velvollisuutena ja osoituksena työntekijän ammattimaisuudesta. Työntekijän pitää siis saada asiakas luottamaan itsensä ja vastavuoroisesti osoittaa asiakkaalleen, että häneen luotetaan.

Hyvää työskentelysuhdetta on myös osattava käyttää, eli kun työntekijä ymmärtää asiakkaansa tarpeet ja tilanteen, on hänen ryhdyttävä toimiin asiakkaan auttamiseksi ja tilanteen parantamiseksi. Tähän vaaditaan jämäkkyyttä ja tietynlaista vaativuutta. Jos asiakkaan ja työntekijän suhde on hyvällä ja luottamuksellisella pohjalla, näkee asiakas työntekijän vaativuuteen välittämisenä ja hän luottaa siihen, että työskentelyn tavoitteena on hänen parhaansa. Mitä parempi suhde on, sitä vaativampi ja jämäkämpi työntekijä voi asiakastaan kohtaan olla ja kääntäen mitä huonompi suhde on, sitä vähemmän voidaan olla vaativia. Sosiaalihuollon työntekijän tuleekin aina arvioida, minkälaista työskentelyotetta asiakassuhde kestää. (Särkelä 2001, 40–41.)

3.4 Terveysthuollon työntekijöiden ammatillinen habitus

Suomalaisen terveydenhuoltojärjestelmän tavoitteena on väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen. Tämä pitää sisällään esimerkiksi terveyden ja toimintakyvyn ylläpitämisen ja parantamisen, sairauksien ja terveysongelmien ehkäisemisen, syrjäytymisen ja muiden sosiaalisten ongelmien vähentämisen sekä eri väestöryhmien välisten terveyserojen kaventamisen. Tavoitteiden mukaisesti terveyspalveluihin kuuluvat erilaiset ehkäisevät terveyspalvelut, sairaanhoito, kuntoutus, mielenterveys- ja päihdepalvelut, työterveydenhuolto, lääkehuolto sekä keskitetyt palvelut eli erikoissairaanhoito, ensihoito ja päivystys. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013, 19–31.)

Terveydenhuollon ammatteihin kouluttaudutaan eri asteilla. Esimerkiksi lääkärit ja hammaslääkärit käyvät yliopiston, sairaanhoitajat ja kättilöt ammattikorkeakoulun ja lähihoitajat toisen asteen ammatillisen koulutuksen (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013, 36). Työntekijät voivat työskennellä joko julkisella sektorilla tai julkisia palveluja täydentävillä yksityisillä palveluntuottajilla. Lähisuhdeväkivallan uhreja ja tekijöitä terveydenhuollon työntekijät kohtaavat vastaanotoilla ja kotikäynneillä (Flinck ym. 2013, 1). Lähisuhdeväkivallan esiintyminen terveydenhuollon eri sektoreilla voi kuitenkin vaihdella: esimerkiksi Notkon ja kumppaneiden tutkimuksessa (2011, 1602) lähisuhdeväkivallan

kokeminen oli yleisempää psykiatrian potilailla kuin synnytysyksikön tai päivystyspoliklinikan potilailla.

Terveydenhuollon kenttä rakentuu sekä hoitotieteestä että lääketieteestä. Esimerkiksi sairaanhoitajien työssä arkirutiineista puhutaan lääketieteellisten termien kautta ja hoitotieteellinen tieto tulee käyttöön ohjeistuksina potilashoidossa (Eriksson-Piela 2003, 72). Yhtä lailla lääkäri perustaa potilaan diagnoosin lääketieteelliseen tietoon, mutta samalla luottamuksellinen vuorovaikutussuhteen luomiseksi potilaan kanssa lääkäriä tulee olla hoitotieteen alaan luettavia vuorovaikutustaitoja.

Sosiaalihuollon lailla terveydenhuolto on alana naisvaltainen. Terveydenhuollossa tehtävä auttaminen ja hoitaminen on perinteisesti nähty naisten töiksi, koska naiset ovat äiteinä ja vaimoina kautta aikojen hoivanneet perheitään ja naisten on ajateltu olevan synnynnäisesti parempia tunnetaidoiltaan, jotka liittyvät olennaisesti auttamiseen ja hoitamiseen. Virkin (2008a, 78–79) mukaan naispuoliset terveydenhuollon työntekijät eivät kuitenkaan välttämättä koe tunnetaitojensa kumpuavan naiseudestaan vaan heidän koulutuksestaan ja työkokemuksestaan. Joka tapauksessa tunnetaidot, kuten empatia tai asiakkaiden tunnetilojen lukeminen, ovat olennainen osa työtä terveydenhuollossa (Virkki 2008a, 79). Esimerkiksi lähisuhdeväkivallan uhrin kohtaaminen edellyttää työntekijältä empaattisuutta.

Kuten sosiaalihuollossa, myös terveydenhuollon ammatillisen habituksen keskiössä on luottamus. Hoitotyö edellyttää perusluonteeltaan sitä, että työntekijän ja asiakkaan välillä on luottamussuhde. Muuten työssä keskeisiä asioita, kuten asiakaspalvelua ja asiakkaiden hoitamista, olisi lähes mahdotonta toteuttaa. Terveydenhuollossa hoitaminen ja fyysinen läheisyys asiakkaan kanssa korostuu vielä sosiaalihuoltoa enemmän, jolloin luottamuksen herättämisen lisäksi työntekijän on pystyttävä asiakas kohdatessaan luomaan heidän välilleen positiivisen vuorovaikutussuhteen. (Virkki 2008b, 253.) Etenkin lähisuhdeväkivallan uhreja kohdatessa luottamuksen tarve korostuu, sillä ilman luottamussuhdetta uhrin eivät välttämättä halua kertoa kokemuksistaan. He saattavat pelätä esimerkiksi väkivallan kokemusten vähättelyä tai siitä syyllistämistä.

Luottamuksen lisäksi hoitotyön eettisinä periaatteina voidaan pitää hyvän tekemistä, potilaan itsemääräämisoikeutta, rehellisyyttä ja oikeudenmukaisuutta. Hyvän tekemisellä tarkoitetaan potilaan terveyden ja hyvän olon edistämistä, mitä voidaan pitää myös hoitohenkilökunnan velvollisuutena potilasta kohtaan. Potilaan itsemääräämisoikeudella viitataan siihen, että jokaisella on oikeus päättää itse omasta elämästään. Tämän vuoksi

hoitohenkilökunnan pitää pystyä kertomaan potilaalle ymmärrettävästi hänen hoidostaan, jotta potilas voi käyttää itsemääräämisoikeuttaan esimerkiksi hoitomuodon valinnassa tai hoidosta kieltäytymisessä. Tähän liittyy myös rehellisyyden periaate, eli hoitotyöntekijän pitää kertoa potilaan tilasta rehellisesti, vaikka se olisikin vaikeaa. Oikeudenmukaisuuden periaate puolestaan vaatii sitä, että terveydenhuollon työntekijät kohtelevat jokaista potilasta tasapuolisesti ja yhdenvertaisesti suhteessa muihin potilaisiin. (Pihlainen 2000, 35–36.)

Vaikka terveydenhuollossa tehdään myös ennaltaehkäisevää työtä, kohtaavat työntekijät väkivaltaa useimmiten vasta silloin, kun teko on jo tapahtunut ja uhrissa on havaittavissa jonkinlaisia vammoja. Väkivallan aiheuttamat fyysiset ja henkiset vammat hoidetaan tavallisimmin terveydenhuollossa (Flinck ym. 2013, 1). Hoitohenkilökunnan tehtävänä on kuunnella potilasta, arvioida oireita ja vammoja, tehdä tutkimuksia ja lopulta muodostaa diagnoosi sekä suositella hoitoa. Näissä tilanteissa työntekijät käyttävät koulutuksensa ja työkokemuksensa kautta saatuja taitoja.

Väkivallan tunnistaminen on osa auttamista, joten terveydenhuollossa työskenteleminen edellyttää, että työntekijällä on tietoa erilaisista väkivallan ilmenemismuodoista. Työntekijät voivat epäillä lähisuhdeväkivallan mahdollisuutta erilaisten fyysisten, psyykkisten ja psykososiaalisten merkkien perusteella, vaikka potilas ei itse kertoisikaan joutuneensa väkivallan kohteeksi. (Flinck ym. 2013, 8-9.) Ewaldsin (2005, 17) mukaan terveydenhuollon peruskoulutuksessa ei ole kuitenkaan riittävästi tietoa lähisuhdeväkivallasta. Terveydenhuoltoalan peruskoulutuksissa lähisuhdeväkivaltaa käsittelevä opetus pakollisena aiheena puuttuukin kaikilta asteilta (Ewalds 2019, 3). Väkivallan puheeksi ottaminen voi siis tuntua työntekijöistä hankalalta, sillä heidän saamansa koulutus ei ole antanut eväitä siihen, miten tilanteessa tulee toimia. Ilman systemaattisia ja strukturoituja rutiinikyselyitä väkivallasta ei kysytä kaikilta potilailta, mikä tarkoittaa myös monesti sitä, että lähisuhdeväkivaltakokemukset eivät tule millään tapaa ilmi. Potilaan esitietojen huolellinen selvittäminen ja oikeanlaisen hoidon antaminen vaatii kuitenkin lähisuhdeväkivallasta kysymistä. Piiloon jäänyt väkivalta puolestaan lisää inhimillistä kärsimystä sekä kuormittaa terveydenhuollon palveluja. (Notko ym. 2011, 1604.)

4 LÄHISUHDEVÄKIVALTA SUOMESSA

Vaikka lähisuhdeväkivalta onkin maailmanlaajuinen ilmiö, ei se esiinny joka paikassa samalla tavalla eikä se ole käsitteenä yksiselitteinen. Väkivalta on aina sidoksissa paikkaan, aikaan, ympäristöön, lainsäädäntöön, kulttuuriin sekä ylipäänsä vallitsevaan asiantilaan yhteiskunnassa. Siksi onkin olennaista tarkastella sitä, miltä lähisuhdeväkivallan kenttä näyttää nimenomaan Suomen kontekstissa.

Pohjoismaat luokitellaan yleensä maailman kärkikastiin, kun tarkastelun kohteena on sukupuolten välinen tasa-arvo. Suomalainen sosiaalipolitiikka pohjaakin pohjoismaalaiseen kulttuuriperintöön, jonka tuloksena Suomi on toiminut sukupuolten tasa-arvon edelläkävijänä niin politiikassa, koulutuksessa, työelämässä kuin sosiaalipalveluissakin (Virkki 2017, 3). Suomi on myös toistuvasti sijoittunut hyvälle sijoille vertailtaessa esimerkiksi elämänlaatua ja inhimillistä kehitystä. Olipa Suomi YK:n teettämän onnellisuusraportin mukaan vuonna 2019 maailman onnellisin maakin (Helliwell, Layard & Sachs 2019, 41). Kuitenkin samaan aikaan Pohjoismaissa etenkin naisiin kohdistuvan lähisuhdeväkivallan esiintyvyys on suurempi kuin muualla Euroopassa. Tätä ristiriitaa onkin alettu kutsua Pohjoismaiseksi paradoksiksi. (Gracia & Merlo 2016.)

Suomen ja muiden Pohjoismaiden näkemys ja suhtautuminen lähisuhdeväkivaltaan ovat kuitenkin poikenneet toisistaan eri vuosikymmeninä. Toisen aallon feminismin levittyä Länsi-Eurooppaan liike sai jalansijaa Ruotsissa, Tanskassa, Norjassa ja Islannissa, joissa feministit käsittivät lähisuhdeväkivallan nimenomaan naisiin kohdistuvana väkivaltana ja tasa-arvokysymyksenä. Sen sijaan 1970- ja 1980-lukujen Suomessa lähisuhdeväkivallasta puhuttiin perheväkivaltana ja väkivallan ajateltiin johtuvan perheen dynamiikasta tai muista perheongelmista eikä sukupuolten epätasa-arvosta tai sukupuolittuneesta valtaajasta. Väkivalta nähtiin yksilötason ongelmana, joten myös ratkaisuja etsittiin yksilötasolla. (Virkki 2017, 3–4.)

1990-luvulla perhe- ja parisuhdeväkivalta tuli Suomessa aiempaa enemmän esille niin mediassa kuin poliittisissa keskusteluissakin, mikä johtui väkivallan saamasta kansainvälisestä huomiosta sekä kansainvälisistä toimintavaatimuksista naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämiseksi (Kotanen 2013, 97–98). Erityisestä painetta lähisuhdeväkivaltaan puuttumiseen Suomi koki Euroopan Unionilta, johon Suomi liittyi juurikin 90-luvun puolivälissä. Kansainvälisten, alueellisten ja kansallisten vaikutteiden yhteistuloksena erilaisten lähisuhdeväkivaltaan liittyvien käytäntöjen ja toimintatapojen määrä kasvoi ja

poliittiset toimintamallit kehittyivät. Kehityksestä huolimatta feministiseen väkivaltadiskurssiin suhtauduttiin edelleen vastahakoisesti ja väkivallasta puhuttiin suurimmaksi osin sukupuolineutraalisti. (Virkki 2017, 7–8.)

2000-luvulle tultaessa Suomessa tehtiin erilaisia lakimuutoksia, joilla pyrittiin parantamaan lähisuhdeväkivallan uhrien asemaa ja 2010-luvulla lähestymistapa lähisuhdeväkivaltaan siirtyi kohti naiskeskeistä näkökulmaa, jossa korostetaan lähisuhdeväkivallan kohdistumista naisiin tilastollisesti yleisempänä. Tämäkään lähestymistapa ei kuitenkaan linkity naisiin kohdistuvaan väkivallan rakenteellisiin selitysmalleihin, vaan tänäkin päivänä lähisuhdeväkivalta on linjattu ongelmaksi, joka koskettaa yksilöitä, jotka sattuvat olemaan naisia. (Virkki 2017, 8–10.)

Suomalaista poliittista kulttuuria ylipäänsä leimaa Virkin (2017, 5) mukaan neutraalius, mikä näkyy myös tavassa puhua sukupuolten välisestä tasa-arvosta sukupuolineutraalisti. Suomalainen sukupuolineutraali ajattelutapa vaikuttaa myös siihen, miksi ulkopuolisille ei haluta kertoa kotona tapahtuvasta väkivallasta. Esimerkiksi Julkusen (1999, 98) mukaan suomalaisessa ajattelutavassa sukupuolten tasa-arvo on sisäistetty niin, että kaikki lähtee itsestä eikä sukupuolesta ja jokainen luo itse oman kohtalonsa. Tämä uskomus saattaa olla osasyllinen varsinkin naisten haluttomuuteen sisällyttää viranomaiset kotona tapahtuvan väkivallan selvittämiseen, sillä he kokevat, että heidän pitäisi hoitaa itse omat kotona tapahtuvat asiansa kuntoon (Clarke 2011, 15).

Kaiken kaikkiaan Suomessa lähisuhdeväkivaltaa on siis konstruoitu enemmänkin sosiaalihuollon alle kuuluvana yksityisasiana sen sijaan, että se ymmärrettäisiin rikoksena tai rakenteellisena tasa-arvoon liittyvänä ongelmana (Clarke 2011, 14; Virkki 2017, 5). Yksityisyyden vaaliminen suomalaisessa kulttuurissa aiheuttaa sen, että kynnyksellä kertoma henkilökohtaisista lähisuhdeväkivaltakokemuksistaan voi olla hyvinkin korkea ja toisaalta sen, etteivät ulkopuoliset kehtaa puuttua perheen sisäisiin asioihin. (Piispa 2002, 897-898; Husso 2003, 18). Julkisten lähisuhdeväkivaltanarratiivien puute saattaa myös vahvistaa väkivaltaa ympäröivää hiljaisuutta siitäkin huolimatta, että jopa 38 % suomalaisista tuntee lähisuhdeväkivallan uhriksi joutuneen naisen (Eurobarometri 2010, 24). Suomessa ongelmallista on lisäksi ollut se, kuinka väkivaltaan tai sen uhkaan ei suhtauduta tarpeeksi vakavasti eikä siihen puututa. Väkivallan uhkaan ei välttämättä puututa niissäkään tilanteissa, joissa se on tuotu esiin viranomaisille. (Piispa, Taskinen & Ewalds 2012, 19.) Tarvitaankin lisää tutkimusta, jotta voisimme ymmärtää paremmin väkivallan subjektiivista

kokemusta sekä sosiaalista stigmaa, joka itsepintaisesti säilyy pohjoismaisissa yhteiskunnissa ja joka edelleenkin aiheuttaa esteitä avun hakemiselle (Clarke 2011, 15).

4.1 Väkivalta tilastoina

Lähisuhdeväkivallan yleisyyden historiallisen kehityskulun määrittelemisessä on haasteellista se, ettei Suomen rikoslaissa ole ollut olemassa erillistä kategoriaa lähisuhdeväkivallalle. Lähisuhdeväkivaltaan liittyviä lukuja on myös vaikea saada selville häpeään, stigmaan, sukupuoleen liittyvän sortamiseen, poliisin väliintulon pelkoon sekä valtaan ja kontrolliin liittyvien ongelmien takia. (Clarke 2011, 13–14.)

Yleinen tapa tarkastella lähisuhdeväkivallan esiintyvyyttä ovat erilaiset viralliset tilastot, kuten poliisin tietoon tulleet rikokset. Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2018 viranomaisten tietoon tuli 9900 perhe- ja lähisuhdeväkivaltatapausta, joissa oli yhteensä 7700 eri uhria. Uhreista siis 1500 eli 20 prosenttia joutui väkivallan uhriksi useammin kuin kerran vuoden aikana. Kaikkien tapauksien määrä on 3,6 prosenttia enemmän kuin aiempina vuonna. Kaikista uhreista aikuisia oli 75,3 prosenttia ja toistuvan väkivallan uhreista aikuisia oli 1200. Aikuisista uhreista naisia oli 76,5 prosenttia ja toistuvan väkivallan aikuisista uhreista 84 prosenttia oli naisia. Kaikista epäillyistä tekijöistä yhteensä 77,6 prosenttia oli miehiä. Vuodesta 2009 naisten osuus uhreina on laskenut vajaat 5 prosenttiyksikköä ja miesepäiltyjen osuus on niin ikään laskenut vajaat 5 prosenttiyksikköä. (Suomen virallinen tilasto 2019, 1–4.)

Aikuisiin kohdistuneesta lähisuhdeväkivallasta puolet oli avio- tai avopuolisoiden välistä. Myös tämä osuus on laskenut noin viisi prosenttiyksikköä viimeisen kymmenen vuoden aikana. Miesuhreilla epäilty on nykyinen avio- tai avopuoliso noin 40 prosentissa tapauksista, kun taas naisuhreilla hieman yli puolella. Entisten avio- tai avopuolisoiden välistä väkivaltaa oli kaiken kaikkiaan 22 prosenttia kaikista aikuisiin kohdistuneesta väkivallasta. (Suomen virallinen tilasto 2019, 2–3.)

Vanhempien kohdistama väkivalta omiin lapsiinsa on Tilastokeskuksen mukaan lisääntynyt. Uhreista yhteensä 2400 oli alaikäisiä. Alle 18-vuotiaiden uhrien osuus onkin noussut vuoden 2009 noin 18 prosentista hieman alle 25 prosenttiin. Tätä selittää kuitenkin osin vuoden 2011 lainmuutos, jonka myötä alaikäiseen tai läheiseen kohdistetut lievät pahoinpitelyt tulivat virallisen syytteen alaisiksi, sekä vuoden 2015 lastensuojelulain muutos, joka laajensi ilmoitusvelvollisuutta niissä tilanteissa, joissa on syytä epäillä lapsen henkeen tai terveyteen

kohdistunutta rikosta. Alaikäisiin kohdistuneesta lähisuhdeväkivallasta peräti 96 prosenttia oli täysi-ikäisten tekemää ja miesten osuus tekijöistä oli noin 65 prosenttia. Uhreista 53,3 prosenttia oli poikia. Miesten osuus tekijöinä on laskenut, kun taas poikien osuus uhreista on noussut. Tyttöjen osuus uhreina puolestaan kasvaa iän noustessa: 10-14-vuotiaista uhreista tyttöjä on noin 55 prosenttia ja 15-17-vuotiaista vähän yli 60 prosenttia. (Suomen virallinen tilasto 2019, 3.)

Viranomaisten tietoon tulleiden tapausten tilastot eivät kuitenkaan kerro koko totuutta ilmiön laajuudesta. Paavilaisen ja Pösön (2003b, 25) mukaan perheen sisällä tapahtuva väkivalta on ilmiö, joka kirjautuu vain osittain tilastoihin ja rekistereihin. Rikostilastoon päätyksen edellytyksenä on väkivallasta ilmoittaminen poliisille ja se, että poliisi varsinaisesti rekisteröi ilmoituksen, mutta perheväkivallalle on ominaista se, että se pysyy kodin sisällä ja perheen yksityisasiana. (Paavilainen & Pösö 2003b, 25.)

Myös kuolemansyytilastoja on käytetty kuvaamaan lähisuhdeväkivallan laajuutta. Vuotuisen henkirikosseurannan mukaan vuosina 2010-2017 toiseksi yleisin henkirikoksen uhri Suomessa oli parisuhdekumppanin surmaama nainen, joita oli 16 prosenttia kaikista surmatuista. Vanhemman surmaamat lapset edustivat kuutta prosenttia henkirikoksen uhreista, sukulaisen surmaamat miehet viittä prosenttia, parisuhdekumppanin surmaamat miehet myös viittä prosenttia ja sukulaisen surmaamat naiset kolmea prosenttia. Samaa sukupuolta olevan kumppanin surmaamia miehiä oli uhreissa 0,5 prosenttia. (Lehti 2018, 26.)

Vuosina 2010-2017 surmansa sai 39 alle 15-vuotiasta lasta. Surmaajana oli 51 prosentissa tapauksista lapsen biologinen äiti, kolmessa prosentissa äitipuoli, 44 prosentissa biologinen isä ja kolmessa prosentissa isäpuoli. Aikuisista naisuhreista 60 prosenttia oli tullut puolisonsa, seurustelukumppaninsa tai entisen kumppaninsa surmaamaksi ja yhdeksän prosenttia oli tullut muun lähiomaisen surmaamaksi. Aikuisista miesuhreista puolestaan kahdeksan prosenttia oli tullut puolison, seurustelukumppanin tai entisen kumppanin surmaamaksi, alle prosentti samaa sukupuolta olevan kumppanin surmaamaksi ja yhdeksän prosenttia muun lähiomaisen surmaamaksi. (Lehti 2018, 24.)

Koska viranomaislähteet kuvaavat lähisuhdeväkivallan yleisyyttä puutteellisesti, tehdään myös erilaisia kyselytutkimuksia, jotka täydentävät kuvaa ilmiöstä. Joka vuosi Suomessa toteutetaan esimerkiksi Kansallinen rikosuhritutkimus, jonka keskeisimpiä tavoitteita on seurata väkivalta- ja uhkailutilanteiden sekä omaisuuteen kohdistuvien rikosten kehitystä.

Vuoden 2017 rikosuhritutkimukseen vastasi 6222 vakituisesti Suomessa asuvaa, iältään 15-74-vuotiaasta henkilöä. Tutkimuksessa tarkastellaan myös sitä, kuinka moni tapaus tulee poliisin tietoon. Vuosina 2013-2017 osuus on ollut 10-13 prosentissa. (Danielsson & Näsi 2018, 1-3, 14-15.)

Rikosuhritutkimuksen kyselylomakkeessa tekijätahot on jaettu kolmeen peruskategoriaan: entisiin tai nykyisiin puolisoihin tai seurustelukumppaneihin, muihin uhrille lähemmin tuttuihin henkilöihin (veli, sisko, isä, äiti, lapsi, ystävä, tuttava tai työtoveri) sekä tuntemattomiin ja puolittutuihin. Vuonna 2017 sekä miehet että naiset olivat kokeneet uhkailua tai fyysistä väkivaltaa yleisimmin tuntemattomien tai puolittutujen tekijöiden taholta. Naiset olivat puolestaan kokeneet miehiä enemmän lievää väkivaltaa tai uhkailua nykyisen tai entisen kumppanin taholta. Vakavassa fyysisessä väkivallassa, jonka tekijä oli parisuhdekumppani, ei miesten ja naisten välillä ollut eroa. Parisuhdeväkivallan kokemisessa ero syntyy täten siitä, että naiset mainitsevat miehiä useammin liikkumisen estämisen, kiinni tarttumisen tai tönimisen väkivallan muotona. Naiset ilmoittivat myös kumppanin ja tuntemattoman tekemästä seksuaalisesta väkivallasta tai sen yrityksestä useammin kuin miehet. Vertailtaessa tuloksia vuosien 2013-2017 havaittiin myös sekä miesten että naisten osalta, että nykyisen tai entisen kumppanin tekemä väkivalta ja uhkailu vaikuttaa vähentyneen, kun taas tuntemattoman tekemä väkivalta ja uhkailu on lisääntynyt. (Danielsson & Näsi 2018, 12-13.)

Tilastot lähisuhdeväkivaltaan tarkoitettujen palveluiden käytöstä kertovat myös osaltaan nykyisestä tilanteesta. Vuoden 2016 joulukuussa toimintansa aloitti Nollalinja, joka on valtakunnallinen, valtion kustantama auttava puhelin lähisuhdeväkivaltaa kokeville, heidän läheisilleen ja ammattilaisille. Vuonna 2017 Nollalinjaan tuli yhteensä 7899 puhelua, joista pystyttiin vastaamaan noin 62 prosenttiin. (Hietämäki 2018, 13.)

Suurin osa Nollalinjaan soittajista eli 82 prosenttia oli ollut itse lähisuhdeväkivallan kohteena. Puheluissa esiin tulleissa tapauksissa suurimmassa osassa väkivaltaa oli kokenut nainen, kun taas enemmistö tekijöistä oli miehiä. Useimmiten tekijä oli nykyinen tai entinen puoliso, avopuoliso tai seurustelukumppani. Väkivallan kokeminen oli usein toistuvaa tai sitä oli tapahtunut useita kertoja. Nollalinjaan soitetuissa puheluissa eniten esiin tullut väkivallan muoto oli henkinen väkivalta, jota seurasi fyysinen väkivalta. (Hietämäki 2018, 13-15.)

Kaksi kolmesta soittajasta oli ennen Nollalinjaan soittamista hakenut apua tilanteeseensa muualta. Eniten esille tulivat terveydenhuolto, poliisi, sosiaalihuolto, läheiset ja sukulaiset. Nollalinjan kriisipäivystäjä ohjasi soittajan ottamaan yhteyttä yhteen tai useampaan palveluun, joista eniten soittajia ohjattiin terveydenhuollon palveluihin. Usein apua ohjattiin hakemaan myös poliisilta, järjestöistä, sosiaalihuollosta ja turvakodeista. (Hietamäki 2018, 16–17.)

4.2 Lainsäädäntö ja lähisuhdeväkivalta

Lähisuhdeväkivaltaan liittyy monia oikeudellisia näkökohtia, joita säädellään useassa eri rikoslain kohdassa. Suomen rikoslaki ei luokittele lähisuhdeväkivaltaa erilliseksi rikokseksi, mutta se kohtelee läheisissä suhteissa tapahtuvaa väkivaltaa eri tavalla kuin toisilleen tuntemattomien ihmisten välistä väkivaltaa (Fagerlund ym. 2020, 3).

Rikoslaki keskittyy pitkälti fyysiseen väkivaltaan, joka on aina rikos. Yleensä kysymyksessä onkin pahoinpitely. Väkivallan käyttö voi olla rikosoikeuden näkökulmasta anteeksiannettavaa vain poikkeustapauksissa, joita ovat lähinnä tilanteet, joissa on kysymys itsensä puolustamisesta toisen väkivaltaa vastaan eli hätävarjelusta. Pahoinpitelyllä tarkoitetaan tavallisesti ruumiillisen väkivallan tekemistä toiselle henkilölle, mutta joskus pahoinpitely voi tapahtua ilman fyysistä väkivaltaa. (Kainulainen & Niemi 2017, 117.) Tällöin rikoslaki (21:5 §) edellyttää, että teon takia uhrin terveys on vahingoittunut, hänelle on aiheutunut kipua tai hänet on saatettu tiedottomaksi tai muuhun vastaavaan tilaan. Koska henkinen väkivalta aiheuttaa myös haittoja terveydelle, se lasketaan lain silmissä pahoinpitelyksi (Niemi-Kiesiläinen & Kainulainen 2006, 117). Henkisen pahoinpitelyn nojalla ei kuitenkaan ole nostettu juurikaan syytteitä. Tämä johtuu todennäköisesti siitä, että henkisen pahoinpitelyn ja terveyden vahingoittumisen välistä syy-yhteyttä sekä teon tahallisuutta on vaikea todistaa. (Niemi-Kiesiläinen 2004, 86.) Kaittila ja Nyqvist (2014, 274) pohtivat myös, riittääkö rikoslain kohta pahoinpitelystä turvaamaan taloudellisen väkivallan kokijoiden oikeudellista asemaa.

Rikoslaki erottelee lisäksi törkeän (21:6 §) ja lievän (21:7 §) pahoinpitelyn. Kun teon törkeyttä arvioidaan, kiinnitetään huomiota uhrille aiheutettuun seuraukseen, rikoksen tekotapaan ja hengenvaarallisen asean käyttämiseen. Aiheutuneiden vammojen tulee olla todella vakavia ja yleensä pysyviä, jotta teko luokitellaan törkeäksi pahoinpitelyksi. Pahoinpitely voi olla törkeä myös kohdistuessaan erityisen nuoreen, vanhaan tai muutoin

avuttomaan uhriin. Lievässä pahoinpitelyssä puolestaan väkivalta, ruumiillisen koskemattomuuden loukkaus ja terveyden vahingoittaminen on kokonaisuutena vähäistä. Esimerkiksi lapsen tukistaminen voidaan luokitella lieväksi pahoinpitelyksi. (Kainulainen & Niemi 2017, 118.)

Lähisuhdeväkivallan tekijä voi syyllistyä myös moniin muihin rikoksiin. Lain näkökulmasta lievimpiä toisen ihmisen kontrollointiin ja alistamiseen liittyviä tekoja ovat esimerkiksi vahingonteko eli omaisuuden rikkominen sekä kotirauhan häiritseminen. Pahoinpitelyn ohella vakavampia rikoksia ovat puolestaan seksuaalirikokset, vapauten kohdistuvat rikokset sekä henkirikokset. (Kainulainen & Niemi 2017, 117.) Rikoslain 20. luvussa käsiteltäviin seksuaalirikosten rikosnimikkeisiin kuuluvat muun muassa raiskaus, törkeä raiskaus, pakottaminen seksuaaliseen tekoon, seksuaalinen hyväksikäyttö ja seksuaalinen ahdistelu. Lapsiin kohdistuvia rikosnimikkeitä ovat puolestaan lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, törkeä lapsenraiskaus sekä lapsen houkutteleminen seksuaalisiin tarkoituksiin. Vapauten kohdistuvista rikoksista rikoslain 25. luvussa lähisuhdeväkivaltaan olennaisesti liittyvät puolestaan vapaudenriisto, törkeä vapaudenriisto, lapsen omavaltainen huostaanotto, laitton uhkaus sekä vainoaminen. Näitäkin rikosnimikkeitä tarkasteltaessa voidaan nähdä, ettei väkivallan tarvitse olla vain fyysistä, jotta se olisi rikosoikeudellisesti tuomittavaa.

Äärimmilleen mennessään lähisuhdeväkivallasta tulee henkirikos. Rikoslain 21. luvussa eritellään henkeen kohdistuviksi rikoksiksi tappo, murha ja surma. Murhan erottaa taposta yleensä se, että teko on tehty vakaasti harkiten tai erityisen raa'alla tai julmalla tavalla, kun taas surma on poikkeuksellisissa olosuhteissa tehty tappo. Surmasta voitaisiin siis esimerkiksi tuomita henkilö, joka on tappanut puolisonsa pitkään jatkuneen lähisuhdeväkivallan takia, ja joka ei näe minkäänlaista muuta ulospääsyä tilanteestaan (HE 94/1993 vp, 95). Myös henkirikoksen yrittäminen on rangaistavaa. Lisäksi erillisenä nimikkeenä on lapsensurma, jossa tekijänä on nimenomaan nainen, joka synnytyksestä johtuvassa uupumuksessa tai ahdistuksessa surmaa lapsensa (Rikoslaki 21:4 §).

Rikoslain lisäksi viranomaisten toimintaan vaikuttavat myös sosiaalihuoltolaki sekä lastensuojelulaki. Sosiaalihuoltolain tarkoitus on edistää sekä ylläpitää hyvinvointia ja sosiaalista turvallisuutta. Lakia sovelletaan kunnalliseen sosiaalihuoltoon ja siihen sisältyvät yleis- ja erityislainsäädännön mukaiset sosiaalihuollon tehtävät ja palvelut. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017, 15–16.)

Sosiaalihuoltolaki velvoittaa järjestämään sosiaalipalveluja lähisuhde- ja perheväkivallasta sekä muusta väkivallasta ja kaltoinkohtelusta aiheutuneeseen tuen tarpeeseen. Kohta kattaa myös ne tilanteet, joissa henkilö altistuu väkivallalle, eli näkee tai kuulee sitä, vaikka ei olisikaan itse väkivallan kohteena. Lähisuhdeväkivallan nostaminen esiin lainsäädännössä yhtenä sosiaalihuollon palveluihin oikeuttavasta tuen tarpeesta myös edellyttää, että henkilöstö saa aihealueeseen liittyvää koulutusta. Lisäksi palvelujärjestelmätasolla on varmistettava, että asiakkaille on helposti saatavilla selkeää ohjeistusta ja neuvontaa eri apua tarjoavista tahoista. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017, 37–43.)

Lastensuojelulain mukaan lapsella on oikeus turvalliseen ja virikkeitä antavaan kasvuympäristöön sekä tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen. Väkipalalta ei kuulu lapsen elämään ja lapsella onkin etusija erityiseen suojeluun kaikissa tilanteissa. (Nettiturvakoti 2019.) Lastensuojelulaki sisältää erilaiset säännökset lastensuojeluilmoituksen tekemisestä sekä lastensuojelun eri muodoista, joihin kuuluvat avohuolto, kiireellinen sijoitus, huostaanotto, sijaishuolto ja jälkihuolto (Minilex 2019a).

Lastensuojelulaki säättää myös tahot, joilla on velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus ilman, että salassapitosäännös sitä estää. Velvollisuus koskee muiden tahojen ohella niin poliisia kuin sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöitä. Lisäksi kaikilla lastensuojelulaissa listatuilla tahoilla on velvollisuus tehdä ilmoitus poliisille, mikäli on syytä epäillä rikoslaissa rangaistavaksi säädettyä seksuaalirikosta tai rikoslaissa henkeen ja terveyteen kohdistuvana rikoksena rangaistavaksi säädettyä tekoa, jossa enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Muissa tilanteissa ilmoitus tehdään sille kunnan toimielimelle, joka vastaa sosiaalihuollosta. (Minilex 2019b.)

Lähisuhdeväkivallan kannalta tärkeä lakiuudistus oli vuoden 1999 alusta astunut laki lähestymiskiellosta (Kotanen 2013, 116). Vuoden 2005 alusta lähestymiskielto oli mahdollista antaa myös perheen sisäisenä eli tilanteessa, jossa suojattu ja tekijä asuvat yhteisessä kodissa. Tällöin tekijä määrätään poistumaan asunnosta eikä hän saa palata sinne. Lähestymiskiellon saaminen ei myöskään edellytä rikoksen kohteeksi joutumista, vaan sen määräämisen edellytyksenä on rikoksen tai muun vakavan häirinnän uhka tulevaisuudessa. (Kotanen 2013, 28; Kainulainen & Niemi 2017, 125.)

Jotkin rikokset, kuten laitton uhkaus tai kotirauhan rikkominen, ovat asianomistajarikoksia eli poliisi tutkii ne vain, jos uhri vaatii rikoksen tekijälle rangaistusta. Tämä on lähisuhdeväkivallan kannalta ongelmallista. Rikostutkinnan aloittaminen tai lopettaminen

uhrin pyynnöstä on kyseenalaista, sillä rikoksen tekijä voi hyväksikäyttää uhrissa aiheuttamaansa pelkoa sekä heidän suhteensa läheisyyttä. (Niemi-Kiesiläinen & Kainulainen 2006, 122.) Tällä saralla lainsäädännössä on kuitenkin menty eteenpäin esimerkiksi vuonna 2011, kun lievä pahoinpitely lähisuhteessa muutettiin asianomistajarikoksesta virallisen syytteen alaiseksi (Fagerlund 2016, 5).

Kainulaisen ja Niemen (2017, 115) mukaan oikeudelliset toimijat eivät ole kuitenkaan onnistuneet tunnistamaan lähisuuhdeväkivallan erityispiirteitä ja dynamiikkaa. Näiden ongelmien ratkaisemiseksi on esimerkiksi ehdotettu, että rikoslain tunnusmerkistöjä laajennettaisiin, jolloin ne kattaisivat aiempaa paremmin lähisuuhdeväkivallalle tyypillistä jatkumoa ja kontrollin eri muotoja. Tunnuksmerkistöihin on myös esitetty korotuksia, joilla lähisuhteessa tapahtuneen väkivallan törkeysluokitusta olisi mahdollista ankaroida. (Kainulainen & Niemi 2017, 115.)

Kansallisten lakien lisäksi Suomea velvoittaa Istanbulin sopimus eli Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta. Se on merkittävä kansainvälinen alueellinen sopimus, joka nimensä mukaisesti tähtää laajasti perheväkivallan ja erityisesti naisiin kohdistuvan väkivallan poistamiseen. Suomen osalta sopimus tuli voimaan 1.8.2015. (Törmä & Pentikäinen 2016, 6.) Sopimuksessa korostetaan lähisuuhdeväkivallan rangaistusarvoa, mitä voi tietyin määrin ajatella vastakkaisena Suomen humanin ja rationaalisen kriminaalipolitiikan lähtökohtiin nähden. Rangaistusta ankaroitavina perusteina pitäisi ottaa huomioon monia lähisuuhdeväkivallan erityispiirteisiin liittyviä tekijöitä. Esimerkiksi yksi näistä tekijöistä on väkivallan kohdistuminen läheiseen henkilöön, jollaiseksi luetaan entinen tai nykyinen puoliso, muu perheenjäsen tai asuinkumppani. Lisäksi raskauttavana seikkana mainitaan lapsen läsnäolo väkivaltaisessa tilanteessa, vaikka lapsi ei itse olisikaan väkivallan käytön kohteena. Muita sopimuksessa mainittuja perusteita ovat muun muassa väkivallan toistuminen sekä uhrin erityinen haavoittuvuus, kuten vammaisuus tai korkea ikä. (Kainulainen & Niemi 2017, 115.) Lisäksi sopimus korostaa väkivallan ehkäisemistä alleviivaten valtion vastuuta ehkäistä, tutkia, rangaista ja hyvittää sopimuksen soveltamisalaan kuuluvat väkivallanteot (Törmä & Pentikäinen 2016, 6).

Istanbulin sopimuksessa sopimusvaltioille määritellään siis lukuisia velvoitteita ja sopimuksen täytäntöönpano edellyttääkin sopimusosapuolilta sekä lainsäädännöllisiä että muita erilaisia toimenpiteitä, joita tulee konkretisoida kansallisin ratkaisuin. Sopimuksen

täytäntöönpanolla on taten selkeitä vaikutuksia niin resursseihin kuin viranomaisten toimintaan. (Törmä & Pentikäinen 2016, 6.)

5 KATSAUS AIEMPAAN TUTKIMUKSEEN

Muissa Pohjoismaissa, useissa Euroopan maissa sekä Yhdysvalloissa väkivaltaa, sukupuolta ja lähisuhteita koskeva tutkimus on ollut pitkään tärkeäksi tunnustettu tutkimusala, joka on saanut myös julkista rahoitusta. Sen sijaan Suomessa lähisuhdeväkivaltaa ei ole tutkittu juurikaan ennen 1990-luvun puoliväliä lukuun ottamatta muutamia yksittäisiä teoksia 1970- ja 1980-luvuilla. Suomessa tutkimukseen alettiinkin kiinnittää huomiota vasta kansainvälisen painostuksen saattamana. (Husso 2003, 14, 23).

Lähisuhdeväkivaltaa on tutkittu niin uhrien, tekijöiden kuin sitä työssään kohtaavien ammattilaisten näkökulmasta. Keskityn tässä katsauksessa esittelemään tarkemmin sekä kansainvälisiä että kotimaisia tutkimuksia, jotka käsittelevät lähisuhdeväkivallan määrittelyä väkivaltatyön ammattilaisten näkökulmasta.

Marianne Hester (2011) on jäsentänyt väkivaltatyötä kolmen planeetan käsitteellä. Tällä hän tarkoittaa sitä, että eri alojen ammattilaiset työskentelevät kaikki lähisuhdeväkivallan parissa, mutta heidän lähtökohtansa, tavoitteensa ja tapansa käsittää väkivaltaa ovat erilaiset, eli he ovat kuin eri planeetoilta. Perheväkivallan planeetalle ominaista on ymmärtää väkivalta sukupuolten epätasa-arvokysymyksenä, ja planeetalle kuuluvatkin esimerkiksi turvakodeissa sekä rikosoikeuden alalla tehtävä työ. Lastensuojelun planeetalla taas keskitytään lapsiin ja lapsen edun toteutumiseen. Tällä planeetalla työskentelevät pääosin sosiaalityöntekijät. Lasten tapaamisen planeetalla puolestaan huomion keskipisteenä ovat lapsen vanhemmat sekä heidän asumis- ja tapaamisjärjestelynsä. Työntekijät ovat esimerkiksi perheoikeuden ammattilaisia. Näiden kolmen työn alueen yhdistäminen yhdeksi yhtenäiseksi lähestymistavaksi on vaikeaa, sillä erillisillä planeetoilla on omat erilliset kulttuurinsa, historiansa, lakinsa ja ammattilaisensa. Käsitys planeetoista voidaan ymmärtää myös bourdieulaisittain ryhmän habituksen näkökulman käsitteen kautta, jolloin tietyn ammattiryhmän tietyt rakenteet, suuntautumiset ja näkökulmat työhön voivat erottaa heidät ja heidän jokapäiväiset ammatillisen käsityksensä sekä toimintatapansa muista ammattiryhmistä. (Hester 2011.)

Andy Myhill ja Kelly Johnson (2016) ovat puolestaan tarkastelleet englantilaisten poliisien oman harkinnan käyttöä tapauksissa, joissa poliisit luokittelevat ja raportoivat kohtaamiaan lähisuhdeväkivaltatapauksia. Aiempaa tutkimusta siitä, kuinka poliisit konstruoivat lähisuhdeväkivaltaa, on verrattain vähän, jos mukaan ei lasketa tutkimusta poliisien narratiiveista (Myhill & Johnson 2016, 7).

Poliisien harkintakyky tulee olennaisesti esille heidän vastatessaan yhteydenottoihin potentiaalisista lähisuhdeväkivaltatapauksista, jolloin poliisien täytyy tulkita virallisen lähisuhdeväkivallan määritelmän merkitystä ja sovellettavuutta käsillä olevaan tapaukseen. Yksinkertaisesti heidän täytyy siis tarkastella, sopiiko asianosaisten henkilöiden suhde lähisuhteen määritelmään ja voidaanko heidän käyttäytymisensä laskea väkivaltaiseksi. Harkintakyvyn käyttäminen voi kuitenkin johtaa siihen, että mahdollisten lähisuhdeväkivaltatapauksien vakavuutta rikoksena vähätellään tai sitä ei tutkita ollenkaan. Esimerkiksi ilmoitus, jossa naapuri oli soittanut kuululleensa miehen uhkaavan fyysisesti satuttaa naista, kuitattiin sillä, että mies kertoi huutaneensa koiralleen. Samaten tapauksia, jotka olisi pitänyt kirjata rikoksina, ei kirjattu. Näistä esimerkkejä olivat pahoinpitelytapaukset, joissa alkuperäisessä yhteydenotossa selvästi kerrottiin pahoinpitelyn tapahtuneen, mutta myöhemmin poliisin kysyessä asiasta uhri veti syytöksensä takaisin. (Myhill & Johnson 2016, 10–13.)

Myhill ja Johnson (2016, 15–16) pohtivat myös syitä sille, miksi harkintakykyä käytetään niin paljon, vaikkei lopputulos ole useinkaan halutunlainen. Lähisuhdeväkivalta ei välttämättä ole organisaatiotasolla korkeimman prioriteetin tehtävä esimerkiksi siksi, että siitä on vaikea saada ”tuloksia”, kun useat uhrin useista eri syistä eivät tue tekijän syyttämistä rikoksesta. Resurssipulan vuoksi monelta puuttuu kannustin tutkia ja dokumentoida läpikotaisesti tapausta, jonka he mahdollisesti virheellisesti ovat luokitelleet matalan riskin tapaukseksi. Tärkeimmäksi tekijäksi nostettiin kuitenkin poliisien tieto ilmiöstä. Oli esimerkiksi selvää, että osalta poliiseista puuttui ymmärrys lähisuhdeväkivallan ja pakottavan kontrolloinnin dynamiikasta. Osa poliiseista puolestaan keskittyi liikaa nimenomaan rikoksiksi määriteltyihin tekoihin ja fyysiseen väkivaltaan. Vaikka jotkut tunnustivatkin ei-rikollisia tekoja ja muita väkivallan muotoja, ei ollut varmaa, ymmärsivätkö he miten tällainen käyttäytyminen vaikuttaa uhriin. Huonot käytännöt lähisuhdeväkivallan kirjaamisessa eivät kuitenkaan suurelta osin olleet tahallisia, vaan johtuivat poliisien tiedon puutteesta.

Eva M. Sundborg, Nouha Saleh-Stattin, Per Wändell ja Lena Törnkvist (2012) taas tutkivat ruotsalaisten sairaanhoitajien valmiutta hoitaa lähisuhdeväkivaltaa kohdanneita naisia. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa tarkasteltiin sekä organisaation olosuhteita että hoitajien omia henkilökohtaisia asenteita lähisuhdeväkivaltaan liittyen. Asenteita selvitettiin listaamalla yleisiä käsityksiä lähisuhdeväkivaltaan liittyen: esimerkiksi 91 prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, että alkoholi ja huumeet ovat yleisiä lähisuhdeväkivallan syitä ja

69 prosenttia oli sitä mieltä, että väkivallan tekijä yksinkertaisesti menettää kontrollin. 22 prosentin mielestä uhri voi aina halutessaan jättää väkivallan tekijän ja vain kolme prosenttia oli samaa mieltä siitä, että on uhrin syytä, että hän on joutunut väkivallan kohteeksi. (Sundborg ym. 2012, 6.)

Sairaanhoitajien kykyä tunnistaa lähisuhdeväkivaltaa kartoitettiin kyselyn osalla, jossa oli listattuna erilaisia merkkejä, jotka voivat indikoida lähisuhdeväkivallasta. Yleisimpänä merkkinä pidettiin sitä, ettei uhrin kertomus vastaa hänellä olevaa vammaa. Tätä seurasivat mustelmat, ylisuojeleva puoliso, joka ei suostu jättämään uhria yksin hoitajan kanssa, kasvojen, käsivarsien ja torson vammat sekä päästä revityt hiukset. Sen sijaan henkisiä, psykosomaattisia ja uneen liittyviä ongelmia tai kroonista kipua ilman selkeää syytä pidettiin harvemmin merkkinä lähisuhdeväkivallasta. (Sundborg ym. 2012, 6–7.)

Kaiken kaikkiaan tutkimuksessa todettiin hoitajien valmiuden hoitaa lähisuhdeväkivaltaa kokevia naisia olevan puutteellista. Monien tietämys aiheesta oli heikkoa ja vain puolet kertoi kysyvänsä naisilta aina väkivallan mahdollisuudesta sitä epäillessään. Sitäkin tehtiin vain silloin, kun uhrilla oli näkyviä vammoja. Hoitajat kokivat yleensä epävarmuutta siitä, kuinka esittää suoria kysymyksiä väkivallasta, ja kun he tunnistivat väkivallan uhrin, he mieluiten ohjasivat tämän lääkärille. Vain 20 prosenttia vastaajista oli saanut lähisuhdeväkivaltaan liittyvää koulutusta opinnoissaan ja 8 prosenttia oli saanut koulutusta työnantajasta aloitteesta. Yhteensä 86 prosenttia vastaajista tunsikin, ettei ole tarpeeksi valmistautunut kohtaamaan väkivaltaa kokeneita naisia. Positiivista kuitenkin on, että 82 prosenttia vastaajista oli kiinnostunut saamaan lähisuhdeväkivaltakoulutusta kartuttaakseen osaamistaan tällä työnsä osa-alueella. (Sundborg ym. 2012, 5–8.)

Kristin Heffernan, Betty Blythe ja Paula Nicolson (2014) tarkastelivat puolestaan brittiläisten sosiaalityöntekijöiden kykyjä tunnistaa lähisuhdeväkivaltaa, kuinka paljon koulutusta he saavat aiheesta sekä kuinka organisaation käytännöt ja kokemukset toimintatavoista vaikuttavat sosiaalityöntekijöiden asenteisiin lähisuhdeväkivaltaa kohtaan. Tutkimus toteutettiin ensin kyselynä ja osa kyselyn vastaajista suostui vielä haastatteluihin kyselyyn vastaamisen jälkeen.

Kyselyssä listattiin kuusi väkivaltaista käyttäytymistapaa: lyöminen, väkivallalla uhkailu, läpsiminen, seksi ilman suostumusta, sosiaalisen elämän kontrollointi sekä verbaalinen aggressio. Vastaajien keskuudessa vallitsi laaja yhteisymmärrys siitä, että kaikki luetellut teot voitiin laskea lähisuhdeväkivallaksi. (Heffernan ym. 2014, 702.) Tutkimuksessa oli

kuitenkin esillä varsin suppea lista siitä, mitä lähisuhdeväkivalta voi olla. Listasta ei löydy esimerkiksi taloudellista tai hengellistä väkivaltaa. Tuloksista ei siis täysin voi sanoa, että sosiaalityöntekijät tunnistavat lähisuhdeväkivallan monimuotoisuuden. Lisäksi Heffernan ja kumppanit (2014, 705) huomasivat, että sosiaalityöntekijöiden käsitys siitä, mitä lähisuhdeväkivalta on sekä ymmärrys siitä, miten usein heidän asiakkaansa kokevat lähisuhdeväkivaltaa, ovat jokseenkin epäsuhdassa. Toisin sanoen sosiaalityöntekijät tietävät, että lähisuhdeväkivaltaa on olemassa, mutta he todennäköisemmin eivät usko, että sitä tapahtuu juuri heidän asiakkailleen.

Tutkimuksessa haluttiin myös identifoida sosiaalityöntekijöiden asenteita sekä tapoja selittää lähisuhdeväkivaltaa. Tarkastelun kohteena oli nimenomaan miesten naisiin kohdistama väkivalta ja vastauksissa oli jonkin verran eroja sukupuolten välillä. Hieman yli puolet naisvastaajista uskoi lähisuhdeväkivallan liittyvän huumeisiin tai alkoholiin, kun taas miesvastaajista vain hieman yli kolmannes uskoi näin. Miesvastaajista taas melkein 80 prosenttia uskoi lapsuudessa kotona nähdyn lähisuhdeväkivallan johtavan siihen, että pojat aikuiseksi kasvaessaan käyttävät myös väkivaltaa, kun taas naisvastaajista näin ajatteli hieman yli 60 prosenttia. Noin 89 prosenttia naisista ja noin 78 prosenttia miehistä uskoivat miesten olevan väkivaltaisia kontrolloidakseen muita ja lisäksi noin 20 prosenttia naisista ja noin 17 prosenttia miehistä ajatteli yhteiskunnan hyväksyvän lähisuhdeväkivallan syyksi miesten väkivallalle. (Heffernan ym. 2014, 703.)

Viimeisenä teemana tutkimuksessa oli sosiaalityöntekijöiden koulutus ja sekä organisaatioiden toimintatavat ja käytännöt. Vastaajat ilmaisivat lähisuhdeväkivaltaan liittyvän koulutuksensa olleen vähäistä. Lähes puolet vastaajista ei ollut saanut aiheesta mitään koulutusta ja noin kolmasosa oli saanut koulutusta ammattiin valmistumisen jälkeen. Niistä vastaajista, jotka olivat saaneet lähisuhdeväkivaltakoulutusta valmistumisen jälkeen, kaksi kolmasosaa ei uskonut koulutuksen olleen riittävää. Organisaation käytäntöihin liittyen puolet vastaajista kertoi olevansa tietoisia työpaikkansa toimintatavoista, määrittämisestä ja ohjenuorista liittyen lähisuhdeväkivaltaan, mutta vain yksi kolmasosa kertoi käyttäneensä niitä. (Heffernan ym. 2014, 704.)

Suomalainen lähisuhdeväkivaltatutkimus on keskittynyt paljolti väkivallan uhrien kokemuksiin, joissa toistuva teema on uhrien tyytymättömyys kohtaamiinsa poliisien sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten kanssa (esim. Husso 2003; Ojuri 2004; Flinck 2006). Myös väkivallan tekijöitä käsittelevissä tutkimuksissa esitellään samanlaisia

tuntemuksia (esim. Lattu 2016; Flinck & Paavilainen 2009). Näistä kokemuksista voikin osaltaan tulkita, että työntekijöiden kyky tunnistaa lähisuhdeväkivalta ja puuttua siihen on puutteellinen. Väkivaltatyötä tekevien ammattilaisten lähisuhdeväkivaltakäsityksistä tehty kotimainen tutkimus on huomattavasti vähäisempää ja tämän tutkimuksen yhtenä tarkoituksena onkin täydentää tätä väkivaltatutkimuksen osa-aluetta.

Tuoreen esimerkin ammattilaisten näkökulmasta tehdystä tutkimuksesta tarjoavat Fagerlund ja kumppanit (2020), jotka tarkastelevat, kuinka poliisien määritelmät lähisuhdeväkivallasta eroavat suomalaisten lakitekstien määritelmistä. Aineistona tutkimuksessa on käytetty EPRAS-hankkeen ensimmäisen kyselytutkimuksen tuloksia, kun taas omassa tutkimuksessani käytän toisen kierroksen kyselyn tuloksia. Hankkeen ensimmäinen kysely toteutettiin syksystä 2017 alkuvuoteen 2018 ennen hankkeen verkkokoulutuksen toteutusta ja toinen kysely verkkokoulutuspaketin avautumisen jälkeen talvella 2019. Aineistot eroavat myös kokonsa puolesta, sillä ensimmäisellä kierroksella kyselyyn vastasi 379 henkilöä ja toisella kierroksella 1717 henkilöä. (Niklander ym. 2019, 45–55). Kerron lisää EPRAS-hankkeesta luvussa 6.1.

Poliisit määrittivät lähisuhteen yleisimmin perheeksi. Toiseksi useimmiten lähisuhteeksi mainittiin parisuhde ja melkein yhtä usein toistui tulkinanvaraiset maininnat lähisukulaisista ja tuttavapiiristä. Väkivalta puolestaan määriteltiin useimmiten fyysiseksi väkivallaksi, mutta henkisen väkivallan mainintoja oli lähes yhtä paljon. Henkistä väkivaltaa kuvailtiin myös yksityiskohtaisemmin kuin fyysistä väkivaltaa, jota kuvattiin useimmiten pahoinpitelynä tai muilla lain kanssa linjassa olevilla ilmaisuilla. Osa poliiseista käytti myös väkivallasta aiheutuvia seurauksia määritelmässään. Fyysisen ja henkisen väkivallan mainintoihin verrattuna seksuaalinen väkivalta listattiin vastauksissa harvoin. Tämä voi merkitä sitä, että poliisit erottelevat seksuaalisen väkivallan erilleen muista väkivaltaisista rikoksista samoin kuten rikoslaissa seksuaalirikoksia käsitellään eri luvussa kuin muita väkivaltarikoksia. (Fagerlund ym. 2020, 12–14.)

Fagerlundin ja kumppaneiden (2020, 3) mukaan ennen heidän tutkimustaan Suomessa ei ole tehty empiiristä tutkimusta siitä, kuinka poliisit määrittelevät lähisuhdeväkivallan. Oma tutkimukseni siis jatkaa osaltaan heidän jalanjäljissään, mutta laajentaa näkökulmaa myös sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten lähisuhdeväkivallan määritelmiin, joista ei myöskään ole samanlaista aiempaa kotimaista tutkimusta. Selina Laitila (2020) on kuitenkin pro gradu -tutkielmassaan tarkastellut miten sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset puhuvat

lähisuhdeväkivallasta, minkälaisia käsitteitä he käyttävät väkivallasta sekä miten ammattilaiset puhuvat sukupuolesta lähisuhdeväkivallan yhteydessä. Aineistona tutkielmassa on käytetty EPRAS-hankkeessa tehtyjä fokusryhmähaastatteluja. Laitilan (2020) mukaan sosiaali- ja terveystieteiden työntekijät käyttävät sukupuolineutraaleja lähisuhdeväkivallan ja perheväkivallan käsitteitä. Lisäksi ammattilaisten kielenkäytöstä erottui kolme erilaista väkivaltakonstruktiota. Yksilökeskeisessä konstruktiossa väkivalta ymmärrettiin johtuvan henkilön traumaattisista kokemuksista, kyvystä hallita tunteita, stressistä tai päihteistä johtuvana. Konfliktikonstruktiossa väkivalta puolestaan käsiteltiin vuorovaikutuksen ongelmista tai riidoista johtuvana ja asenne- ja kulttuurikonstruktiossa väkivalta nähtiin kulttuuriin kuuluvana tapana, kurituksena tai opittuna toimintamallina. Sukupuoleen liittyvät puhetavat taas jakautuvat samaten kolmeen kontekstiin: miesten naisiin ja lapsiin kohdistama väkivalta, naisten miehiin ja lapsiin kohdistama väkivalta sekä sukupuolineutraali konteksti.

Poliiseja lähisuhdeväkivallan näkökulmasta on myös tarkastellut Marja-Liisa Laapio (2005) tapaustutkimuksessaan perheväkivallan konstruoinnista poliisin toimintakulttuurissa sekä poliisin positioista ja niiden liikkuvuudesta viranomaisverkostossa. Laapion (2005, 191) mukaan poliisikäsitelmä perheväkivallasta voidaan konfliktiteoreettisesti jakaa kolmeen eri kategoriaan, joissa jokaisessa on omat toimintatapansa.

Ensimmäisessä kategoriassa väkivaltaa pidetään yhteiskunnallisesti turvallisuutta uhkaavana tapahtumana, jolloin poliisi tarkastelee perheväkivaltaa tilannesidonnaisesti ulkoapäin, rauhoittaa tilanteen ja poistuu paikalta tilanteen ratkettua. Toisessa kategoriassa perheen sisäisenä väkivallan selvittelynä väkivalta ymmärretään parisuhdeväkivallaksi, jossa se nähdään sukupuolten ristiriitaisten arvojen ja normien synnyttämänä konfliktina. Tällöin poliisi suhtautuu tilanteeseen tuomarin tavoin eli tuomitsee teon, dokumentoi tapahtumat, etsii tekijän ja uhrin sekä palauttaa kotirauhan. Tarvittaessa poliisi myös ohjaa uhrin ensiapuun ja lapset turvakotiin, tekee lastensuojeluilmoituksen ja antaa neuvoja uhrille. Kolmantena on sosiaalisen huolen kategoria, jossa perheväkivaltaa pidetään sosiaalisena ongelmana muiden ongelmien joukossa. Täten tilanne vaatii kokonaisvaltaista asiakasnäkökulmaa, eli poliisi näkee henkilön kuntoutumisen kannalta tarpeellisena väkivaltahistorian kartoittamisen, pitkäkestoisen hoito-ohjelman sekä oikeudelliset toimet. Poliisi myös pyrkii katkaisemaan väkivallan kierteen tekemällä yhteistyötä sosiaali- ja terveystoimen sekä syyttäjän kanssa. Lisäksi poliisi ohjaa väkivallan osapuolet perheväkivaltatyön piiriin. (Laapio 2005, 190–191.)

Poliisin perheväkivaltakäsityksessä erottuu myös ekologinen näkökulma konfliktiteoreettisen näkemyksen lisäksi. Siinä väkivaltaa tarkastellaan yksilöllisestä perspektiivistä. Väkivallan ymmärretään olevan sidoksissa perhesuhteiden lisäksi yhteisöllisiin lähisuhteisiin, kuten esimerkiksi naapuruston näkemyksiin ja asuinalueen alakulttuuriin. Psykologisia piirteitä pohdittaessa henkilön väkivaltaongelman ajatellaan johtuvan tämän luonteesta, persoonallisuushäiriöstä tai väkivallan traumatisoimasta lapsuudesta. Riski väkivaltaiseen käyttäytymiseen näkyy poliisin sosiaalisessa huolesta niitä perheitä kohtaan, joiden sosiaalipoliittinen asema on syrjäyttävä mielenterveys- tai päihdeongelmien vuoksi. (Laapio 2005, 191.)

Sirkka Perttu (1999) on puolestaan tutkinut perhe- ja lähisuhdeväkivaltaa sosiaali- ja terveydenhuollossa. Pertun (1999) tutkimus jakaantuu kahteen osaan, joista ensimmäisessä hän tarkastelee perhe- ja lähisuhdeväkivallan uhrien lukumäärää, väkivallan muotoa ja tekijöitä, työntekijöiden käsityksiä väkivallan syistä sekä heidän käyttämiään väkivallan katkaisukeinoja. Toisessa osassa tutkitaan sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöiden valmiuksia, keinoja sekä yhteistyötä. Niiden lisäksi tarkastellaan vielä työntekijöiden näkemyksiä perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn kehittämiseksi. (Perttu 1999, 4–5.)

Pertun (1999, 4–6) mukaan työntekijät kokivat uhrin haluttomuuden vastaanottaa apua olevan suurin avun antamista vaikeuttava tekijä. 38 % uhreista ei halunnut työntekijän puuttuvan omaan tilanteeseensa ja uhrien ja työntekijöiden käsitykset siitä, minkälaista apua uhri tarvitsee, olivat erilaiset. Työntekijät saattavat odottaa väkivallan uhreilta varsinaisia ratkaisuja tilanteeseensa useammin kuin uhrin ovat valmiita tai kykenevät tekemään näitä muutoksia. Lisäksi väkivallan käsittelemistä vaikeutti kiireinen työtahti. Väkivallan syyksi nähtiin useimmiten tekijän alkoholi- ja mielenterveysongelmat. Muita väkivallan syiksi pidettyjä asioita olivat uhrin masennus, alistuvuus, arkuus sekä kyvyttömyys ratkaista väkivaltaa. Perttu (1999, 5) kuitenkin huomauttaa, että nämä ovat useimmiten merkkejä väkivallan aiheuttamasta traumasta, jonka tunnistamiseen työntekijät eivät kyenneet.

Työntekijöiden kyvyssä tunnistaa ja kohdata perhe- ja lähisuhdeväkivallan uhreja oli parantamisen varaa. Työntekijät itse arvioivat valmiutensa riittämättömiksi suurimmalla osalla väkivaltatyön osa-alueista. Väkivaltaan puututtiin herkemmin silloin, kun uhreina oli joko lapsia tai vanhuksia, kuin uhrin ollessa tekijän puoliso. Etenkin nuorempien parisuhteessa olevien henkilöiden ei ajateltu tarvitsevan apua ja tukea samalla tavalla kuin lapsien ja vanhuksien. Kaiken kaikkiaan työntekijöiden rooli auttajana oli ohjaava ja

neuvova eli toisin sanoen konkreettisia toimenpiteitä väkivallan katkaisemiseksi tehtiin hyvin vähän. Ensisijaisesti väkivalta pyrittiin katkaisemaan vaikuttamalla uhrin omaan toimintaan, jolloin vaaraksi muodostuu se, että väkivallan katkaisun vastuu jätetään uhrille. (Perttu 1999, 5.) Vaikka kyseessä onkin yli 20 vuotta vanha tutkimus, ovat monet siinä käsitellyt teemat edelleen ajankohtaisia. Suomalaisen väkivaltatyön haasteisiin kuuluvat tänäkin päivänä esimerkiksi erilaiset puutteet eri alojen ammattilaisten saamassa lähisuhdeväkivaltaa koskevassa koulutuksessa, mikä taas aiheuttaa ongelmia väkivallan tunnistamisessa sekä väkivaltaa kokeneiden kohtaamisessa. (Notko ja Husso 2019b, 86).

Tuija Virkki ja kumppanit (2012) vuorostaan tarkastelevat artikkelissaan lähisuhdeväkivallan kehystämistä erikoissairaanhoidossa. Virkin ja kumppaneiden (2012, 283) mukaan ne tavat, joilla väkivaltaa kehystetään, vaikuttavat siihen, miten väkivaltaan suhtaudutaan ja miten siihen liittyvissä tilanteissa toimitaan. Tutkimuksessa yleisimmät väkivallan kehykset ovat medikaalinen, käytännöllinen, individualistinen ja psykologinen kehys. Ne toimivat usein väkivallan sivuuttamisen ja torjumisen perusteluina. Medikaalisesta näkökulmasta väkivaltaan puuttuminen ei kuulu erikoissairaanhoidon tehtäviin, kun taas käytännöllisestä näkökulmasta väkivaltaan puuttumisen esteet ovat rakenteellisia. Psykologinen kehys poikkeaa muista kehyksistä siten, että sen puitteissa väkivalta on mahdollista nähdä tärkeänä hoidon kohteena, mutta toisaalta psykologinen kehys asettaa haasteita, sillä esimerkiksi pelko siitä, että potilaan trauma herätetään uudelleen, voi estää väkivallan esille ottamisen. Individualistisen kehyksen näkökulmasta puolestaan väkivaltaan puuttuminen on lähtökohtaisesti väärin, sillä väkivallan aiheuttamat ongelmat tulkitaan yksilöllisiksi ominaisuuksiksi ja yksilön omalle vastuulle kuuluviksi. (Virkki ym. 2012, 289–290.)

Tutkimuksessa löydettiin kuitenkin myös kehyksiä, jotka tukevat väkivaltaan puuttumista ja kyseenalaistavat väkivallan ulossulkemisen perusteluja. Ensimmäiseksi terveyden edistämisen kehys ottaa huomioon väkivallan vaikutukset terveyteen ja hyvinvointiin samalla kyseenalaistaen näkökulman, jonka mielestä väkivalta ei ole terveydenhuollon vastuulla. Toiseksi oikeutetun puuttumisen kehys sisältää väkivaltaan puuttumisen legitimoivia perusteita sekä yhteisiä käytäntöjä ja ammatillisia työvälineitä. Kolmanneksi prosessin käynnistämisen kehys lisää ymmärrystä väkivallan vaikutuksista ja siitä, kuinka muutosten aikaansaaminen on haasteellista eikä tapahdu hetkessä. (Virkki ym. 2012, 290.)

Suvi Keskinen (2005) on puolestaan tarkastellut perheammattilaisten väkivaltatyötä ja sitä, minkälaisia käsityksiä väkivallasta, parisuhteesta sekä vanhemmuudesta perheammattilaiset tuottavat työssään. Perheammattilaisilla hän tarkoittaa perheneuvolan ja yksityisen perheterapeuttisen yksikön työntekijöitä. Keskinen (2005, 237–239) kuvaa väitöskirjassaan kahta erilaista väkivaltakonstruktiota: ”väkivalta vallankäyttönä” ja ”väkivalta oireena”. Ensimmäisenä mainitussa väkivalta ilmeni selvärajaisena ja tunnistettavana ilmiönä, jota vastaan työntekijät ottivat kantaa ja jonka seurauksia ja vastuuta korostettiin. Jälkimmäisessä väkivaltaa kuvailtiin oireena jostakin muusta ongelmasta ja tällöin väkivallan rooli ei ollut yhtä keskeinen eikä sille voitu antaa yleisiä tuntomerkkejä tai määritteitä: väkivalta käytännössä asetettiin keskustelussa marginaaliin.

Sosiaalityöntekijöiden käsityksiä parisuhdeväkivallasta väitöskirjassaan käsitellyt Raija Lindqvist (2009, 18) jakaa sosiaalityöntekijöiden käsitykset neljään kategoriaan: Parisuhdeväkivalta – vallankäyttöä, Parisuhdeväkivallan sukupuolistuneisuus, Parisuhdeväkivallan seuraukset – eläviä kuolleita sekä Uhri toimijana – selviytymiskeinot.

Ensimmäisen kategorian puitteissa Lindqvist (2009, 109–111) erittelee, miten sosiaalityöntekijät jakavat väkivallan muodot fyysiseen, henkiseen, seksuaaliseen ja taloudelliseen väkivaltaan. Fyysiseksi väkivallaksi luokiteltiin esimerkiksi aseiden käyttö, lyöminen, hiuksista repiminen, töniminen ja potkiminen, kun taas henkinen väkivalta nähtiin ilmenevän esimerkiksi uhkailuna, pelotteluna, nöyryyttämisenä ja alistamisena. Seksuaaliseen väkivaltaan puolestaan kuuluivat muun muassa seksiin pakottaminen ja raiskaus, kun taas taloudellista väkivaltaa luonnehdittiin taloudellisena hyväksikäyttönä, perheen yhteisten varojen kontrollointina ja rahan kiristämisenä. Työntekijät kuitenkin näkivät, että tekotavasta huolimatta väkivalta on väkivaltaa ja lisäksi vallan käyttöä, jonka tarkoituksena on vahingoittaa, pelotella, alistaa, nöyryyttää ja kontrolloida toista. Lisäksi työntekijät kuvasivat, kuinka parisuhdeväkivallassa on erilaisia ulottuvuuksia niin tekotavassa, määrässä, laadussa, intensiteetissä, asteessa kuin tiheydessä, ja kuinka väkivallan muodot lisääntyvät ja kietoutuvat toisiinsa.

Parisuhdeväkivallan sukupuolistuneisuus näkyy sosiaalityöntekijöiden puheissa siten, että he erottivat väkivallan suurimmaksi osaksi miesten tekemäksi ja naisiin kohdistuvaksi. Käsityksenä oli, että miehet käyttävät valtaa parisuhteessa väärin ja alistavat naisia kontrolloimalla, rajoittamalla, hallitsemalla pelolla, määräämällä ja määrittelemällä naisia. Vallankäyttö perustuu siis siihen, että mies haluaa alistaa naisen itseään varten. Osa

haastatelluista toi kuitenkin esiin myös naisten väkivaltaisuuden parisuhteessa. Heidän mukaansa naiset käyttävät yhtäläisesti väkivaltaa, etenkin henkistä väkivaltaa, puolisoaan ja lapsiaan kohtaan. Lisäksi osa sosiaalityöntekijöistä määritteli parisuhdeväkivallan perhe- ja lähisuhdeväkivallaksi, joka koettiin oireena perhesuhteisiin liittyvistä vaikeuksista ja ongelmista. (Lindqvist 2009, 113–116.)

Sosiaalityöntekijät kertoivat myös, kuinka parisuhteen osapuolet puhuivat väkivallasta eri tavalla. He näkivät monen naisen peittelevän väkivaltaa mahdollisimman pitkään ja kiistävän sen tapahtumisen. Väkivallan tullessa ilmi naiset voivat selitellä asiaa ja vähätellä itseään. Kaiken kaikkiaan naiset pelkäävät seurauksia ja ettei heitä uskota. Väkivallan tekijät, eli useimmiten miehet, puolestaan kieltävät väkivallan tapahtumisen, unohtavat sen tai mitätöivät ja vähättelevät sitä sekä selittävät, että naiset ovat ymmärtäneet tilanteen väärin. Väkivaltaa onkin vaikea ottaa esille, kun tekijä itse ei myönnä sitä käyttävänsä. (Lindqvist 2009, 116–117.)

Sosiaalityöntekijät suhtautuivat parisuhdeväkivaltaan vakavasti painottaen sen vaarallisuutta. Osa haastateltavista kuvaili parisuhdeväkivaltaa elämän ja kuoleman kysymyksenä. He myös pelkäsivät naisten ja lasten hengen puolesta. Kaikki haastatelluista sosiaalityöntekijöistä pitivät parisuhdeväkivaltaa rikoksena ja tuomittavana tekona, mutta syyllisen osoittamisessa oli eroja. Sosiaalityöntekijät, jotka käsittivät parisuhdeväkivallan sukupuolistuneena vallan käyttönä, pitivät väkivallan tekijää vastuussa eivätkä nähneet syytä uhrissa tai tämän tekemisissä. Sen sijaan ne työntekijät, jotka jäsensivät parisuhdeväkivaltaa koko perheen ongelmana, näkivät syyn olevan molemmissa osapuolissa ja vastuun väkivallan lopettamisesta olevan molemmilla puolisoilla. Miesten käyttämää väkivaltaa pidettiin kuitenkin huolestuttavampana ja näkyvämpänä kuin naisten. (Lindqvist 2009, 118–122.)

Parisuhdeväkivallan seuraukset näyttäytyivät sosiaalityöntekijöille uhrien itsetunnon vaurioitumisena, väkivaltaiseen suhteeseen alistumisena ja psyykkisen minän muuttumisena. Haastatellut näkivät tilanteen niin, että pahoinpidellyt naiset alkoivat väkivallan myötä uskoa, etteivät ansaitse parempaa, jolloin väkivallasta tulee parisuhteen normaalitila. Pitkään väkivaltaa kokeneiden naisten kuvailussa toistui yksinäisyys, masentuneisuus, voimattomuus, avuttomuus ja itsetunnon menetys. (Lindqvist 2009, 123–125.)

Viimeisessä, Uhrin toimijuus -kategoriassa Lindqvist (2009, 127–130) tarkastelee käsityksiä suhteeseen jäämisestä tai siitä lähtemisestä. Sosiaalityöntekijöiden mielestä yksi suurimmista syistä väkivaltaiseen parisuhteeseen jäämiseen on pelkääminen. Se esiintyy pelkona väkivallan tekijää kohtaan, pelkona kostosta ja edelleen jatkuvasta väkivallasta, pelkona selviytymisestä sekä pelkona muutoksesta. Toiseksi syyksi haastatellut jäsensivät väkivallan syklisyyden: hyvät ajanjaksot antavat toivoa, että väkivalta vielä loppuu ja huonot ajanjaksot lisäävät toivottomuutta. Kolmanneksi otettiin esiin väkivallan tekijöiden haluttomuus erota ja kieltäytyminen esimerkiksi yhteisestä kodista poismuuttamisesta. Neljänneksi sosiaaliset ja kulttuuriset normit sekä uskomukset naisista, rakkaudesta, perheestä, avioliitosta ja väkivallasta nähtiin myös mahdollisena syynä suhteeseen jäämiselle. Viidenneksi lueteltiin emotionaalinen kiintymys, solidaarisuus ja suhteen hyvät puolet, joista haluttiin pitää kiinni. Kuudentena syynä sosiaalityöntekijät näkivät lapsen aseman ja perinteisen ajatuksen siitä, kuinka lapsi tarvitsee myös isää.

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tämän tutkimuksen on tarkoitus selvittää, miten poliisit sekä sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijät määrittelevät lähisuhdeväkivallan. Tarkastelen ammattilaisten määritelmiä ammatillisen habituksen teorian (esim. Colley ym. 2003; Artaraz 2006; Virkki 2008b) kautta, eli kiinnitän huomiota siihen, miten omassa ammatissa sisäistetyt arvot, toimintatavat ja työkuultuuri ylipäänsä vaikuttavat siihen, miten lähisuhdeväkivalta ymmärretään.

Esittelen alaluvussa 6.1 tässä tutkimuksessa käyttämäni EPRAS-hankkeessa kerätyn aineiston. Tämän jälkeen käyn läpi tutkimuksessa hyödyntämäni analyysimetodin sekä analyysin eri vaiheet. Alaluvuissa 6.3 ja 6.4 pohdin vielä tutkimuksen luotettavuutta, eettisyyttä sekä haasteita.

6.1 Aineisto

Kuten Eskola ja Suoranta (2014, 118–119) toteavat, tutkijan ei ole pakko kerätä itselleen uutta aineistoa tehdäkseen empiiristä tutkimusta ja monissa tapauksissa voi olla järkevää käyttää sekundaariaineistoa. Niinpä tämäkin tutkimus on toteutettu käyttäen valmista aineistoa, jonka sain käyttööni EPRAS-hankkeelta.

Enhancing Professional Skills and Raising Awareness on Domestic Violence, Violence against Women and Shelter Services -hankkeen, eli lyhyemmin EPRAS-hankkeen, tarkoituksena on lähisuhdeväkivaltaan, naisiin kohdistuvaan väkivaltaan sekä turvakotipalveluihin liittyvän osaamisen lisääminen ammattilaisilla sekä tietoisuuden kasvattaminen kansan keskuudessa. Näitä tavoitteita toteutettiin projektissa kehittämällä verkkokoulutus ammattilaisille ja järjestämällä kansalaiskampanja turvakotipalveluista. (Niklander, Peltonen, Notko & Husso 2019, 18–19.)

EPRAS-hanke sai rahoituksensa Euroopan Unionin komission Rights, Equality and Citizenship (REC) -ohjelmasta. Projektin koordinaattorina toimi Terveiden ja hyvinvoinnin laitos eli THL ja kumppaneina projektissa olivat Jyväskylän yliopisto sekä Poliisiammattikorkeakoulu. 2,5-vuotinen kansallinen projekti sijoittui vuosille 2017-2019. (Niklander, Peltonen, Notko & Husso 2019, 19.)

EPRAS-hankkeessa toteutettiin kaksi erillistä kyselytutkimusta, joista ensimmäinen tehtiin syksystä 2017 alkuvuoteen 2018 ja toinen talvella 2019 (Niklander ym. 2019, 45). Tässä tutkimuksessa käytän aineistona jälkimmäistä kyselytutkimusta, jonka tavoitteena oli kerätä

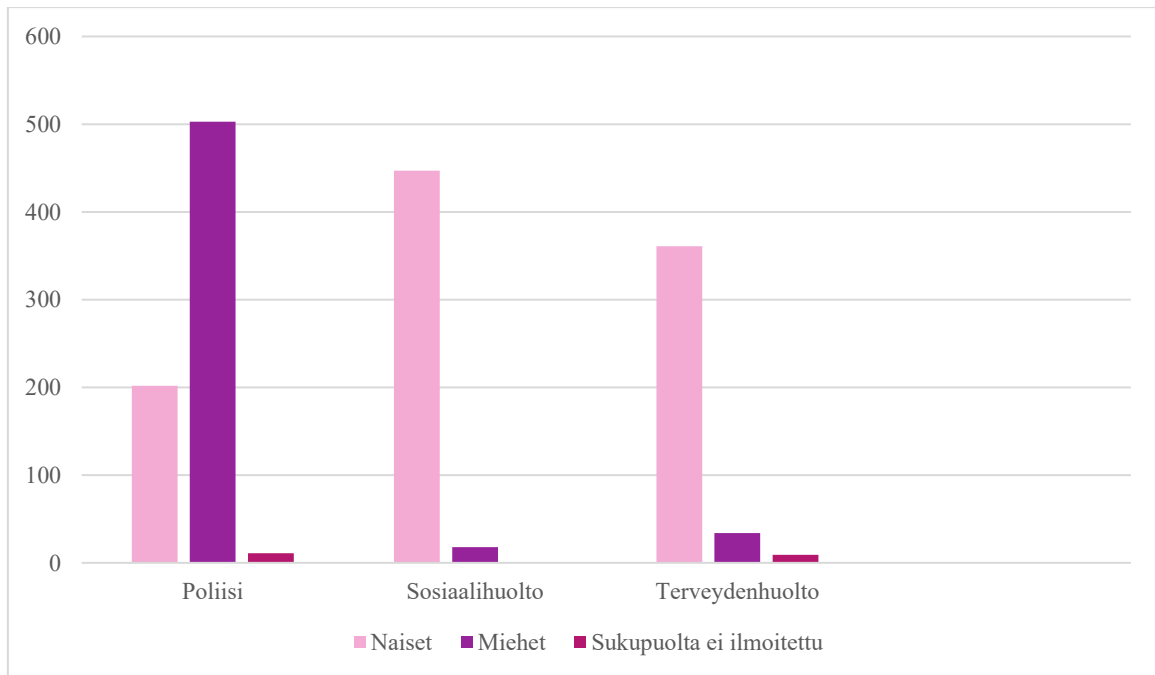
tietoa sosiaali-, terveys- ja poliisialan ammattilaisten lähisuhdeväkivaltaan liittyvästä koulutuksesta sekä koulutustarpeista. Lisäksi kyselyssä haluttiin selvittää, kuinka EPRAS-hankkeessa luotuun verkkokoulutukseen osallistuminen oli lisännyt lähisuhdeväkivallan tunnistamiseen, puuttumiseen ja moniammatilliseen yhteistyöhön liittyviä taitoja ja tietoja. Vastausaika tällä kierroksella oli 15.2.–15.4.2019. (Niklander ym. 2019, 54.) Sain aineiston käyttööni valmiiksi anonymisoituna.

Valmis aineisto ohjaa pakostikin tutkimuskysymysten muodostamista ja tutkimuksen tekoa. Valitsin itse tehdä tutkimukseni tästä aineistosta, mutta toisaalta voisi myös sanoa, että aineisto valitsi minut. Olin kiinnostunut erilaisista lähisuhdeväkivaltaan liittyvistä kysymyksistä ja tiesin, että haluan pro graduni käsittelevän tätä aihetta, sillä lähisuhdeväkivalta on Suomessa edelleen merkittävä ja ajankohtainen yhteiskunnallinen ongelma. En kuitenkaan osannut tarkemmin sanoa, mistä näkökulmasta haluaisin aihetta tutkia. Tutustumalla tähän minulle tarjottuun aineistoon ja niihin raameihin, jotka se sisällöllään tutkimukselle asetti, pystyin helpommin rajaamaan näkökulman tutkimukselleni. Vaikka kyselytutkimus käsiteli paljolti lähisuhdeväkivaltaan liittyvää koulutusta, keskittyi huomioni kysymykseen lähisuhdeväkivallan määrittelystä ja jäin pohtimaan, olisiko eri ammattialojen edustajilla erilaiset määritelmät lähisuhdeväkivallalle. Aineisto olisi tarjonnut myös muita kiinnostavia tutkimusongelmia, mutta tämä jäi päällimmäisenä ajatuksiini ja lopulta se kirvoitti tutkimuskysymykseni tätä pro gradua varten. Mielenkiintoisen tutkimusongelman lisäksi valmis aineisto helpottaa tutkimuksen tekemistä siinä määrin, ettei aineiston keräämiseen kulu aikaa ja energiaa. Lisäksi aineiston kerääjä on jo huolehtinut aineiston keruuseen liittyvistä tutkimuseettisistä kysymyksistä.

Toisella kyselykierroksella vastaajien kokonaismäärä oli 1717, joista 1642 ilmoitti lähisuhdeväkivallan kuuluvan työtehtäviinsä (Niklander ym. 2019, 55). Kaikista vastaajista 716 oli poliisialalta, 465 sosiaalihuoltoalalta, 404 terveydenhuoltoalalta ja 132 vastaajaa määritteli olevansa muulta alalta. Koska kiinnostukseni kohteena ovat nimenomaan poliisit sekä sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijät, rajaan muilta aloilta olevat vastaajat pois tutkimuksestani. Täten tarkastelun kohteeksi jää 1585 vastaajaa.

Näistä vastaajista naisia oli yhteensä 1010, joista poliisista oli 202, sosiaalihuollosta 447 ja terveydenhuollosta 361 vastaajaa. Miehiä oli puolestaan 555, joista poliisista oli 503, sosiaalihuollosta 18 ja terveydenhuollosta 34 vastaajaa. Sukupuoltaan ei ilmoittanut 20 vastaajaa, joista poliisista oli 11 ja terveydenhuollosta 9 vastaajaa. Vastaajien

sukupuolijakauma toistaa siis pitkälti ammattialojen sukupuolijakaumaa, sillä poliisiala on perinteisesti miesvaltainen, kun puolestaan sosiaali- ja terveydenhuolto ovat naisvaltaisia. Sukupuolijakaumat ammattiryhmien sisällä ovat melkoisen epätasaiset, joten aineistoa ei voi aivan täysin kutsua edustavaksi. Aineiston suuruus ja ainutlaatuisuus tuovat kuitenkin ehdottomasti uskottavuutta vastausten kvantifiointiin laadullisen sisällönanalyysin lisäksi.

KUVIO 1. Kyselyn vastaajat jaoteltuna ammattialan ja sukupuolen mukaan

Keskityn tässä tutkimuksessa tarkastelemaan kyselyn kahta avokysymystä. Ensimmäinen näistä on ”14. Listaa, mitä kaikkea lähisuhdeväkivalta sinun mielestäsi tarkoittaa.” Kysymys oli pakollinen, joten kaikki kyselyn osanottajat ovat vastanneet siihen. Toinen tarkastelemani kysymys on kyselyn viimeinen eli ”26. Voit halutessasi kirjoittaa tähän tarkemmin lähisuhdeväkivaltaan liittyvistä koulutustoiveistasi, käytännön työn kysymyksistä tai kommenttejasi tästä kyselystä.” Kysymys oli vapaaehtoinen ja siihen vastasi yhteensä 489 henkilöä. Poliisialalta vastaajia oli 211, sosiaalihuoltoalalta vastauksia antoi 119 ja terveydenhuoltoalan vastaajia oli 117. (Niklander ym. 2019, 69.)

Etenkin kysymyksen 14 laatimisessa ja sanavalinnassa ”listaa” on ollut taustalla metodinen peruste. Freelisting-metodissa pyydetään siis listaamaan annetun kategorian sisästä asioita ja tarkoituksena on saada vastaajia tuomaan esille kulttuurisesti tärkeitä asioita. Tekniikka

perustuu siihen oletukseen, että vastaajien listaamat asiat kuuluvat tiettyyn aihealueeseen, eli tässä tapauksessa lähisuhdeväkivaltaan, ja että vastauksien sisältö sekä laajuus ovat yhteisiä vastaajien muodostamalle sosiaaliselle ryhmälle. Metodilla pyritään myös pääsemään käsiksi sellaiseen tietoon, jota ammattilaiset ovat kartuttaneet jokapäiväisessä työssään vuosien varrella. (Fagerlund ym. 2020, 9–10.)

Avovastausten pituudet vaihtelivat muutamasta sanasta useampaan pitkään kappaleeseen. Tyypillistä vastauksissa oli erilaisten väkivallan muotojen luettelointi, mutta vastauksista löytyi kuitenkin myös paljon vapaamuotoista tekstiä, joka sisälsi muun muassa omien työkokemusten erittelyä, väkivaltatyössä esiintyviä haasteita ja väkivallan määrittelyn pohdintaa. Seuraavat sitaattit havainnollistavat hyvin näitä kuvattuja vastaustyyppisiä.

”-henkinen väkivalta, alistaminen, uhkailu, sosiaalisten suhteiden rajoittaminen
-fyysinen väkivalta
-seksuaalinen väkivalta, pakottaminen, hyväksikäyttö
-taloudellinen riippuvuus
-lasten kautta kiristäminen ym.” (vastaaja 1101)

”En pidä väkivaltana satunnaisia haukkumasanoja aikuisten välillä. Tai luunappia, hiuksiin tarttumista tai pikkuläpsäisyä esim. lapseen kohdistettuna. Mutta systemaattinen ruumiillinen lapsen kurittaminen on lapseen kohdistunutta väkivaltaa, joka tulee poliisin tutkia.” (vastaaja 1020)

Esittelen lisää aineisto-otteita luvussa kuusi, jossa käyn läpi analyysini tuloksia. Viittaan yllä olevan esimerkin mukaisesti vastaajiin numerolla, joka heille on määräytynyt sillä perusteella, missä järjestyksessä he ovat kyselyyn vastanneet. Jätän sitaateista pois kaikki muut tunnistetiedot, mutta saatan tekstissäni viitata vastaajan olevan esimerkiksi naispoliisi, jos sukupuolella on tuloksien kannalta jotain merkitystä.

6.2 Teoriaohjaava sisällönanalyysi

Tutkimukseni on lähtökohdiltaan laadullinen. Tällöin tutkimuksessa ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin vaan kuvaamaan jotakin tapahtumaa, ymmärtämään tietynlaista toimintaa sekä antamaan teoreettisesti mielekäs tulkinta jostakin ilmiöstä. Analyysissä pyritään tiivistämään aineisto kadottamatta sen sisältämää informaatiota ja tavoitellaan informaatioarvon kasvattamista luomalla hajanaisesta aineistosta selkeää ja mielekästä. (Eskola & Suoranta 2014, 61, 138.)

Tässä tutkimuksessa käytän aineiston analyysimenetelmänä sisällönanalyysia. Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää monipuolisesti erilaisissa

laadullisen tutkimuksen perinteissä. Sitä voidaan pitää niin metodina kuin väljänä teoreettisena viitekehystenäkin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 78.) Sisällönanalyysin monipuolisuus ja sovellettavuus erilaisiin tutkimusaiheisiin onkin yksi syy, miksi valitsin käyttäväni sitä tutkimuksessani.

Sisällönanalyysin voi toteuttaa useammalla eri tavalla ja voidaankin puhua esimerkiksi aineistolähtöisestä, teoriasidonnaisesta sekä teorialähtöisestä analyysitavasta. Aineistolähtöisessä analyysissä teoria pyritään rakentamaan aineistosta, kun taas teoriasidonnaisessa analyysissä on teoreettisia kytkentöjä, mutta analyysi ei kuitenkaan suoraan nouse teoriasta tai pohjautu teoriaan. Teorialähtöisessä analyysissä puolestaan mennään perinteisen mallin mukaan, eli aloitetaan teoriasta ja palataan siihen empirian jälkeen tarkastelemaan, saiko teoria ja siitä johdettu hypoteesi tukea käytetyltä aineistolta. (Eskola 2018, 183.)

Näistä vaihtoehdoista valitsin käytettäväkseni teoriaohjaavan sisällönanalyysin, jossa käytetään teoreettisia kytkentöjä niin, että teoria toimii analyysin apuna, mutta analyysi ei pohjautu suoraan käytettävään teoriaan. Tällaisessa abduktiivisessa päättelyssä tutkijan ajatteluprosessissa vaihtelevat valmiit mallit ja aineistolähtöisyys, joita tutkija pyrkii yhdistelemään eri keinoin. Yhdistelyjen tuloksena voi syntyä myös jotain täysin uutta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 82–83.)

Päädyin teoriaohjaavaan sisällönanalyysiin kahdesta syystä. Ensimmäinen näistä oli se, että minulla oli jo aineisto valmiina. Teoriaohjaavassa ja aineistolähtöisessä analyysissä aineiston hankinta on vapaa suhteessa teoriaosan jo tiedettyyn tietoon tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä, mutta teorialähtöinen analyysi määrää sekä aineiston hankkimisen ja tutkittavan ilmiön käsitteen määrittelyn (Tuomi & Sarajärvi 2018, 83). Aineisto oli jo hankittu etukäteen, joten teorialähtöinen analyysi rajautui tässä vaiheessa pois. Toinen syy teoriaohjaavaan analyysiin oli se, että aineistolähtöinen analyysi olisi vaikea toteuttaa sen vuoksi, että minulla oli tutkimukseni aiheesta jo etukäteen tietoa ja olettamuksia, enkä ollut varma, pystyisinkö sulkemaan ne täysin analyysin ulkopuolelle. Teoriaohjaavan sisällönanalyysin vahvuus onkin siinä, että aiemman tiedon annetaan ohjata ja auttaa analyysia. Tällöin aikaisemman tiedon vaikutus on siis tunnistettavissa analyysista, mutta aiemman tiedon tarkoituksena ei ole testata teoriaa vaan enemminkin avata uusia ajatustapoja. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 82.)

Ennen varsinaisen analyysin aloittamista latsin aineistoni Atlas.ti-ohjelmaan ja luokittelin kyselyn avovastaukset toimialan mukaan. Jaottelin vastaukset ammattialojen sisällä vielä sukupuolen perusteella, sillä koin mielenkiintoiseksi tarkastella, eroavatko naisten ja miesten käsitykset ammattiryhmien sisällä toisistaan. Keräsin siis yhteen jokaisen toimialan sisältä naisten, miesten ja niiden, jotka eivät ilmoittaneet sukupuoltaan, vastaukset, jolloin minulla oli yhteensä kahdeksan ryhmää (poliisimiehet, poliisinaiset, sosiaalihuollon miehet, sosiaalihuollon naiset, terveydenhuollon miehet, terveydenhuollon naiset sekä ne, jotka eivät ilmoittaneet sukupuoltaan poliisista ja terveydenhuollosta).

Teoriaohjaava sisällönanalyysi lähtee liikkeelle samalla tavalla kuin aineistolähtöinenkin analyysi. Ensimmäinen vaihe on alkuperäisen aineiston pelkistäminen eli redusointi, mikä tarkoittaa sitä, että aineistosta karsitaan pois kaikki se, mikä ei ole tutkimukselle olennaista. Pelkistäminen voi tapahtua esimerkiksi siten, että aineistosta etsitään tutkimustehtävää kuvaavia ilmaisuja. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 92.) Aloitinkin analyysini niin, että koodasin Atlas.ti-ohjelmalla jokaisen ryhmän vastauksista kaiken tutkimuskysymyksieni kannalta olennaiselta vaikuttavan asian ja muodostin näistä pelkistettyjä ilmauksia. Karsin myös pois kaiken tutkimukseen liittymättömän tiedon.

Redusointia seuraa aineiston klusterointi eli ryhmittely. Klusterointivaiheessa aineistosta koodatut alkuperäisilmaukset käydään tarkasti läpi etsien samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Käsitteitä ryhmitellään ja yhdistetään alaluokiksi, jotka nimetään luokan sisältöä kuvaavalla käsitteellä. Tällöin aineisto tiivistyy ja saadaan alustavia kuvauksia tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 93–94.) Ryhmittelyvaiheessa aloin jakaa pelkistettyjä ilmauksia kolmeen ryhmään. Ensimmäinen näistä keskittyi lähisuhteen määrittelyyn, toinen erilaisten väkivallan muotojen määrittelyyn ja kolmanteen ryhmään luokittelin kaikki ilmaukset, jotka näin niin sanotusti ammatillisesti värittyneiksi, eli jotka ilmensivät jollakin tavalla ammatillista habitusta. Lähisuhteen määrittelyyn alaluokiksi muodostuivat esimerkiksi seurustelusuhde, sisarus ja vanhemmuus, kun taas väkivallan muotojen alaluokiksi luetteloin muun muassa erilaisia tekotapoja sekä väkivallan vaikutuksia. Ammatillisen habituksen alaluokkia olivat puolestaan esimerkiksi laki, sosiaaliset ongelmat ja terveysvaikutukset.

Klusteroinnin jälkeen vuorossa on aineiston abstrahointi eli käsitteellistäminen. Tässä vaiheessa teoriaohjaava sisällönanalyysi eroaa aineistolähtöisestä, sillä nyt empiirinen aineisto liitetään teoreettisiin käsitteisiin, jotka eivät ole lähtöisin aineistosta itsestään, vaan

ne liitetään aineistoon valmiina, aiemmin tiedettynä tietona. Aineistosta muodostetut alaluokat siis yhdistetään aiemmasta tiedosta saatujen pääluokkien alle. Lopuksi muodostetaan yksi yhdistävä luokka, joka on yhteydessä tutkimustehtävään. (Tuomi & Sarajarvi 2018, 98.) Tässä vaiheessa otin siis mukaan luvussa 2.2 esittelemäni lähisuhdeväkivallan teoreettisen kehikon sekä luvuissa 3.2, 3.3 ja 3.4 laatimani ammatillisten habitusten mallit ja lähdin sovittamaan aineistosta muodostettuja alaluokkia aiemmasta tiedosta muodostettujen pääluokkien alle. Lähisuhteeseen liittyvät pääluokat olivat perhe, parisuhde, sukulaiset, ystävät ja muut läheiset. Väkivaltaan liittyvät pääluokat olivat puolestaan fyysinen, henkinen, seksuaalinen, taloudellinen, uskonnollinen, digitaalinen ja kunniaan liittyvä väkivalta sekä vaino ja kaltoinkohtelu ja ammatilliseen habitukseen liittyvät pääluokat olivat poliisi, sosiaalihuolto ja terveydenhuolto. Aineiston tiivistäminen kadottaa osan aineiston rikkaudesta, mutta se on tärkeää esimerkiksi määrällisten erojen vertailemiseksi. Luvussa 7 esitellessäni analyysin tuloksia pyrin avaamaan lukijalle niitä luokittelutermejä, jotka eivät ole yksiselitteisiä, jolloin aineiston rikkaus saadaan esille. Taulukossa 1 on vielä havainnollistava esimerkki analyysin kulusta.

TAULUKKO 1. Esimerkki sisällönanalyysin tekemisestä

Alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Pääluokka	Yhdistävä luokka
”Heidän asioitaan on vaikea selvittää / saada heille apua, koska heille väkivalta saattaa olla täyttä arkipäivää (esim. mies hakkaa vaimoa ja lapsia).”	Vaimon ja lasten hakkaaminen	Fyysiset teot	Fyysinen väkivalta	Lähisuhdeväkivalta
		Vaimo, lapset	Perhe	

Analyysiä tehdessäni muodostin myös jokaisen ammattiryhmän osalta taulukot havainnollistamaan sitä, kuinka lähisuhteen ja väkivallan eri kategoriat jakautuvat määrällisesti vastauksissa. Taulukot on muodostettu koodattujen ilmaisujen perusteella. Jos alkuperäinen vastaus olisi esimerkiksi ”lähisuhdeväkivalta on kumppanin hakkaamista ja

potkimista”, olisi tästä laskettu taulukkoon, että lähisuhteen määritelmistä parisuhde on mainittu kerran ja väkivallan muodoista fyysinen väkivalta on mainittu kerran. En siis ole laskenut saman vastauksen sisältä useampaa kuvausta samasta lähisuhdeväkivallan ilmenemismuodosta erikseen. Esittelen muodostamani taulukot ja niistä johdetut tulkinnat luvussa 7.

Analyysivaiheessa olen lisäksi erotellut tiettyjä vastaajien ilmauksia eri ammattien ammatillisia habituksia ilmentäviksi kategorioiksi. Ammatillinen habitus ei tule kuitenkaan esille pelkistään suorissa lainauksissa, vaan tulkintaa pitää tehdä kontekstissaan. Jos esimerkiksi poliisi painottaa lähisuhdeväkivallan olevan lähinnä fyysistä väkivaltaa, voi tämän tulkita johtuvan siitä, että poliisi kohtaa työssään enemmän fyysistä väkivaltaa kuin vaikkapa henkistä väkivaltaa, jolloin ammattinsa kautta poliisin käsitys väkivallasta on se, että se on useimmiten fyysistä.

6.3 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Jokaisessa tutkimuksessa on arvioitava tutkimuksen luotettavuutta. Laadulliseen tutkimukseen kuuluu kuitenkin useita tutkimusperinteitä, jolloin löytyy myös erilaisia käsityksiä siitä, miten laadullisen tutkimuksen luotettavuutta arvioidaan. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 118.) Lähtökohtana on kuitenkin tutkijan avoin subjektiviteetti ja sen tunnistaminen, että on tutkijana itse tutkimuksen keskeinen tutkimusväline (Eskola & Suoranta 1998, 153). Tutkijan tulee siis esimerkiksi tiedostaa omat ennakkoasenteensa sekä se, kuinka ne voivat vaikuttaa aineiston analyysiin. Ennen aineiston analyysin aloittamista kirjoitinkin kaikki tutkimusaiheeseen liittyvät ennakko-oletukseni ylös ja analyysia tehdessäni pyrin aina haastamaan vallitsevat olettamukseni. Olen myös lukenut aineistoni läpi monta kertaa sekä pyrkinyt pysähtymään ja tarkastelemaan ammattilaisten vastauksia useammasta näkökulmasta tulkintoja tehdessäni.

Luotettavuuden kannalta olennaista on myös se, että tutkija antaa lukijoille tarpeeksi tietoa siitä, kuinka tutkimus on toteutettu (Tuomi & Sarajärvi 2018, 123). Olenkin siis johdonmukaisesti pyrkinyt perustelevaan, miksi olen valinnut käyttämäni käsitteet ja teoreettisen näkökulman sekä kuvailemaan käyttämäni mahdollisimman tarkasti käyttämäni aineistoa, analyysintekoni eri vaiheita ja sitä, miten olen päätenyt johonkin tiettyyn tulkintaan. Analyysin tuloksiani esitellessä olen liittännyt mukaan myös suoria otteita aineistosta, jotta lukijan olisi helpompi hahmottaa, millä perusteella tietty tulkinta on tehty.

Toisaalta aineisto-otteet antavat lukijalle myös mahdollisuuden kyseenalaistaa esittämäni tulkinta. Olen kuitenkin myös esitellyt tutkimustuloksieni tueksi muita samankaltaisia tuloksia saaneita lähisuhdeväkivaltaan liittyviä tutkimuksia ja kriittisesti tarkastellut niitä tulkintoja, joita aiemmat tutkimukset eivät välttämättä tue.

Jotta tutkimusta voitaisiin sanoa luotettavaksi ja eettisesti hyväksyttäväksi, se pitää olla toteutettu noudattaen hyvää tieteellistä käytäntöä (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6). Ohjenuorina hyvään tieteelliseen käytäntöön olen käyttänyt laitoksemme pro gradu -tutkielman ohjeistusta, Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2012) hyvän tieteellisen käytännön ohjetta sekä Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2009) määrittelemiä yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen eettisiä periaatteita.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2009, 4) jakaa ihmistieteisiin luettavan tutkimuksen eettiset periaatteet kolmeen osa-alueeseen: tutkittavan itsemääräämisoikeuden kunnioittamiseen, vahingoittamisen välttämiseen sekä yksityisyyteen ja tietosuojaan. Tutkittavien itsemääräämisoikeutta kunnioitetaan eri tavoin. Tähän sisältyvät esimerkiksi vapaaehtoisuus osallistua tutkimukseen, tutkittavien informointi tutkimuksen aiheesta ja toteuttamisesta sekä mahdollisesti tutkimuseettisen toimikunnan ennakoarviointilausunnon hakeminen. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009, 4–6.) Tässä pro gradussa on käytetty valmista aineistoa, joten aineiston keränneet tutkijat ovat huolehtineet näistä itsemääräämisoikeuteen liittyvistä velvoitteista.

Vahingoittamisen välttäminen tarkoittaa sitä, että tutkimuksen teossa tulee pyrkiä välttämään henkisten, taloudellisten ja sosiaalisten haittojen aiheuttamista tutkimukseen osallistuville henkilöille. Lisäksi haittariskejä sisältäviin tutkimuksiin on pyydettävä eettisen toimikunnan lausunto. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009, 7–8.) Omassa tutkimuksessani näkisin vahingoittamisen välttämisen liittyvän aineiston tulkintaan sekä ylipäänsä siihen, että puutun tällä tutkimuksella asiaan, joka on mielestäni yhteiskunnallinen epäkohta. Ammattikuntien toiminta- ja ajattelumallien tarkasteleminen sekä niiden kritisoiminen voi pahoittaa jonkun mielen. Samoin joku voi ajatella, että olen tulkinnut heidän vastauksensa väärin. Onkin mielestäni oleellista muistaa, että tutkimuksessani en kritisoi niitä yksittäisiä henkilöitä, jotka kyselyyn ovat vastanneet, vaan pyrin tuomaan esille yhteiskunnallisen ongelman, jotta siihen voitaisiin tehdä muutos. Lisäksi laadulliseen tutkimukseen kuuluu olennaisesti se, että aineistosta tehdään tulkintoja. Olen kuitenkin pyrkinyt perustelevaan jokaisen tekemäni tulkinnan ja päätelmän perusteellisesti ja

avoimesti, jolloin lukija toivottavasti ymmärtää, miksi olen kyseiseen lopputulokseen päätenyt.

Yksityisyyden suojaan liittyvät tutkimuseettiset periaatteet liittyvät puolestaan aineiston suojaamiseen ja luottamuksellisuuteen, aineiston säilyttämiseen ja hävittämiseen sekä tutkimusjulkaisuihin (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009, 8). Yksityisyyteen ja tietosuojaan liittyviä ohjeita oli mielestäni helppo noudattaa, sillä sain aineiston käyttöni valmiiksi anonymisoituna eikä käytössäni ollut minkäänlaisia yksilöiviä tunnistetietoja. Olen käyttänyt analyysituloksieni esittelyn tukena suoria otteita aineistosta, mutta niistäkään vastaajaa ei voi tunnistaa. Olen myös säilyttänyt aineiston tietoturvallisesti enkä ole jakanut aineistoa eteenpäin.

Kaiken kaikkiaan lähisuhdeväkivaltaa koskevaa tutkimusta tehdessä on tärkeää muistaa, että läheisissä suhteissa koettu väkivalta on aiheena erityisen sensitiivinen. Suomessa lähisuhdeväkivalta on pitkään nähty perheen sisäisenä yksityisasiana ja ulkopuolisten puuttuminen siihen on voitu kokea tätä yksityisyyttä loukkaavana (Husso 2003, 68; Fagerlund 2016, 33). Tutkimukseni kohteena eivät kuitenkaan ole väkivallan kokijat tai tekijät, vaan sen parissa työskentelevät ammattilaiset. Fagerlund (2016, 33) toteaaakin poliiseja ja perheväkivaltaa käsittelevässä tutkimuksessaan, että poliisien toiminnan tutkiminen ei muodosta samanlaista yksityisyyden rikkomisen uhkaa kuin jos tutkimuksen kohteena olisivat esimerkiksi lähisuhdeväkivallan uhrin. Samaa voi sanoa myös sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten tutkimisesta.

6.4 Tutkimuksen haasteet

Eskolan ja Suorannan (2014, 147) mukaan laadullisessa tutkimuksessa yleisesti ottaen haasteellista on tulkintojen tekeminen, sillä siihen ei ole varsinaista muodollista ohjetta, ja tulkintojen osuvuus on riippuvainen tutkijan omasta tieteellisestä mielikuvituksesta. Tulkintojen tekeminen olikin haastavampaa kuin ajattelin sen olevan ja pysähdyin jatkuvasti kyseenalaistamaan sitä, voiko jostakin asiasta vetää sitä johtopäätöstä, johon olen päätenyt. Välillä taas tuntui siltä, ettei aineistossa esiin tulleille asioille vain keksinyt mitään tulkintaa ja asioiden liittäminen teoreettiseen viitekehykseen takkuili aika ajoin. Näistä vaikeuksista pääsin kuitenkin yli, kun otin analyysin tekemiselle reilusti aikaa, tutustuin aiempaan tutkimuskirjallisuuteen ja rauhassa mietin, miten eri asiat sitoutuvatkaan toisiinsa.

Omanlaisensa haasteen asetti myös aineisto. Avovastauksien pituus vaihteli paljon ja iso osa vastauksista oli todella lyhyitä. Välillä tuntuikin haastavalta muodostaa tulkintoja vain muutaman sanan perusteella. Vaikka vastaukset olivat lyhyitä, oli vastauksia kuitenkin todella suuri määrä, joten aineiston huolelliseen läpikäymiseen käsin kului paljon aikaa. Valtavan aineiston kanssa myös kokonaiskuvan hahmottaminen oli välillä hankalaa. Tämän haasteen tiedostin kuitenkin jo tutkimuksen alussa ja olin valmis ottamaan sen vastaan, sillä koin, että suuri aineisto ja kaikkien kolmen ammattiryhmän mukaan ottaminen tutkimukseen tekivät siitä laadukkaamman ja kattavamman.

Pohdin aineiston kohdalla myös etenkin kyselyn 14. kysymyksen muotoilua ja sitä, antaako lähisuhdeväkivaltaan liittyvien asioiden listaaminen miten totuudenmukaisen kuvan siitä, mitä kaikkea lähisuhdeväkivallaksi lasketaan. Esimerkiksi Quinlanin (2005, 223) mukaan vastaajat eivät välttämättä muista listata kaikkea mahdollista aiheeseen liittyvää, etenkin jos annettu aihepiiri on laaja. Fagerlund ja kumppanit (2020, 9) toteavatkin, ettei lähisuhdeväkivalta ole mikään yksinkertainen kategoria. Toisaalta listaaminen voi olla erinomainen vastausten keruun keino, mikäli vastaajat tulevat sosiaalisesti ja kulttuurisesti yhtenäisestä ryhmästä (Fagerlund ym. 2020, 10). Koska tutkimukseni teoreettisena lähtökohtana on nimenomaan ajatus siitä, että eri ammattiryhmillä on omat kulttuurinsa, käytäntönsä ja tapansa käsittää ympäröivää maailmaa, sopii vapaa listaaminen aineiston keruussa tutkimukseeni hyvin.

Kolmen eri ammattialan tutkiminen oli myös iso haaste. Mikään ala ei ollut minulle varsinaisesti ennalta tuttu, sillä en ole esimerkiksi ollut itse töissä millään näistä aloista. En ole myöskään aiemmissa opinnoissani joutunut juurikaan tekemiseen sellaisten kysymysten kanssa, joissa olisi päässyt tarkastelemaan näiden alojen käytäntöjä, koulutusta, työkulttuuria tai käsitteellistämistapoja. Esimerkiksi sosiaalityön opiskelijana voisikin olla helpompaa kuvailla sosiaalialan ammatillista habitusta. Yhteen ammattiryhmään keskittyminen olisi voinut tuottaa tarkempia tuloksia, mutta toisaalta vain yhden alan tarkastelu olisi karsinut tutkimuksestani pois sen vertailevan otteen, jonka koen tuovan tutkimukselleni lisäarvoa.

7 LÄHISUHDEVÄKIVALTA AMMATILAISTEN MÄÄRITTELEMÄNÄ

Tässä luvussa on viimein aika vastata itse tutkimuskysymyksiin. Seuraavissa alaluvuissa tarkastelen sitä, kuinka poliisit sekä sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijät määrittelevät lähisuhdeväkivallan sekä sitä, kuinka heidän ammatillinen habituksensa vaikuttaa lähisuhdeväkivallan määrittelyyn. Tulkintojeni tukena ja havainnollistajina toimivat ammattiryhmien vastauksista muodostetut taulukot sekä aineistosta esiin nostetut sitaatit. Ammattialojen sukupuolittuneisuuden vuoksi erittelen taulukoissa erikseen mies- ja naisvastaajat sekä vastaajat, jotka eivät ole ilmoittaneet sukupuoltaan. Taulukoiden prosenttiosuudet on laskettu jakamalla koodattujen ilmausten määrä vastaajien määrällä. Suurimmassa osassa vastauksia oli useita eri määritelmiä lähisuhteelle, väkivallalle tai molemmille, mutta toisaalta kaikki vastaajat eivät ole vastauksissaan määritelleet lähisuhdetta, väkivaltaa tai välttämättä kumpaakaan. Alaluvussa 7.4 vertailen vielä ammattiryhmien tuloksia keskenään kokoamalla kahteen taulukkoon lähisuhteen ja väkivallan määritelmien jakautumisen ammattialojen vastauksissa sekä tulkitsemalla niissä esiintyviä eroja ja samankaltaisuuksia. Tuloksia esitellessäni suhteutan niitä samalla myös aiempiin tutkimustuloksiin ja pohdin näiden välistä suhdetta.

7.1 Poliisi

Taulukossa 2 on esitetty, kuinka *lähisuhteen määritelmät* jakautuivat kaikkien poliisien vastauksissa sekä tarkemmin miesten, naisten ja niiden, jotka eivät ilmoittaneet sukupuoltaan, välillä.

Poliisien vastauksissa lähisuhde määriteltiin yleisimmin perhesuhteeksi. Perheellä viitattiin useimmiten perinteiseen ydinperheeseen eli lähisuhdeväkivallan tekijäksi tai uhriksi nimettiin oma puoliso (vain silloin kuin pariskunnalla on myös lapsia), lapsi, sisarus tai vanhempi. Neljä vastaajaa mainitsi lisäksi laskevansa uusperhesuhteet lähisuhteeksi. Perheeseen viitattiin myös asumisen kautta esimerkiksi kotona tapahtuvana väkivaltana tai ruokakunnan jäsenten välisenä väkivaltana. Perheen määritelmän selkeällä korostumisella on Fagerlundin ja kumppaneiden (2020, 16) mukaan yhteys siihen, että virallisissa poliisin ohjeissa ja järjestelmissä käytetään perheväkivallan käsitettä. Organisaation ohjeiden vaikutus näkyy siis lähisuhteen määrittelyssä vahvemmin kuin esimerkiksi lainsäädäntö, jossa lähisuhteen määritelmä on laajempi.

”Henkinen ja fyysinen väkivalta puolisoa, lapsia, sisaruksia tai vanhempia kohtaan.” (vastaaja 1374)

”Ruokakunnan sisäistä väkivaltaa; lapset! uusioperheiden yms mukana tuomat erikoiset asumiskuviot mukaan luettuna” (vastaaja 1098)

TAULUKKO 2. Lähisuhteen määritelmien jakautuminen poliisien vastauksissa, %* (n=716)

Lähisuhteen määritelmä	Kaikki (n=716)	Miehet (n=503)	Naiset (n=202)	Sukupuolta ei ilmoitettu (n=11)
Perhe	54,3	53,1	58,9	27,3
Parisuhde	37,0	36,4	39,6	18,2
Muut läheiset	21,2	21,9	19,8	18,2
Sukulaiset	11,7	15,7	17,3	0
Ystävät	1,1	0,7	2,0	0

* Vastajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon

Toiseksi yleisin lähisuhteen määritelmä oli parisuhde, jolla tarkoitettiin nykyistä parisuhdetta eri muodoissa. Mainintoihin lukeutuivat esimerkiksi lapseton aviopari, avopari tai kumppanit, jotka eivät asuneet samassa osoitteessa. Poliiseista vain 40 luokitteli myös entisen kumppanin tekemän väkivallan lähisuhdeväkivallaksi. Samanlaisia tuloksia saaneiden Fagerlundin ja kumppaneiden (2020, 12) mukaan tämä voikin tarkoittaa, että yleisesti ottaen poliisit rinnastavat parisuhteen päättymisen tarkoittamaan myös läheisen suhteen päättymistä.

”Perheen, tai parisuhteen sisällä tapahtuvaa väkivaltaa fyysisellä, mutta myös henkisellä tasolla. Väkivalta myös ex-pariskuntien välillä voidaan mielestäni katsoa parisuhdeväkivallaksi.” (vastaaja 1520)

Kolmanneksi yleisin kategoria olivat muut läheiset, johon on kerätty kaikki hieman epämääräiset kuvaukset lähisuhteesta. Monessa vastauksessa saatettiin luetella ensin selkeitä lähisuhteen muotoja, kuten perhe ja parisuhde, ja lopuksi vielä kuvailla jotain muuten läheistä suhdetta tai vaihtoehtoisesti todeta vain ”muuten läheinen suhde”. Kuvauksissa esiintyivät esimerkiksi riippuvuussuhde, emotionaalisesti läheinen suhde ja taloudellinen suhde.

”Oman yhteisön sisällä tapahtuvaa fyysistä tai henkistä väkivaltaa. Tekijänä ja uhrina on henkilöt, jotka ovat tiiviissä sosiaalisessa kanssakäymisessä jatkuvasti myös some/perus puhelut ym” (vastaaja 1439)

”Väkivaltaa, jossa osapuolet tuntevat toisensa sukulaissuhteen kautta, asuvat samassa osoitteessa tai ovat muuten läheisessä suhteessa keskenään.” (vastaaja 1255)

Sukulaiset mainitsi vain 11,7 prosenttia poliiseista ja sukulaisiin laskettiin yleensä kaikki ydinperheen ulkopuoliset sukulaiset. Ystävät lähisuhteena tuotiin esille vähiten: vain 1,1 prosenttia poliiseista mainitsi ystävät. Näihin sisältyi yksi maininta työkavereiden välisestä väkivallasta. Nais- ja miespoliisien välillä ei ollut eroja lähisuhteiden määritelmien järjestyksellä, mutta lähisuhteen määritelmien prosentuaalinen osuus oli suurempi naisten vastauksissa kaikissa muissa luokissa paitsi muut läheiset -kategoriassa.

Väkivallan määritelmien jakautuminen on esillä taulukossa 3. Yleisin vastaus sekä miehillä että naisilla oli fyysinen väkivalta, mutta ero henkisen väkivallan sisältämien vastausten määrään on todella pieni. Monessa vastauksessa mainittiinkin nämä kaksi määritelmää yhdessä. Poliisin näkemys lähisuhdeväkivallasta fyysisenä väkivaltana ei ole sinänsä yllättävä, sillä poliisi kohtaa työssään fyysistä väkivaltaa ja poliisilla itsellään on myös oikeus ja valmius käyttää fyysistä voimaa työssään. Poliisikulttuurin maskuliinisuus usein myös korostaa fyysisyyttä.

”Lähisuhteessa, myös muussa kuin parisuhteessa, tapahtuvaa väkivaltaa. Käsittää myös muun kuin fyysisen väkivallan. Poliisina työskennellessä ilmi tulleen lähisuhdeväkivalta tapaukset ovat poikkeuksetta olleen fyysistä väkivaltaa sisältäviä.” (vastaaja 1414)

Henkisen väkivallan muotoja ja ilmenemistapoja kuvailtiin poliisien vastauksissa todella laajasti. Useimmin käytettyjä ilmauksia olivat muun muassa alistaminen, haukkuminen, kiristäminen, kontrollointi, painostaminen ja uhkailu. Myös lasten käyttäminen henkisen väkivallan välineenä tuli esiin useammassa vastauksessa. Kolmanneksi yleisin väkivallan muoto poliisin vastauksissa olikin kaltoinkohtelu, jota kuvattiin yleisimmin lapsiin kohdistuvana väkivaltana. Lapsien korostaminen viittaa jälleen siihen, että poliisit käsittävät lähisuhdeväkivallan nimenomaan perheväkivaltana.

”HENKINEN VÄKIVALTA; henkeen ja terveyteen sekä lähipiiriin, sukulaisiin, lapsiin kohdistuva UHKAILU, alistaminen, painostaminen, kiusaaminen, nöyryyttäminen, kiusaaminen/nöyryyttäminen somessa, haukkuminen, kunnian loukkaaminen tms” (vastaaja 1438)

”Lähisuhdeväkivalta voi olla fyysisen väkivallan lisäksi laaja-alaista vallankäyttöä psyykkisiin, taloudellisiin, sosiaalisiin ja seksuaalisiin seikkoihin vaikuttamalla. Nykypäivänä lasten käyttäminen lyömäaseena ja kiristysvälineenä on huolestuttavan yleistä.” (vastaaja 1189)

TAULUKKO 3. Väkivallan määritelmien jakautuminen poliisien vastauksissa, %* (n=716)

Väkivallan määritelmä	Kaikki (n=716)	Miehet (n=503)	Naiset (n=202)	Sukupuolta ei ilmoitettu (n=11)
Fyysinen	81,3	78,3	88,1	90,9
Henkinen	79,6	76,9	86,1	81,8
Kaltoinkohtelu	15,8	13,3	22,3	9,0
Seksuaalinen	10,1	7,8	15,3	18,2
Taloudellinen	7,5	4,6	15,3	0
Kunniaan liittyvä	3,9	3,2	5,9	0
Vaino	2,9	2,4	4,5	0
Uskonnollinen	1,0	1,0	1,0	0
Digitaalinen	0,4	0,2	0,5	9,0

* Vastajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon

Muiden kuin fyysisen ja henkisen väkivallan maininnat ovat kuitenkin poliisien vastauksissa verrattain vähäisiä: kaltoinkohtelun mainitsi 15,8 prosenttia, seksuaalisen väkivallan 10,1 prosenttia ja taloudellisen väkivallan 7,5 prosenttia vastaajista. Uskonnollinen, digitaalinen ja kunniaan liittyvä väkivalta sekä vaino mainittiin vielä harvemmin. Fagerlund ja kumppanit (2020, 14) kiinnittivät myös huomiota siihen, kuinka poliisit eivät juurikaan maininneet seksuaalista väkivaltaa. He tuovatkin esille, että seksuaalinen väkivalta on rikoslaissa eri luvussa kuin fyysisen väkivallan rikokset ja poliisit saattavat samaan tapaan erottaa seksuaalisen väkivallan erilleen muista väkivaltaisista rikoksista. Toisaalta muutamassa vastauksessa tuli esille, kuinka vastaaja niputtaa esimerkiksi taloudellisen väkivallan henkisen väkivallan alle, kuten seuraava sitaatti osoittaa. Väkivallan eri muotoja ei siis välttämättä osata luokitella kovin tarkasti.

”Fyysistä ja henkistä väkivaltaa: vallan käyttöä, kontrollointia, uhkailua, taloudellista ym. hyväksikäyttöä, eristämistä, lasten kautta tapahtuvaa ”vaikuttamista”, eri asteista fyysistä pahoinpitelyä... Kirjo on laaja.” (vastaaja 1067)

Väkivallan vaikutuksia ja seurauksia poliisit toivat esille vain vähän. Seurauksia kuvattiin sekä fyysisinä, kuten esimerkiksi jälkinä kehossa, että henkisinä, kuten ahdistuksena, pahana olona, tuskana ja pelkona.

”Läheisten kesken tapahtuvaa pahoinpitelyä, kaltoinkohtelua ("laaja läheisryhmä", mitä ymmärrän jonkin aikaa toisensa tunteneet henkilöt, jotka aiheuttavat toisilleen pahaa oloa/mieltä ja usein jopa vammoja, jälkiä)” (vastaaja 986)

Poliisin toiminnan perustana on laki ja poliisien suhde lakiin näkyikin osassa vastauksista. Legalismi tuli selkeimmin esiin vastauksissa, joissa poliisi viittaa rikoslakiin ja määrittelee lähisuhdeväkivallan lainsäädännön kautta. Osassa vastauksista taas ei mainittu selkeästi esimerkiksi tiettyä rikoslain lukua tai pykälää, mutta käytettiin niissä esiintyviä termejä kuvailemaan sitä, mitä lähisuhdeväkivalta on.

”Omasta näkökulmasta RL 21 luvun 16 § 2. kohdan mukaisten henkilöiden välinen fyysinen tai henkinen pahoinpitely on lähisuhdeväkivaltaa.” (vastaaja 1551)

”lievä pahoinpitely, pahoinpitely, törkeä pahoinpitely, tapon tai murhan yritykset, tappo, murha, henkinen alistaminen, pakottaminen, hoidon kieltäminen, ihmisen ihmisoikeuksien tai lainmukaisten toimien rajoittaminen, uhkailu, laiton uhkaus, kiristäminen” (vastaaja 1435)

Vaikka poliisin toiminnan perustana onkin laki, on lähisuhdeväkivalta mahdollista määritellä myös sen ulkopuolella. Kuten seuraava sitaatti osoittaa, teon ei tarvitse täyttää rikoksen tunnusmerkkejä ollakseen poliisien mielestä väkivaltaa. Eri asia on kuitenkin se, kokevatko poliisit tehtäväkseen puuttua sellaiseen toimintaan, jota laki ei määritä rikokseksi. Moni poliisi korostikin, että poliisin tehtävä lähisuhdeväkivaltatapauksissa on rauhoittaa akuutti väkivaltatilanne ja sitten tarkastella, onko rikos tapahtunut. Muunlainen auttaminen nähtiin usein kuuluvan muiden toimijoiden työnkuvaan.

”Juridiset määritelmät sikseen, käytännössä lähisuhdeväkivalta on perheensisäistä tai muutoin erityisten läheisten/toisistaan riippuvaisten ihmisten välistä väkivaltaa.” (vastaaja 1043)

”Poliisi tutkii lähisuhdeväkivallan rikoksena, ja uhrin/tekijän avunsaaminen jää muiden toimijoiden harteille. Poliisi toki ohjaa asianosaisia ottamaan yhteyttä ja vastaanottamaan apua, mutta käytännön aputyö jää muiden harteille.” (vastaaja 1492)

Koranderin (2004, 8–9) mukaan poliiseja vaivaa usein pessimismi ja kyynisyys, mikä on seurausta turhautumisesta toimenpiteiden toimimattomuuteen. Tämä poliisikulttuurin ominaisuus näkyy hyvin lähisuhdeväkivallan kontekstissa. Laapion (2005, 148) mukaan esimerkiksi kotikeikkailu samoihin osoitteisiin ja samojen ihmisten luo lähisuhdeväkivallan vuoksi voi turhauttaa poliisia ja tämä näkyikin poliisien vastauksissa. Osalla poliiseista oli esimerkiksi vaikeuksia ymmärtää, miksi uhri jää väkivaltaiseen suhteeseen. Turhautumista

koettiin myös muun muassa syyttäjän toiminnasta. Tapausten tutkiminen koettiin turhaksi, kun tuloksena on syyttämättäjättämispäätös tai alhainen tuomio. Samanlaisia huomioita poliisien turhautumisesta samojen ihmisten kohtaamiseen useasti sekä oikeuslaitoksen toimintaan lähisuhdeväkivaltatapauksissa teki myös Noora Leinonen (2019) pro gradu -tutkielmassaan. Leinosen (2019, 21–22) mukaan turhautumisen tunne liittyi etenkin väkivallan sallivan toimijan positioon. Ammattilaiset turhautuivat siis siitä, että väkivallan kokija ei tee mitään väkivallan lopettamiseksi ja näin passiivisuudellaan sallii väkivallan tapahtumisen. Ammattilaiset itse odottivat väkivallan kokijalta aktiivista toimijuutta, sillä vain omalla toiminnallaan, kuten esimerkiksi parisuhteesta lähtemisellä, saisi hän väkivallan loppumaan.

”Välillä on naurettavaa tutkia viidettä kertaa "samaa" pahoinpitelyä, vain siksi koska laki vaatii. Aikuisen ihmisen pitäisi pystyä huolehtimaan itsestään ja lähtemään parisuhteesta.” (vastaaja 1404)

”Ensin tulee hienoja ohjeita siitä, kuinka kaikki lähisuhdeväkivaltatapaukset on tutkittava asianosaisten mielipiteestä riippumatta. Tutkin tietenkin ohjeiden mukaan ja vähän päälle, mutta kun tulee tuomio, niin mykistyn lähes joka kerta. Tulee syyttämättäjättämispäätöksiä tai tuomiot ovat aivan olemattomia. Yhteiskuntamme on vielä tänä päivänäkin kykenemätön eristämään kaikkein pahimpia ja suojelemaan niitä, jotka ovat kaikkein tärkeimpiä.” (vastaaja 1093)

Edellisessä sitaatissa korostuu vastaajan halu auttaa ja suojella lähisuhdeväkivallan uhreja ja yksi poliisin tehtävistä onkin ylläpitää kaikkien kansalaisten turvallisuutta. Vastauksista kävi kuitenkin myös ilmi, että poliisit saattavat suhtautua lähisuhdeväkivaltaan vähättelevästi ja muita, rankemmaksi luokiteltuja tapauksia priorisoidaan tutkinnassa lähisuhdeväkivallan edelle. Vähäinen kiinnostus lähisuhdeväkivaltatehtäviin voi myös johtaa siihen, ettei erilaisia väkivallan muotoja tunnisteta. Vaikka havainto oli kiinnostava, oli näitä vastauksia kuitenkin vain vähän (n=9), joten aihe vaatii jatkotutkimusta.

”Itse Poliisissa työskentelevänä mainittakoon aiheesta näin yleisellä tasolla, että suhtautuminen kollegoilla lähisuhdeväkivaltaan, etenkin kenttätöitä tekevillä, on yllättävän vähättelevää. Asenteet ovat vahvasti sen suuntaisia, että väkivalta on osaisten keskinäinen asia, eikä väkivaltaa tunnisteta laajempänä ilmiönä.” (vastaaja 1043)

Toinen mielenkiintoinen ja yhtä lailla jatkotutkimusta vaativa havainto liittyi lähisuhdeväkivallan luokitteluun ”oikeaksi väkivallaksi” ja ”päihdesekoiluksi”. Koranderin (2004, 9–10) mukaan poliiseilla on taipumusta ymmärtää ihmisten olevan itse syypää omiin ongelmiinsa sekä hankaluuksia nähdä sosiaaliset ongelmat nimenomaan yhteiskunnallisina ongelmina. Tällainen ajattelumalli tulikin esille muutaman poliisin vastauksessa (n=4), jossa todettiin, ettei alkoholi- tai päihdeongelmaisten keskinäinen väkivalta ole ”oikeaa”

lähisuhdeväkivaltaa, vaan päihderiippuvaisten normaalia elämää, johon puuttuminen on ajanhukkaa.

”Lähisuhdeväkivallan osallisten elämä on usein hyvin kaoottista, väkivalta on usein molemminpuoleista ja elämäntahdin määräävät päihteet - näiden tilanteiden jatkuva setviminen on poliisille turhauttavaa ja usein täysin turhaa.

Mainittua päihdesekoilua ei pidä sekoittaa ns. "oikeaan" lähisuhdeväkivaltaan jota pitää pyrkiä kitkemään erityisen määrätietoisesti. Erityisryhmänä on aina lapset ja heidän etuaan poliisissa pyritään ajamaan aina viimeiseen asti.”
(vastaaja 470)

7.2 Sosiaalihoolto

Taulukossa 4 on esitetty *lähisuhteen määritelmien* jakautuminen kaikkien sosiaalihoillon työntekijöiden vastauksissa sekä tarkemmin miesten ja naisten välillä. On kuitenkin huomioitava, että miesten osuus vastauksista on huomattavasti pienempi kuin naisten.

TAULUKKO 4. Lähisuhteen määritelmien jakautuminen sosiaalihoillon vastauksissa, %* (n=465)

Lähisuhteen määritelmä	Kaikki (n=465)	Miehet (n=18)	Naiset (n=447)
Perhe	33,3	22,2	33,8
Parisuhde	28,0	16,7	28,1
Muut läheiset	13,1	11,1	13,2
Sukulaiset	8,0	0	8,3
Ystävät	2,6	0	2,7

* Vastajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon

Yleisimmin lähisuhde käsitettiin vastauksissa perhesuhteeksi, jolla viitattiin ydinperheeseen. Perheessä tapahtuva väkivalta luokiteltiin vanhempien väliseksi, lapsien ja vanhempien väliseksi tai sisarusten väliseksi melko tasapuolisesti, eli mikään yksi perheen sisäinen suhde ei painottunut vastauksissa. Uusperhettä ei mainittu lainkaan sosiaalihoillon ammattilaisten vastauksissa, mutta ei ole varmaa, ajattelevatko he sen sisältyvän perheen käsitteen alle ilman erillistä mainintaa. Lisäksi korostettiin, että perhesuhteessa tapahtuva väkivalta voi olla myös aikuisen lapsen ja vanhemman välistä. Paavilaisen ja Pösön (2003b, 18) mukaan

perheväkivallan käsite on vakiintunut suomalaisessa kielenkäytössä sosiaalihuollon palveluihin, mikä osaltaan selittää lähisuhteen ymmärtämistä etenkin perhesuhteena.

”-Lähisuhdeväkivallalla käsitän väkivaltaa tai pakottamista, uhkailua, alistamista kontrollointia
-tekijä voi olla uhrin puoliso tai vanhempi, seurustelukumppani, sisarus, lapsi jne.” (vastaaja 138)

Toiseksi yleisin lähisuhteen määritelmä oli parisuhde, jolla tarkoitettiin sekä nykyistä seurustelusuhdetta sen eri muodoissa että jo päätyneitä parisuhteita. Muutama vastaaja mainitsikin erityisesti avioeron yhteydessä tapahtuvan väkivallan olevan lähisuhdeväkivaltaa. Nykyisen parisuhteen osapuolet määriteltiin asuvan joko yhdessä tai erikseen.

”Fyysinen väkivalta, henkinen väkivalta.
Koskee erilaisia suhteita: avoliitto, avioliitto, erilaiset parisuhteet, ex-puolisoita, muita lähiomaisia ja läheisiä.” (vastaaja 529)

”Avioeron hakemisen yhteydessä kiristetään ja tappouhka. Siitä seuraa vainoamista, uhrin tekemisen ja menemisen seuraamista.” (vastaaja 507)

Perheen ja parisuhteen jälkeen eniten vastauksia oli muut läheiset -kategoriassa, jota seurasivat sukulaiset ja ystävät. Muita läheisiä kuvailtiin esimerkiksi lähipiirinä, taloudellisina riippuvuussuhteina, tuttuina tai muuten läheisenä suhteena, joka ei kuitenkaan sisältynyt muihin lähisuhteen kategorioihin.

”Lähisuhdeväkivalta pitää sinällensä paljon; niin henkistä kuin fyysistäkin.
Se voi olla taloudellista, sosiaalista tms. rajoittamista.
Seksuaalista tai muuta fyysistä väkivaltaa.
Lähisuhdeväkivalta on läheisen, lähipiiriin kuuluvan, tutun tekemää.” (vastaaja 211)

Sukulaiset käsittivät kaikki ydinperheen ulkopuoliset sukulaiset, joista eniten mainintoja saivat isovanhemmat. Sosiaalihuollon palveluihin kuuluvatkin muun muassa ikääntymisen aiheuttaman tuen tarpeisiin vastaaminen, joten työntekijät kohtaavat ikääntyneitä työssään ja saavat tätä kautta kosketuspintaa myös ikäihmisiin kohdistuvaan väkivaltaan. Ystävät mainitsi 2,6 prosenttia vastaajista, joista yksi mainitsi myös työkaverit.

”Fyysisen tai henkisen väkivallan kohdistamista puolisoon, omaan lapseen, omiin vanhempiin, isovanhempiin jne.” (vastaaja 215)

”Fyysistä ja psyykkistä väkivaltaa, haukkumista, uhkailua, huonoa kohtelua. Läheisiltä henkilöiltä, perhe, työkaverit. Henkilöiltä joiden kanssa on päivittäin tekemisissä.” (vastaaja 749)

Vertailtaessa lähisuhteen määritelmiä nais- ja miesvastaajien kesken nähdään, että lähisuhteen määritelmien yleisyyksien järjestys on sama molemmilla sukupuolilla. Miehet

eivät määritelleet kertaakaan sukulaisia tai ystäviä lähisuhteeksi ja naistenkin vastauksissa nämä jäivät selkeästi perheen ja parisuhteen mainintoja vähäisemmiksi.

Taulukossa 5 on puolestaan nähtävillä *väkivallan määritelmien* jakautuminen sosiaalihuollon työntekijöiden vastauksissa. Miesten ja naisten vastauksissa oli löydettävissä jonkin verran eroavaisuuksia. Miehet eivät esimerkiksi maininneet seksuaalista tai taloudellista väkivaltaa läheskään yhtä usein kuin naiset, eivätkä miehet myöskään kuvailleet yhtään digitaalisen väkivallan tai vainon ilmenemismuotoa. Naisten vastauksissa näistä löytyi jonkin verran esimerkkejä.

TAULUKKO 5. Väkivallan määritelmien jakautuminen sosiaalihuollon vastauksissa, %* (n=465)

Väkivallan määritelmä	Kaikki (n=465)	Miehet (n=18)	Naiset (n=447)
Henkinen	92,9	94,4	92,8
Fyysinen	89,7	83,3	89,9
Taloudellinen	48,6	22,2	49,7
Seksuaalinen	39,8	11,1	40,9
Kaltoinkohtelu	28,6	27,8	28,6
Uskonnollinen	13,3	5,6	13,2
Vaino	11,2	0	11,6
Kunniaan liittyvä	6,5	5,6	6,5
Digitaalinen	2,2	0	2,2

* Vastajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon

Yleisin väkivallan muoto oli henkinen väkivalta, jonka mainitsi 92,9 prosenttia vastaajista. Tulos oli kiinnostava, sillä esimerkiksi Lindqvistin (2009, 109) tutkimuksessa sosiaalityöntekijät kertoivat kohtaavansa työssään eniten fyysistä väkivaltaa kokeneita uhreja. Toisaalta ero toiseksi tulleeseen fyysiseen väkivaltaan oli vain 2,9 prosenttiyksikköä. Henkistä väkivaltaa kuvailtiin vastauksissa monipuolisesti ja yleisimpiä luonnehdintoja olivat muun muassa alistaminen, eristäminen, haukkuminen, ihmissuhteiden rajoittaminen, kiristäminen, kiusaaminen, kontrollointi, mitätöiminen, pakottaminen, uhkailu ja vähättely.

”Lähisuhde=puoliso, perhe, läheinen sukulaisuussuhde.
Sosiaalinen, psyykkinen, fyysinen. Esim. Rajoittaa ketä ihmisiä saa tavata ja olla yhteydessä, alistaa, mitätöi, haukkuu ja fyysisestä esimerkiksi, että lyö, sylkee, estää liikkumisen, potkiminen...” (vastaaja 233)

”Perheessä tai parisuhteessa tapahtuvaa henkistä, fyysistä tai taloudellista väkivaltaa. Toisen osapuolen alistamista, huomiotta jättöä, rajoittamista, pahoinpitelyä, haukkumista, nimittelyä, sanallista tai sanatonta.” (vastaaja 284)

Selkeästi toiseksi yleisin väkivallan muoto oli sosiaalihuollon ammattilaisten vastauksissa fyysinen väkivalta. Erilaisiksi fyysisen väkivallan ilmenemismuodoiksi listattiin muun muassa lyöminen, potkiminen, töniminen sekä fyysinen rajoittaminen, kuten kiinni pitäminen. Kolmanneksi useimmiten mainittiin taloudellinen väkivalta, jota puolestaan kuvailtiin muun muassa rahalla kiristämisenä, varojen pimittämisenä ja taloudellisena hyväksikäyttönä. Neljänneksi yleisin oli vuorostaan seksuaalinen väkivalta, jota luonnehdittiin esimerkiksi seksuaalisena hyväksikäyttönä, raiskauksena, seksiin pakottamisena ja ahdisteluna. Sosiaalityöntekijöiden vastausten neljä yleisintä väkivallan kategoriaa vastaavat myös Lindqvistin (2009) ja Pertun (1999) tutkimuksessa esiin tulleita väkivallan muotoja.

” -Fyysinen väkivalta (esim. lyöminen, töniminen, tukistaminen, raapiminen, pakolla kiinnipitäminen, muu fyysinen satuttaminen)
-Henkinen väkivalta (esim. uhkailu, kiristys, pelottelu, painostaminen, estäminen, ahdistelu, haukkuminen, eristäminen, alistaminen)
-Seksuaalinen väkivalta (esim. seksiin pakottaminen, raiskaus, painostaminen ja alistaminen seksiin, seksillä kiristäminen)
-Taloudellinen väkivalta (esim. kiristäminen, rahan säännöstely, taloudellinen hyväksikäyttö)” (vastaaja 587)

Sosiaalipalvelujen kirjo on moninainen, mutta niitä yhdistää sosiaalihuollon halu ja velvollisuus auttaa ihmisiä eri elämäntilanteissa. Särkelän (2001, 28) mukaan kaikki sosiaalialan ammattinimikkeet sisältävätkin lupauksen ihmisten auttamisesta. Usein työtä tehdään erityistä apua tarvitsevien ryhmien, kuten iäkkäiden, lasten tai vammaisten kanssa ja kaltoinkohteluun liittyvissä teoissa työntekijät nostivatkin esiin näiden ryhmien väkivaltakokemuksia. Etenkin vammaisuus korostui vastauksissa ja sitä pohdittiin erityisenä lähisuhdeväkivallan kysymyksenä sekä vammaisen uhrin että vammaisen tekijän näkökulmista. Vammaisiin kohdistuvaa väkivaltaa voi olla vaikeampi tunnistaa, jos väkivallan uhri ei esimerkiksi pysty kertomaan kokemastaan tai ymmärrä tilannettaan. Myös Paasivirran (2003, 50) mukaan vammaisen henkilö voi olla heikompi niin fyysisesti kuin kognitiivisestikin, ja vammaisuudesta johtuva haavoittuvainen asema voi tuoda lähisuhdeväkivaltaan erityispiirteitä. Vammaisen väkivallan tekijän vastuuttaminen

väkivaltaisesta käytöksestään on myös vaikea aihe, vaikka väkivalta yhtä lailla satuttaa sen uhria.

”Olisi hyvä saada välineitä tilanteisiin, joissa lähisuhdeväkivalta tapahtuu perheissä, joissa joko aikuinen tai lapsi on vammainen/kehitysvammainen, eikä välttämättä omasta sairaudestaan/vammastaan johtuen ymmärrä omaa tilannettaan. Myös omaishoitoperheet, joissa omaishoidettava on raskashoidettava ja hoitaja kieltäytyy ottamasta tukipalveluja ja uupuu hoitotyössään. Tilanteissa saattaa tulla etenkin henkistä väkivaltaa esille, joskus myös fyysistä. Miten näihin tilanteisiin pääsisi paremmin käsiksi/avuksi?”
(vastaaja 20)

”Koulutusta lähisuhdeväkivallasta kehitysvammaisten ja autismin kirjon henkilöiden ja heidän läheistensä näkökulmasta. Onko väkivalta hyväksyttävämpää, jos tekijä on vammainen? Koska se täyttää rikoksen tunnusmerkit ja millaista apua on saatavilla? Työssäni kehitysvammaisten sosiaalihoitajana kohtaan asiakkaiden läheisiä, jotka joutuvat väkivallan uhriksi. Asiasta ei kuitenkaan paljoa puhuta.” (vastaaja 266)

Myös iäkkäämpien ihmisten kokema ja tekemä väkivalta nostettiin vastauksissa esiin. Vastauksissa pohdittiin esimerkiksi sitä, että vanhuuden myötä yleistyvät erilaiset muistisairaudet, joiden vuoksi ikäihmisten voi olla vaikeampaa tunnistaa väkivaltaa ja kertoa siitä. Välillä muistisairaita ei välttämättä edes uskota, vaikka he saisivatkin kerrottua väkivallasta. Eräässä vastauksessa pohdittiin myös, etteivät iäkkäät ole tottuneet puhumaan näin henkilökohtaisista asioista. Lähisuhdeväkivalta onkin pitkään nähty perheen sisäisenä yksityisasiana, jolloin kynnyks kertoa väkivallasta on myös ollut suuri (Paavilainen & Pösö 2003b, 18).

”Ikäihmisten lähisuhdeväkivalta voi olla vaikeaa tunnistaa, eivät ole ehkä ikäluokkansa vuoksi tottuneet kertomaan tällaisista asioista. Joskus ikäihmisen lähisuhdeväkivalta tulee ikääntyneen lähistöltä, mutta väkivallan tekijä ei asu iäkkään kanssa samassa asunnossa -> vaikeaa tunnistaa tekijää/tunnistaa tapahtuuko väkivaltaa. Iäkkäällä ihmisellä voi olla sairauksia, joiden vuoksi mustelmia tulee herkemmin, tai henkilöllä voi olla kaatumisia, mutta joskus voi olla vaikeaa vakuuttua iäkkään kertomasta, miksi mustelmia on ja mistä ne ovat tulleet.”
(vastaaja 612)

Lastensuojelu on myös tärkeä osa sosiaalihuollossa tehtävää työtä ja moni vastaaja mainitsikin lapsien olevan väkivallan kohteena erityisryhmä. Varsinaisen lapsiin kohdistuvan väkivallan lisäksi vastauksissa tuotiin esille, että väkivaltaisessa ympäristössä kasvaminen ja väkivallan todistaminen lapsena aiheuttavat lapsille suuria haittoja. Flinckin ja kumppaneiden (2013, 42) mukaan lapset eivät aina välttämättä tunnista väkivaltaa, mutta tästä huolimatta väkivallan näkeminen ja kokeminen sekä väkivaltaisessa kodissa varttuminen traumatisoi lapsia. Väkivallan todistajana oleminen onkin lasten kohdalla aivan yhtä traumaattista kuin jos lapsi olisi itse väkivallan kohteena.

”Lapsiperheiden/lastensuojelun sosiaalityöhön tarvitaan selkeät toimintaohjeet, miten toimia perheväkivaltatilanteissa. Liian moni case jätetään tutkimatta kunnolla ja puuttumatta asiaan kunnolla. Usein, jos perheenjäsenet eivät ota apua vastaan, työskentely päätetään ja toivotaan, ettei väkivalta toistu. Vaikka kaikki tietävät, että yhdenkään lapsen ei pitäisi elää perheessä, jossa on väkivaltaa. Ja vaikka lapselle on yhtä vahingoittavaa todistaa aikuisten välistä väkivaltaa kuin olla sen kohteena. Mutta mitä tehdä, kun perhe ei ota apua vastaan, mutta sijoituksen kriteeritkään eivät täyty? Miten ennaltaehkäistä väkivaltatilanteiden uusiutumista ja tukea vanhempia syyttelemättä ketään? Nämä asiat mietityttävät minua kovasti.” (vastaaja 224)

Särkelän (2001, 27) mukaan sosiaalihuollossa tehtävän auttamistyön perustana on hyvä asiakassuhde, johon vaikuttavat olennaisesti työntekijän ominaisuudet. Yksi olennainen ominaisuus onkin työntekijöiden kyky herättää luottamusta heidän asiakkaissaan (Särkelä 2001, 34–36; Virkki 2008b, 253). Eräs vastaaja pohti, että välillä väkivallasta ei kannata kysyä asiakkaalta heti suoraan, sillä tämä voisi vaarantaa hyvän asiakas- ja luottamussuhteen muodostamisen. Väkivallasta kysyminen koettiin kuitenkin tärkeänä, mutta samaan aikaan myös vaikeana.

”Työssäni en tietääkseni ole kohdannut lähisuhdeväkivaltatilanteita nyt pitkään aikaan tai en ole ymmärtänyt tilanteita. Koen vaikeaksi kysellä näistä asioista, joskus tuntuu, että on parempi edetä hitaasti ja varovasti ettei asiakassuhde katkea heti alkuunsa.” (vastaaja 806)

Olennainen osa lähisuhdeväkivallan uhrien sekä tekijöiden auttamista on väkivallan tunnistaminen. Kaiken kaikkiaan väkivalta ymmärrettiinkin sosiaalihuollon työntekijöiden keskuudessa hyvin monitasoisena ilmiönä, jolla on useita eri ilmenemismuotoja. Vastauksissa listattiin monesti useampi kuin kaksi väkivallan muotoa ja vastaajat osasivat eritellä myös vaikeammin tunnistettavien väkivallan muotojen esiintymistapoja lähisuhteissa. Väkivallan vaikutuksia listattiin muutamissa vastauksissa. Työntekijät määrittivät lähisuhdeväkivallan vaikuttavan negatiivisesti terveyteen ja etenkin mielenterveyteen, turvallisuuden tunteeseen sekä ylipäänsä hyvinvointiin. Eräs vastaaja kuvaili väkivallan saastuttavan koko kodin ilmapiiriin ja opettavan lapsille epäterveitä vuorovaikutusmalleja.

”Miellän lähisuhdeväkivaltaan liittyväksi erilaiset fyysisen, psyykkisen, taloudellisen, seksuaalisen, sosiaalisen ja hengellisen väkivallan muodot, jotka kohdistuvat johonkin perheenjäsenistä. Väkivalta tai sen uhka voi kohdistua keneen tahansa perheen/lähipiiriin jäsenistä tai lähipiiriin kohdistuvalla väkivallalla on mahdollista uhata ja ohjata muun perheen toimintaa. Lisäksi miellän lähisuhdeväkivallaksi kauempaa tapahtuvan väkivallan tai sen uhan esimerkiksi vainotilanteissa.” (vastaaja 272)

Myös tunnetaidot ovat olennainen osa sosiaalihuollon työntekijöiden ammatillista habitusta (Virkki 2008a). Hyvä auttajan täytyy pystyä esimerkiksi asettumaan asiakkaan asemaan ja suhtautumaan tämän tilanteeseen empaattisesti (Särkelä 2001, 41). Sosiaalihuollon työntekijät suhtautuivatkin vastauksissaan yleisesti ottaen ymmärtäväisesti etenkin lähisuhdeväkivallan uhrien kokemuksiin ja uhrien syyllistämistä haluttiin välttää.

”Törmään usein siihen, että uhri syyllistää itseään eikä koe sen vuoksi tarvetta mennä asiasta minnekään kertomaan. Yritän kuitenkin aina sanoa, että, ei, et ole vastuussa siitä ja noin ei voi toimia, mutta nämä ajatukset ovat syvällä. Osalla näistä on itsellä päihde ongelmaa tai prostituutiota, joissa väkivalta ovat syntyneet. Toinen haasteellinen ryhmä on nämä persoonallisuushäiriöisten uhrit, jotka ovat tavallaan osaansa tyytyneet ja vaikka tiedostavat tilanteet ja että henki voi lähteä, eivät tee sitä lähtemisen päätöstä vaikka tukea annettaisiin siihen. Hirveä huoli heistä.”
(vastaaja 750)

7.3 Terveysthuolto

Taulukko 6 havainnollistaa *lähisuhteen määritelmien* jakautumista kaikkien terveydenhuollon työntekijöiden vastauksissa sekä tarkemmin miesten, naisten ja niiden, jotka eivät ilmoittaneet sukupuoltaan, välillä. On kuitenkin hyvä huomioida, että naisten osuus vastaajista on huomattavasti suurempi kuin miesten.

TAULUKKO 6. Lähisuhteen määritelmien jakautuminen terveydenhuollon vastauksissa, %* (n=404)

Lähisuhteen määritelmä	Kaikki (n=404)	Miehet (n=34)	Naiset (n=361)	Sukupuolta ei ilmoitettu (n=9)
Perhe	34,4	32,4	34,6	33,3
Parisuhde	24,5	20,6	24,7	33,3
Muut läheiset	17,6	17,6	17,7	11,1
Sukulaiset	5,9	5,9	6,1	0
Ystävät	4,2	0	4,7	0

* Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon

Mies- ja naisvastaajien lähisuhdekäsityksissä ei ollut juurikaan eroa. Mainintojen yleisyysjärjestys oli sama ja prosentuaaliset osuudet pyörivät suhteellisen samoissa lukemissa. Yleisin lähisuhteen määritelmä oli perhe, jonka mainitsi 34,4 prosenttia vastaajista. Perhettä kuvailtiin yleisimmin perinteisenä ydinperheenä, mutta kaksi vastaajaa mainitsi myös uusperheen. Perheen sisäistä väkivaltaa kuvailtiin vanhempien välisenä, lapsiin kohdistuvana ja vanhempiin kohdistuvana. Sisaruksien välinen väkivalta mainittiin hieman harvemmin kuin muut väkivaltasuhteet perheessä. Paavilaisen ja Pösön (2003b, 18) mukaan lähisuhteen määrittelyä etenkin perhesuhteena selittää osittain se, että perheväkivallan käsite on tavanomainen suomalaisessa kielenkäytössä terveydenhuollon palveluissa.

”- väkivaltaa parisuhteessa, ydinperheessä, uusperheessä, omassa taloudessa tai laitoksessa asuviin vanhempiin tai lapsiin kohdistuen” (vastaaja 879)

”Puolisoon, lapseen tai vanhempaan (sisarukseen?) kohdistuvaa henkistä (alistaminen, mitätöinti...) tai fyysistä väkivaltaa.” (vastaaja 527)

Toiseksi yleisin lähisuhteen määritelmä oli parisuhde, jota seurasi muut läheiset -kategoria. Parisuhteeksi käsiteltiin sekä nykyinen että entinen seurustelusuhde eri muodoissaan. Muihin läheisiin puolestaan laskettiin jälleen sellaiset hieman epämääräiset ihmissuhteet, jotka eivät kuitenkaan mahtuneet muihin lähisuhteen kategorioihin. Muutamassa vastauksissa tuli esille erilaisia hoitosuhteita, kuten omaishoitaja ja hoidettava sekä hoitaja ja potilas. Yksittäisiä vastauksia olivat esimerkiksi esimiehen ja alaisen välinen ihmissuhde sekä uskonnollinen yhteisö.

”Väkivalta tilanteita jonka tekijänä on nykyinen tai entinen puoliso/kumppani, perheenjäsen tai muu läheinen ihminen. On joko fyysistä tai henkistä. Se voi olla erilaista kiusantekoa ja häirintää, pilkkaamista.” (vastaaja 43)

”Perhe, potilas/hoitaja, lapset vanhempiaan kohtaan, muu sukulainen, omaiset hoitajia kohtaan” (vastaaja 1715)

Sukulaiset tai ystävät mainittiin vastauksissa reilusti harvemmin. Sukulaisiksi laskettiin kaikki ydinperheen ulkopuoliset sukulaiset, joista eniten mainintoja saivat isovanhemmat. Huomionarvoista on, että lähes puolet ystävyysuhteita käsittelevistä vastauksista sisälsi maininnan työkavereista.

”Lähisuhdeväkivaltaa voi ilmetä myös vanhempien ja lasten välillä, isovanhempien ja lastenlasten välisissä suhteissa, sisarusten välisissä suhteissa tai muissa sukulaissuhteissa tai myös läheisissä ystävyysuhteissa.” (vastaaja 829)

”Henkistä ja fyysistä väkivaltaa, kaltoinkohtelua läheisten ihmisten tiimoilta (perheenjäsenet, läheiset työkaverit)” (vastaaja 744)

Taulukossa 7 on vuorostaan esitetty *väkivallan määritelmien* jakautuminen terveydenhuollon työntekijöiden vastauksissa. Naisten ja miesten vastauksissa on tällä kertaa havaittavissa hieman eroja. Miesten vastauksissa fyysinen ja henkinen väkivalta esiintyvät yhtä usein, kun taas naisten vastauksissa henkinen mainitaan useammin. Miehet eivät myöskään ole maininneet uskonnollista, digitaalista tai kunniaan liittyvää väkivaltaa kertaakaan, kun taas naisten vastauksista näistä löytyy joitakin kuvauksia.

Kaikkien terveydenhuollon työntekijöiden vastauksissa yleisin väkivallan muoto oli henkinen väkivalta, jonka mainitsi 93,6 prosenttia vastaajista. Vastauksiin sisältyvä henkisen väkivallan muotojen kirjo oli jälleen laaja. Yleisimpiä kuvauksia olivat muun muassa alistaminen, haukkuminen, ihmissuhteiden rajoittaminen, kiristäminen, kontrollointi, mitätöiminen ja uhkailu.

”Ylikontrollia, psyykkistä ja fyysistä väkivaltaa, sosiaalista rajoittamista, alistamista, vähättelyä ja mitätöintiä, seksuaalinen väkivalta” (vastaaja 565)

TAULUKKO 7. Väkivallan määritelmien jakautuminen terveydenhuollon vastauksissa, %* (n=404)

Väkivallan määritelmä	Kaikki (n=404)	Miehet (n=34)	Naiset (n=361)	Sukupuolta ei ilmoitettu (n=9)
Henkinen	93,6	94,1	93,6	88,9
Fyysinen	89,1	94,1	88,6	88,9
Taloudellinen	28,5	14,7	29,9	22,2
Seksuaalinen	27,5	14,7	29,1	11,1
Kaltoinkohtelu	19,8	14,7	20,2	22,2
Vaino	5,2	2,9	5,5	0
Uskonnollinen	4,5	0	5,0	0
Kunniaan liittyvä	3,7	0	4,2	0
Digitaalinen	2,2	0	2,5	0

* Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon

Toiseksi yleisin väkivallan muoto oli fyysinen väkivalta, jota kuvailtiin esimerkiksi tönimisenä, lyömisenä, potkimisena ja fyysisenä satuttamisena. Seuraavaksi yleisimmät

väkivallan muodot vastauksissa olivat taloudellinen ja seksuaalinen väkivalta sekä kaltoinkohtelu, mutta niitä mainittiin selkeästi vähemmän kuin henkistä ja fyysistä väkivaltaa. Vielä harvemmin vastauksissa tuli esiin uskonnollinen, digitaalinen ja kunniaan liittyvä väkivalta sekä vaino. Tulos onkin ristiriidassa terveydenhuollon ammatillisen habituksen ihanteen kanssa. Terveydenhuolto on auttamistyötä ja Flinckin ja kumppaneiden (2013, 8) mukaan väkivallan tunnistaminen on osa auttamista, joten terveydenhuoltoalalla työskentelemisen pitäisi edellyttää, että työntekijällä on monipuolista tietoa erilaisista väkivallan ilmenemismuodoista.

Terveydenhuollon ammatillinen kenttä koostuu sekä lääketieteellisestä että hoitotieteellisestä osaamisesta. Eriksson-Pielan (2003, 72) mukaan esimerkiksi sairaanhoitajien työssä arkirutiineista puhutaan lääketieteellisten termien kautta ja hoitotieteellinen tieto tulee käyttöön ohjeistuksina potilashoidossa. Molempia olikin havaittavissa työntekijöiden vastauksissa. Esimerkiksi väkivallan vaikutuksista puhuttiin lääketieteellisin termein, väkivallan syyksi saatettiin nimetä erilaisia sairauksia ja väkivallan uhreista puhuttiin potilaina.

”Siis lyhyesti: seulominen ei ole liukuhannahomma, pysähtymisen, kuuntelun ja kohtaamisen merkitystä tulisi korostaa. Edelleen tuntuu olevan myös yllättävän huonosti tiedossa väkivallan pitkäaikaisvaikutukset- aiemman väkivallan ja nykyisen esim. masennusoireilun välillä ei nähdä mahdollista yhteyttä, vaan asiakkaalle saatetaan todeta, että kaikkihan on hyvin, kun väkivalta on takana päin.”
(vastaaja 716)

”Myös erilainen psyykinen oireilu esim. viiltely tai itsemurhalla uhkailu on raakaa väkivaltaa läheisiä kohtaan. Vastuu syyntakeettomien käyttämästä väkivallasta on mielestäni osaltaan psykiatrisella hoitojärjestelmällä, sos.toimella ja varsinkin päättäjillä, jotka säätelevät näiden toimijoiden resursseista. Liian lyhyet psykiatristen potilaiden osastohoitojaksot altistavat läheisiä erilaiselle väkivallalle. Kaikki eivät ole avohoidon keinoin autettavissa.” (vastaaja 829)

Erityisenä ryhmänä lähisuhdeväkivallan kontekstissa terveydenhuollon ammattilaiset mainitsivat useaan otteeseen vanhukset. Ikäihmisten kohtaamasta ja tekemästä väkivallasta kaivattiin koulutusta, sillä sen tunnistaminen koettiin erityisesti hankalaksi. Kaksi vanhusten kanssa päivittäin työtä tekevää vastaajaa taas kertoi, etteivät ole koskaan kohdanneet työssään asiakkaiden kokemuksia lähisuhdeväkivallasta, mikä voi mahdollisesti johtua nimenomaan väkivallan tunnistamattomuudesta. Ikäihmisten tekemään väkivaltaan liitettiin myös mahdollisuus siitä, että väkivaltaisuus johtuu jostakin sairaudesta, kuten muistisairaudesta. Esimerkiksi Latomäen ja kumppaneiden (2017) tutkimuksessa

todettiin omaishoitajien kokemaan väkivaltaan olevan yhteydessä muun muassa hoidettavan muistisairaus.

”Fyysinen, henkinen, sanallinen, taloudellinen ja seksuaalinen väkivalta, jota aiheuttaa uhrin läheinen. Oli tekijä sitten alaikäinen, täysi-ikäinen tai ikäihminen. Lähisuhdeväkivalta voi olla sairauden oire (muistisairaus) tai muusta sekavuudesta johtuvaa, mutta siltikään se ei ole hyväksyttävää.”
(vastaaja 624)

”Työskentelen ikäihmisten parissa kotihoidossa, jossa lähisuhdeväkivallan tunnistaminen ja avun piiriin ohjaaminen on hankalaa. Koulutusta tarvittaisiin juuri näistä aiheista ja etenkin lähisuhdeväkivallasta vanhuksien kesken.”
(vastaaja 691)

Myös terveydenhuollon työntekijät näkivät lähisuhdeväkivallalla olevan erilaisia vaikutuksia sen uhriin. Väkivaltaa kuvattiin esimerkiksi uhrin toimintakykyä heikentäväksi ja jatkuessaan invalidisoivaksi. Eniten mainittu lähisuhdeväkivallan seuraus oli kuitenkin väkivallan vaikutus henkiseen hyvinvointiin. Väkivallalla nähtiin olevan erityisen traumatisoiva vaikutus, josta johtuvat ongelmat saattavat jatkua vielä vuosia väkivallan loppumisen jälkeen.

”Myöskään oikeuspsykologialla ei ole juuri annettavaa tällä saralla, ellei jotain muuta näyttöä jo ole (esim. lapseen kohdistuva seksuaalinen väkivalta ei useinkaan jätä fyysisiä jälkiä, mutta pahat henkiset kylläkin). Jos myönnetään väkivallan olemassaolo, on myönnettävä myös traumatisoituminen, ja traumaista puhuminen on nykyään marginaalissa.” (vastaaja 862)

Terveydenhuollon ammatillisen habituksen olennainen osa on luottamus, sillä hoitotyö edellyttää sitä, että työntekijän ja asiakkaan välillä on luottamussuhde (Virkki 2008b, 253). Erityisesti lähisuhdeväkivallan kontekstissa luottamuksen merkitys korostuu. Vastauksissa pohdittiin esimerkiksi sitä, että työntekijän tulee vaikuttaa heti luotettavalta ja välittävältä, jotta väkivaltakokemuksista uskalletaan avautua. Työntekijän torjuvuus voi vaarantaa koko luottamussuhteen syntymisen. Toisaalta luottamuksen rakentaminen nähtiin myös pitempänä prosessina. Moni ei välttämättä halua avautua kokemuksistaan heti, vaan kertoo väkivallasta vasta hoitosuhteen jatkuessa pidempään.

”Vaikka henk. koht. en välitäkään siitä, että joka asiaan kehitetään jatkuvasti lomakkeita ja liiaksikin täytätetään papereita, olisiko mahdollista ajatella, että esim. terveydenhuollossa vielä vain laajemmin ohjattaisiin kysymään osana haastatteluja tai kyselyitä väkivallasta. Tämän lisäksi ja rinnalla olisi vielä vaan hyvä kehittää tietoutta siitä, miten ihmisiä ylipäätään kohdataan eri palveluissa; valitettavasti kiire välittyy kaikkialla ja monet asiakkaat kertovat monessa palvelussa "haistelleensa" sitä, voiko väkivallasta kertoa vai ei, onko hänet kohtaava ihminen turvallisen tuntuinen ja valmis kuulemaan (as. kertomana pieniäkin avauksia on vedetty takaisin, jos työntekijä vaikuttaa yhtään "torjuvalta").” (vastaaja 716)

”Kommenttina se, että lähisuhdeväkivaltaa on joskus vaikea havaita, jos asiakas ei puhu tai myönnä ja oireilu on epämääräistä. Yhteistyö eri toimijoiden välillä ja omien havaintojen kirjaaminen ovat tärkeitä. Tilanne voi toki korjaantua myös, kun hoitosuhde etenee ja luottamus lisääntyy. Informaation, tuen ja avun tarjoaminen ovat kuitenkin tärkeitä, muun työn ohessa.” (vastaaja 724)

Erikoisin ja jatkotutkimusta vaativa havainto terveydenhuollon työntekijöiden vastauksissa oli se, että muutama vastaaja laski asiakasväkivallan eli potilaiden työntekijöihin kohdistaman väkivallan lähisuhdeväkivallaksi. Tämän lisäksi muutamassa vastauksessa esiintyi myös potilaan omaisten väkivalta hoitajaa kohtaan sekä yhdessä vastauksessa hoitajan väkivalta potilasta kohtaan. Vastaajat eivät kuitenkaan eritelleet, miksi he kokevat asiakassuhteen olevan lähisuhde.

”Töissä kohdattavaa henkistä ja fyysistä väkivaltaa asiakkailta hoitajaa kohtaan. Esimerkiksi haukkumista, huutamista, potkimista, sylkemistä päin ja lyömistä mm.” (vastaaja 707)

”Työssäni suureksi ongelmaksi on muodostunut potilaiden hoitajiin kohdistama väkivalta. Viimeisessä Kunta-10 kyselyssä 100% osastomme hoitajista oli kokenut työssään fyysistä väkivaltaa. Tämä on mielestäni lähisuhdeväkivaltaa.” (vastaaja 712)

Tuija Virkki (2007, 227) toteaa asiakasväkivallan ja lähisuhdeväkivallan vertaillessaan, että hoivatyöntekijän ja asiakkaan välisestä suhteesta puuttuu sellainen intiimiys ja vastavuoroisuus, joka lähisuhteen osapuolilla nähdään olevan. Hoitosuhde ei myöskään perustu vapaaseen haluun, vaan sen pohjana on apua tarvitseva henkilö ja apua antava henkilö. Toisaalta hoitosuhteisiin liittyy myös merkittäviä kohtaamisia sen osapuolten välillä. Cancianin (2000, 137) mukaan hoivatyössä ammattimaisuutta luonnehtii hoivan etiikka, jossa hoiva on yhdistelmä kiintymystä ja vastuuta ja tämä hoiva vastaa yksilön tarpeeseen tai hyvinvointiin kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa.

7.4 Määrittelyt vertailussa

Tuloksia tarkastellessa ammattialojen väliltä löytyy sekä samankaltaisuuksia että eroavaisuuksia siinä, kuinka ammattilaiset määrittelevät lähisuhdeväkivallan. Taulukossa 8 on esitetty *lähisuhteen määritelmien* jakautuminen poliisien sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten vastauksissa.

TAULUKKO 8. Lähisuhteen määritelmien jakautuminen poliisien sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten vastauksissa, %* (n=1585)

Lähisuhteen määritelmä	Poliisi (n=716)	Sosiaalihuolto (n=465)	Terveydenhuolto (n=404)
Perhe	54,3	33,3	34,4
Parisuhde	37,0	28,0	24,5
Muut läheiset	21,2	13,1	17,6
Sukulaiset	11,7	8,0	5,9
Ystävät	1,1	2,6	4,2

* Vastajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon

Niin poliisien kuin sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöiden määritelmässä sukupuolesta riippumatta perhe oli yleisin lähisuhteen muoto ja parisuhde toiseksi yleisin. Perhe määriteltiin lähestulkoon samalla tavalla jokaisella alalla. Sen sijaan harva poliisi määritteli entisen parisuhteen mukaan parisuhteen kategoriaan, kun taas sosiaali- ja terveydenhuollon vastauksissa se oli yleisempää. Perheen merkityksen korostuminen voi johtua esimerkiksi siitä, että kaikilla kolmella alalla pitkään ja yleisesti käytetty käsite lähisuhdeväkivallasta oli perheväkivalta (Paavilainen & Pösö 2003b, 18; Fagerlund 2016, 21). Eroja oli kuitenkin vastausten määrässä: poliiseista 54,3 prosenttia määritteli lähisuhteen perheeksi, kun taas sosiaali- ja terveydenhuollon vastaajista osuudet olivat vain 33,3 prosenttia ja 34,4 prosenttia.

Myös muut lähisuhteen määritelmät asettuivat eri alojen ammattilaisilla samaan järjestykseen: kolmanneksi yleisimpänä olivat muut läheiset, kun taas sukulaiset ja ystävät pitivät perää. Sukulaisia ja ystäviä kuvailtiin eri alojen vastauksissa samoin. Muita läheisiä kuvailtiin kaikissa ammattiryhmissä hieman epämääräisesti muiden lähisuhdeluokkien ulkopuoliseksi läheiseksi suhteeksi. Terveydenhuollon vastauksissa muihin läheisiin laskettiin kuitenkin myös erilaisia hoitosuhteita, kuten omaishoitaja ja hoidettava sekä hoitaja ja potilas, eli muutama terveydenhuollon ammattilainen laski myös asiakasväkivallan lähisuhdeväkivallaksi.

Taulukossa 9 on vuorostaan nähtävillä *väkivallan määritelmien* jakautuminen poliisien sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten vastauksissa.

TAULUKKO 9. Väkivallan määritelmien jakautuminen poliisien sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten vastauksissa, %* (n=1585)

Väkivallan määritelmä	Poliisi (n=716)	Sosiaali- ja terveydenhuolto (n=465)	Terveydenhuolto (n=404)
Henkinen	79,6	92,9	93,6
Fyysinen	81,3	89,7	89,1
Taloudellinen	7,5	48,6	28,5
Seksuaalinen	10,1	39,8	27,5
Kaltoinkohtelu	15,8	28,6	19,8
Vaino	2,9	11,2	5,2
Uskonnollinen	1,0	13,3	4,5
Kunniaan liittyvä	3,9	6,5	3,7
Digitaalinen	0,4	2,2	2,2

* Vastajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon

Kaksi ylivoimaisesti yleisintä väkivallan muotoa kaikilla ryhmillä olivat fyysinen väkivalta ja henkinen väkivalta. Poliisien vastauksissa fyysinen väkivalta mainittiin yleisimmin, kun taas sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten vastauksissa yleisin muoto oli henkinen väkivalta. Tätä eroa selittävät esimerkiksi poliisikulttuurin maskuliinisuus ja sosiaali- ja terveydenhuoltoalojen feminiinisyys sekä se, millaista väkivaltaa ammattilaiset kohtaavat työssään eniten. Poliisien työnkuvaan kuuluu fyysisen voiman käyttö, kun taas sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöillä ei ole vastaavaa ammattioikeutta. Minkään alan vastauksissa eroa toiseksi tulleseeseen väkivallan muotoon ei kuitenkaan ollut juuri nimeksikään, mutta poliisien vastauksissa fyysinen ja henkinen väkivalta mainittiin harvemmin kuin sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten vastauksissa.

Henkinen väkivalta oli myös kaikkien ammattialojen monipuolisimmin kuvailtu väkivallan muoto. Sitä käsitteleviä koodeja kasaantui yhteensä kahden sivun verran. Koodien joukossa oli kuitenkin tiettyjä ilmauksia, jotka toistuivat useasti kaikkien alojen vastauksissa. Näitä olivat esimerkiksi alistaminen, mitätöiminen, kiristäminen ja uhkailu. Fyysistä väkivaltaa kuvailtiin huomattavasti niukemmin sanoin ja usein sitä kuvattiinkin vain sanoilla fyysinen väkivalta niin kuin sen merkitys olisi paljon ilmiselvempää kuin henkisen väkivallan.

Taloudellinen ja seksuaalinen väkivalta jakoivat ammattiryhmiä selkeästi eniten. Sosiaalihuollon vastauksista 48,6 prosentissa mainittiin taloudellinen väkivalta, kun taas terveydenhuollon vastauksissa vastaava osuus oli 28,5 prosenttia ja poliisien vastauksissa 7,5 prosenttia. Seksuaalisen väkivallan mainitsi vuorostaan 39,8 prosenttia sosiaalihuollon ammattilaisista, 27,5 prosenttia terveydenhuollon ammattilaisista ja vain 10,1 poliiseista. Näitä eroja, ja etenkin eroa seksuaalisen väkivallan mainintojen yleisyydessä on luontevaa selittää sukupuolittuneilla ammatillisilla habituksilla: seksuaalinen väkivalta nousee esiin naisvaltaisten sosiaali- ja terveydenhuollon vastauksissa huomattavasti enemmän kuin poliisien, joista suurin osa on miehiä. Toisaalta Fagerlund ja kumppanit (2020, 14) pohtivat, että seksuaalinen väkivalta on rikoslaissa eri luvussa kuin fyysisen väkivallan rikokset ja poliisit saattavat samaan tapaan erottaa seksuaalisen väkivallan erilleen muista väkivaltaisista rikoksista. Eroa voi myös selittää se, että taloudellinen ja seksuaalinen väkivalta saatetaan helposti sisällyttää fyysiseen tai henkiseen väkivaltaan.

Kaltoinkohtelu oli poliisien kolmanneksi mainituin lähisuhdeväkivallan muoto 15,8 prosentilla, kun taas sosiaalihuollon ja terveydenhuollon vastauksissa se oli viidenneksi mainituin 28,6 prosentilla ja 19,8 prosentilla. Poliisien vastauksissa kaltoinkohtelu yhdistettiin lähinnä lapsiin, terveydenhuollon vastauksissa vanhuksiin ja sosiaalihuollon vastauksissa lapsien ja vanhuksien lisäksi vammaisiin. Tätäkin eroa voidaan selittää työn ja työssä kohdattavien ihmisten avulla. Sosiaalihuollossa työtä tehdään niin lastensuojelussa, iäkkäiden palveluissa kuin vammaispalveluissakin, terveydenhuollossa vanhusten palvelujärjestelmä on suhteellisen laaja ja poliisit kohtaavat lapsia kotikeikoilla.

Uskonnollisen ja kunniaan liittyvän väkivallan sekä vainon yleisyys vastauksissa vaihteli myös alojen välillä. Sosiaalihuollon vastauksissa vaino ja uskonnollinen väkivalta mainittiin jonkin verran useammin kuin poliisien tai terveydenhuollon vastauksissa. Vähiten mainittu väkivallan muoto kaikilla aloilla oli digitaalinen väkivalta. Tätä selittänee ainakin osittain se, että digitaalinen väkivalta on käsitteenä suhteellisen uusi.

Sosiaalihuollon työntekijät määrittivät väkivallan selkeästi poliiseja ja terveydenhuollon työntekijöitä monipuolisemmin. Sekä sosiaalihuollon työntekijät että terveydenhuollon työntekijät tekevät auttamistyötä ja esimerkiksi Flinckin ja kumppaneiden (2013, 8) mukaan väkivallan monimuotoisuuden tunnistaminen on osa auttamista. Olisi siis voinut olettaa, että terveydenhuollon työntekijöiden ymmärrys väkivallan muodoista olisi ollut laajempi.

Verrattaessa tutkimuskirjallisuuden määritelmiin lähisuhdeväkivallasta kaikilla aloilla oli kuitenkin selkeästi suppeampi näkemys siitä, mitä lähisuhdeväkivalta pitää sisällään.

Poliisin ammatillisen habituksen piirteitä tuli myös esiin osan vastaajien tavoissa määritellä lähisuhde siten, kuinka se on rikoslaissa määritelty, tai käyttämällä nimenomaan laissa esiintyviä käsitteitä. Osassa poliisien vastauksista tuli esille myös poliisikulttuurille ominainen kyynistyminen ja turhautuminen toimenpiteiden toimimattomuuteen. Aineistosta löytyi myös muita kiinnostavia havaintoja siitä, kuinka ammatillinen habitus voi vaikuttaa poliisin suhtautumiseen lähisuhdeväkivaltatapauksiin negatiivisesti, mutta näitä vastauksia oli sen verran vähän, ettei niitä voi esittää varsinaisina tuloksina ilman jatkotutkimusta.

Sosiaalihuollon ammatillinen habitus ja erityisesti siihen liittyvä auttamisorientaatio näkyi sosiaalihuollon ammattilaisten vastauksissa monella tapaa. Vastauksissa korostettiin erilaisten apua tarvitsevien ryhmien, kuten lasten, vanhusten ja vammaisten, erityisyyttä lähisuhdeväkivallan kontekstissa. Lisäksi vastaajat pitivät hyvän asiakas- ja luottamussuhteen luomista väkivallan uhreihin erittäin tärkeänä, sillä ilman luottamusta väkivallasta ei välttämättä kerrota. Väkivallan monimuotoinen tunnistaminen oli myös olennainen osa sosiaalihuollon vastauksia, sillä väkivallan eri muotojen tunnistaminen on edellytys auttamistyölle.

Terveystieteiden ammatillinen habitus ilmeni vastauksissa niin ikään usealla tavalla. Ilmeisin näistä oli ammattilaisten lääke- ja hoitotieteellisen sanaston käyttäminen. Väkivallan vaikutuksia käsittelevissä vastauksissa korostuivat puolestaan väkivallan vaikutukset henkiseen hyvinvointiin, väkivallan traumatisoiva vaikutus ja sen pitkäaikaiset seuraukset. Erityiseksi ryhmäksi lähisuhdeväkivallan kontekstissa terveystieteiden ammatilliset luokittelivat vanhukset, joiden kokemaan ja tekemää väkivaltaa pohdittiin etenkin muistisairauksien kautta. Terveystieteiden auttamisorientaatio tuli puolestaan esille luottamuksellisen asiakassuhteen muodostamisen tärkeyden korostamisena. Muutama vastaaja luokitteli myös asiakasväkivallan lähisuhdeväkivallaksi, mikä oli myös mielenkiintoinen ja jatkotutkimusta kaipaava havainto.

Näiden vertailujen pohjalta voidaan todeta, että poliisien, sosiaalihuollon työntekijöiden ja terveystieteiden työntekijöiden lähisuhteen määritelmässä on selkeitä eroavaisuuksia. Yhtä lailla voidaan myös todeta, että alojen ammatilliset habitukset vaikuttavat osaltaan siihen, kuinka ammatilliset määrittelevät lähisuhdeväkivaltaa. Tutkimustulokset vastaavat aiemmin tunnistettuja kotimaisen väkivaltatyön haasteita: eri alojen ammattilaisten

saamassa lähisuhdeväkivaltaa käsittelevässä koulutuksessa on erilaisia puutteita ja aukkoja, ja ammattilaisilla on erilaisia lähisuhdeväkivaltaa koskevia asenteita ja näkemyksiä väkivaltaongelman merkityksestä ja siihen puuttumisen keinoista. (Notko & Husso 2019b, 86.) Hester (2011, 850) kuvaakin tätä osuvasti omalla kolmen planeetan mallillaan: erilaiset suhtautumistavat ja käsitykset lähisuhdeväkivallasta vetävät väkivaltatyön planeettoja eri suuntiin, jolloin tuloksena on niin sanottu musta aukko, jonne apua tarvitsevat saattavat pudota.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Lähisuhdeväkivalta on ollut jo pitkään vakava yhteiskunnallinen ongelma Suomessa. Sen vakavuuteen on kuitenkin havahduttu suhteellisen myöhään verrattuna esimerkiksi muihin Pohjoismaihin. Väkivallan vähentämiseksi on kuitenkin alettu tehdä töitä, mikä näkyy esimerkiksi erilaisina lakimuutoksina, hankkeina ja ilmiötä koskevan tutkimuksen lisääntymisenä. Työ ei kuitenkaan ole vielä valmista ja lähisuhdeväkivalta onkin edelleen yleinen ongelma suomalaisissa kodeissa.

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tarkastella sitä, kuinka poliisin, sosiaalihuollon sekä terveydenhuollon työntekijät määrittelevät lähisuhdeväkivallan sekä sitä, kuinka jokaisen ammattiryhmän oma ammatillinen habitus vaikuttaa lähisuhdeväkivallan määrittelemiseen. Aineistonani toimi EPRAS-hankkeessa kerätty kyselytutkimus, jonka vastauksia analysoin teoriaohjaavan sisällönanalyysin keinoin.

Tutkimustulosten luotettavuuteen vaikuttavat niin aineisto, käsitteet kuin analyysimetodikin. Valmis aineistoni oli kerätty freelisting-metodia käyttäen, eli vastaajat saivat listata kaiken päähänsä tulevan lähisuhdeväkivallasta. Tässä on omat heikkoutensa ja vahvuutensa. Ammatilaisilta on voinut helposti unohtua listata jokin asia, vaikka he pitäisivätkin sitä lähisuhdeväkivaltana. Toisaalta ammatilliset voivat myös suosia listauksessaan sellaisia lähisuhdeväkivallan ilmenemismuotoja, jotka ovat heille tuttuja ja joita he kohtaavat nimenomaan työnsä kautta. Yleisimmät työssä kohdatut tilanteet voivat siis muovata ammattilaisten lähisuhdeväkivaltakäsityksiä ja sitä, miten he ylipäänsä määrittelevät lähisuhdeväkivallan. Olisi kuitenkin mielenkiintoista tehdä samasta aiheesta esimerkiksi haastatteluja ja verrata näiden tuloksia keskenään.

Aineistoni ei ollut täysin kattava sanan täydessä merkityksessä, jos otetaan huomioon vastaajien sukupuolijakauma eri ammattiryhmien sisällä. Ero tuli selkeästi esiin etenkin sosiaalihuollon ja terveydenhuollon vastaajissa, joissa ensimmäiseksi mainitussa 465 vastaajasta miehiä oli 18 ja jälkimmäisessä 404 vastaajasta miehiä oli 34. Toisaalta aineisto oli todella suuri, mikä lisää tutkimustuloksien uskottavuutta. Vaikka laadullisessa tutkimuksessa ei välttämättä olekaan tarkoituksenmukaista haalia analysoitavaksi valtavaa aineistoa, tuo tässä tutkimuksessa aineiston laajuus kuitenkin uskottavuutta vastausten määrälliseen luokitteluun, jota olen tehnyt taulukoiden muodossa.

Käsitteinä ja teoreettisena viitekehyksenä tutkimuksessani käytin lähisuhdeväkivallan ja ammatillisen habituksen käsitteitä. Vaikka perhe- ja parisuhdeväkivallan käsitteet

saattoivatkin olla ammattilaisille tutumpia, oli lähisuhdeväkivallan käsite silti toimiva tässä tutkimuksessa. Halusin tutkia nimenomaan koko lähisuhdeväkivallan laajaa kirjoa ja sen määrittelyä, jolloin muut käsitteet jäivät liian tiukasti rajatuiksi. Ammatillinen habitus oli myös käsitteenä kuvaava ja kattava, kun taas esimerkiksi ammattikulttuuri tai ammatti-identiteetti rajaavat joitain osia pois, jotka ammatilliseen habitukseen sisältyvät. Kyselyaineiston ja ammatillisen habituksen tarkastelun yhdistäminen oli kuitenkin hieman haastavaa, sillä lyhyistä vastauksista oli vaikea saada irti mitään ammatilliseen habitukseen liittyvää tulkintaa. Ammatillisen habituksen tarkastelu voisikin olla toimivampaa esimerkiksi haastatteluaineistoa analysoitaessa.

Teoriaohjaava sisällönanalyysi sopi aineiston analysoimiseen erittäin hyvin. Koin, että lähisuhdeväkivallan muotojen ja ammatillisten habitusten käyttäminen analyysia ohjaavina käsitteinä antoivat analyysille hyvän rakenteen sekä selkeät suuntaviivat. Etenkin ammatillisen habituksen vaikutusta olisi ollut hankalaa löytää aineistosta ilman teoriaa. Teoriaohjaava sisällönanalyysi antoi kuitenkin tarpeeksi tilaa myös aineistolle, eikä analyysissa tarvinnut rajata tiukasti asioita sen ulkopuolelle.

Tutkimustulosteni luotettavuutta lisää myös vertaisarvoitujen lähteiden käyttö. Olen käyttänyt laajasti sekä kotimaisia että kansainvälisiä lähteitä. Olen pyrkinyt löytämään ja hyödyntämään etenkin kotimaisia lähteitä siksi, että lähisuhdeväkivalta ja väkivaltatyö eivät esiinny kaikkialla samalla tavalla. Väkivalta on aina sidoksissa paikkaan, aikaan, ympäristöön, lainsäädäntöön, kulttuuriin sekä yhteiskuntaan, joten tutkimustuloksieni vertailu saman maan kontekstissa tehtyihin tutkimuksiin kasvattaa luotettavuutta. Toisaalta lähisuhdeväkivallan tutkimusta on tehty kansainvälisesti paljon pidempään ja monipuolisemmin kuin kotimaista tutkimusta, joten myös näiden lähteiden hyödyntäminen on tarkoituksenmukaista ja hyödyllistä.

Tutkimukseni osoittaa, että poliisien sekä sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöiden lähisuhdeväkivallan määritelmässä on havaittavissa eroja ja samankaltaisuuksia. Nämä erot voidaan tulkita liittyväksi alojen erilaisiin ammatillisiin habituksiin. Kaikki kolme ammattiryhmää määrittelivät perheen yleisimmäksi lähisuhteen muodoksi, mutta erot näkyivät määrässä: poliiseista 54,3 prosenttia määritteli lähisuhteen perheeksi, kun taas sosiaalihuollon ja terveydenhuollon vastaajista osuudet olivat vain 33,3 prosenttia ja 34,4 prosenttia. Kaikilla aloilla myös parisuhde oli toiseksi yleisin lähisuhde, mutta poliisit erosivat vastauksissaan siten, etteivät he määritelleet entistä parisuhdetta lähisuhteeksi.

Muissa läheisissä suhteissa terveydenhuollon vastaukset taas erottuivat siten, että niissä erilaiset hoitosuhteet laskettiin lähisuhteeksi.

Poliisit määrittivät väkivallan yleisimmin fyysiseksi väkivallaksi, kun taas sosiaali- ja terveydenhuollon vastauksissa yleisin väkivallan muoto oli henkinen väkivalta. Ero prosenttiyksiköissä mitattuna oli kuitenkin pieni. Selkeästi suurempi ero tuli esille taloudellisen ja seksuaalisen väkivallan yleisyydessä. Sosiaalihuollon vastauksissa nämä kaksi mainittiin eniten, seuraavaksi terveydenhuollon ja selkeästi vähiten poliisien vastauksissa. Varsinkin eroa seksuaalisen väkivallan mainintojen lukumäärässä on luontevaa selittää sukupuolittuneilla ammatillisilla habituksilla. Myös kaltoinkohtelun määritelmässä oli selkeitä eroja, sillä poliisien vastauksissa kaltoinkohtelu yhdistettiin lapsiin, terveydenhuollon vastauksissa ikäihmisiin ja sosiaalihuollon vastauksissa näiden lisäksi vielä vammaisiin. Eroa voidaankin selittää sillä, minkälaisen ihmisten parissa ammattilaiset yleensä työtä tekevät. Vähiten mainittu väkivallan muoto kaikilla aloilla oli digitaalinen väkivalta, mikä johtuu todennäköisesti siitä, että käsite on suhteellisen tuore.

Kaikilla aloilla yhteistä oli kuitenkin se, etteivät ammattilaiset määritelleet lähisuhdeväkivaltaa yhtä monipuolisesti kuin se määritellään tutkimuskirjallisuudessa. Eroa tutkimuskirjallisuuteen oli sekä lähisuhteiden että väkivallan ilmenemismuotojen määrittelyssä. Puutteet eri alojen ammattilaisten tiedoissa ja taidoissa lähisuhdeväkivaltaan liittyen onkin todettu monessa kotimaisessa ja kansainvälisessä tutkimuksessa.

Lähisuhdeväkivallan tutkiminen Suomessa on tärkeää, sillä lähisuhdeväkivalta on ilmiönä huomattavasti yleisempää verrattuna esimerkiksi muihin Euroopan maihin. Onkin siis olennaista tutkia lähisuhdeväkivaltaa nimenomaan kotimaisessa kontekstissa ja tarkastella suomalaisia väkivaltatyötä tekeviä ammattilaisia. Tämän tutkimuksen tuottamalla tiedolla on lisäksi erityisesti annettavaa kotimaiselle väkivaltatutkimukselle, sillä aiempaa tutkimusta siitä, miten eri alojen ammattilaiset Suomessa määrittelevät väkivallan, ei juurikaan ole. Tutkimukseni tuottaa tärkeää tietoa siitä, miten poliisit sekä sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijät ymmärtävät väkivallan ja tätä informaatiota voidaan taas hyödyntää erilaisissa yhteyksissä.

Saamieni tuloksien mukaan henkistä ja fyysistä väkivaltaa tunnistetaan jo melko hyvin, mutta muita lähisuhdeväkivallan muotoja sen sijaan selkeästi huonommin. Tätä tietoa voi hyödyntää esimerkiksi koulutuksessa. Poliisien sekä sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöiden sekä alojen opiskelijoiden koulutuksessa olisikin siis olennaista keskittyä

etenkin näihin huonommin tunnistettuihin ja vaikeammin tunnistettaviin väkivallan muotoihin sekä siihen, miten ne voidaan tunnistaa, miten ne ilmenevät ja millaisia vaikutuksia niillä on väkivallan uhreihin.

Tuloksia voi hyödyntää myös lähisuhdeväkivaltaan liittyvän moniammatillisen yhteistyön kehittämiseen. Moniammatillinen väkivaltatyö vaatii tietoa siitä, miten muut ammattiryhmät toimivat kohdatessaan lähisuhdeväkivaltaa. Tunnistamalla eri ammattialojen lähtökohdat, toimintatavat, asenteet ja odotukset voidaan niitä sovittaa oman ammattialan toimintatapoihin ja näkemyksiin. Mitä enemmän tietoa on, sitä paremmin jokainen ammattiryhmä ymmärtää toistensa roolin lähisuhdeväkivaltaan puuttumisessa. Tällöin lähisuhdeväkivallan uhreja ja tekijöitä osataan myös paremmin ohjata siihen palveluun, jota hän tilanteeseensa tarvitsee.

Tulokset tuovat ammattialoille itselleen myös tietoa siitä, mitä alalla voitaisiin kehittää ja muuttaa. Hyvä esimerkki tästä on perheväkivallan käsite, joka oli yleisesti käytössä sekä poliisissa että sosiaali- ja terveydenhuollossa. Perheväkivallan käsitteen käyttäminen voi ohjata työntekijöitä ajattelemaan lähisuhdeväkivaltaa vain perheen sisällä tapahtuvana väkivaltana unohtaen koko muun lähisuhteiden kirjon. Käsitteen muuttaminen lähisuhdeväkivallaksi kielenkäytössä ja esimerkiksi organisaatioiden järjestelmissä taas toisi esiin muissakin lähisuhteissa tapahtuvan väkivallan, mikä taas mahdollisesti johtaa lähisuhdeväkivallan moninaisuuden parempaan tunnistamiseen. Ammatillinen habitus ei myöskään ole mikään muuttumaton kategoria. Tiedostamalla ammatillisen habituksen negatiiviset vaikutukset lähisuhdeväkivallan tunnistamiseen voidaan tietoisesti ryhtyä muokkaamaan näitä käytäntöjä.

Vaikka tutkimukseni tulokset olivatkin mielenkiintoisia ja niitä pystyy jo hyödyntämään monella tapaa, tuntuu tämä tutkimus kuitenkin vasta pintaraapaisulta. Jatkotutkimusta ajatellen olisikin mielenkiintoista keskittyä yhteen tiettyyn ammattialaan, ellei jopa tiettyyn ammattinimikkeeseen, ja tarkastella näitä samoja kysymyksiä. Koen, että tällä tavalla väkivallan määritelmistä, siihen liittyvistä asenteista ja toimintatavoista saataisiin huomattavasti tarkempi kuva. Kiinnostavaa olisi laajentaa tutkimusta myös muille aloille ja muihin ammattiryhmiin, kuin mitä tässä tutkimuksessa on käsitelty. Suomen pirstaloituneella väkivaltatyön kentällä työskenteleekin todella monen eri alan ammattilaisia. Itseäni eniten kiinnostava ammattiala jatkoa ajatellen olisi oikeusala ja sen

sisältä erityisesti syyttäjät, sillä tämän tutkimuksen aineistossa poliisit kritisoivat heidän toimintaansa lähisuhdeväkivaltatapauksissa.

Ammattilaisten rikkaissa vastauksissa tuli esille myös monta jatkotutkimuksen kannalta kiinnostavaa ilmiötä. Poliisien vastauksissa huomioni kiinnittivät muutamien vastaajien hieman negatiivisilta vaikuttavat asenteet lähisuhdeväkivaltaa kohtaan. Etenkin lähisuhdeväkivallan uhrien kannalta on tärkeää, etteivät auttajatahot vähättele väkivallan vakavuutta, joten olisi tärkeää tutkia, mistä negatiiviset asenteet kumpuavat ja miten niihin voisi vaikuttaa. Käyttämässäni aineistossa vähättelevät vastaukset olivat kuitenkin selkeä vähemmistö, mikä on tietysti positiivinen merkki. Terveystieteiden ammattilaisten vastauksista minua jäi puolestaan kiinnostamaan se, kuinka osa vastaajista luokitteli asiakasväkivallan eli asiakkaan tai asiakkaan omaisen työntekijään kohdistaman väkivallan lähisuhdeväkivallaksi. Terveystieteiden ammattitieteen perinteisesti kuuluu potilassuhteen pitäminen ammattimaisena eikä esimerkiksi seurustelusuhteen aloittaminen ole suotavaa, mutta silti joissain tapauksissa terveystieteiden ammattilaiset pitävät asiakkaitaan niin läheisinä, että luokittelevat heidän tekemänsä väkivallan työntekijää kohtaan lähisuhdeväkivallaksi. Tästä ilmiöstä ja terveystieteiden työntekijöiden kokemasta väkivallasta olisi ehdottomasti hyödyllistä tehdä jatkotutkimusta.

Mielenkiintoista olisi myös tutkia sitä, kuinka sellaiset ihmiset, jotka eivät tee väkivaltaan liittyvää työtä määrittelevät lähisuhdeväkivallan. Aineistoa olisi kiinnostavaa kerätä niin väkivallan uhreilta, tekijöiltä kuin niiltäkin, jotka eivät ole kumpaakaan. Uhrien ja tekijöiden kohdalla minua kiinnostaisi erityisesti se, olisiko heidän kokemassaan tai tekemässään väkivallassa jotain sellaisia muotoja, joita he eivät itse määrittele lähisuhdeväkivallaksi. Lisäksi niin sanotun ”yleisen mielipiteen” selvittäminen olisi tärkeää siksi, että kaikki pystyisivät tunnistamaan erilaisia lähisuhdeväkivallan muotoja ja puuttumaan siihen arjessa, jos ja kun sitä kohtaavat.

9 LÄHTEET

- Artaraz, K. (2006). The wrong person for the job? Professional habitus and working cultures in Connexions. *Critical Social Policy* 26(4), 910–931.
- Bourdieu, P. (1977). *Outline of a theory of practice*. Cambridge, England: Cambridge University Press.
- Bourdieu, P. & Wacquant, L. J. (1995). Refleksiivisen sosiologian tarkoitus (Chicagon seminaari). Teoksessa Bourdieu, P. & L.J. Wacquant (toim.): *Refleksiiviseen sosiologiaan: tutkimus, käytäntö ja yhteiskunta*. Joensuu: Joensuu University Press, 85–256.
- Braun, A. (2012). Trainee teachers, gender and becoming the ‘right’ person for the job: Care and authority in the vocational habitus of teaching. *Oxford Review of Education* 38(2), 231–246.
- Campbell, A. (1993). *Men, women, and aggression*. New York: Basic Books.
- Chan, J. (2004). Using Pierre Bourdieu's framework for understanding police culture. *Droit Et Société* (1), 327–346.
- Clarke, K. (2011). The paradoxical approach to intimate partner violence in Finland. *International Perspectives in Victimology* 6(1), 9–19.
- Colley, H., James, D., Diment, K. & Tedder, M. (2003). Learning as becoming in vocational education and training: Class, gender and the role of vocational habitus. *Journal of Vocational Education and Training* 55(4), 471–498.
- Danielsson, P. & Näsi, M. (2018). Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2017 – kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Eriksson-Piela, S. (2003). *Tunnetta, tietoa vai hierarkiaa? Sairaanhoidon moninainen ammatillisuus*. Tampere University Press.
- Eskola, J. (2018). Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat: Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Valli, R. & J. Aaltola (toim.): *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2 – Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 180–200.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (2014). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen (10.)*. Tampere: Vastapaino.
- Eurobarometri. (2010). *Domestic violence against women report*. Special Eurobarometer 344.
- Ewalds, H. (2005). *Kenelle lyönnit kuuluvat? Kuntaopas pari- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisytyöhön*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2005:7.
- Ewalds, H. (2019). *Esipuhe*. Teoksessa Niklander, E., M. Notko & M. Husso (toim.): *Lähisuhdeväkivaltaan puuttuminen ja ammattilaisten koulutus sosiaali- ja terveydenhuollossa ja poliisissa: EPRAS-hankkeen arviointi*. Helsinki: THL – Raportti 13/2019, 3–4.

- Fagerlund, M. (2016). Lähisuhdeväkivalta poliisin perheväkivaltatehtävillä. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 123.
- Fagerlund, M., Houtsonen, J., Notko, M. & Husso, M. (2020). Conceptualising violence in close relationships: Discrepancies between police conceptions and the letter of the law in Finland.
- Flinck, A. (2006). Parisuhdeväkivalta naisen ja miehen kokemana: Rikottu lemменmarja. Tampere: Tampere University Press.
- Flinck, A., Kälvinmäki, J., Leppäkoski, P. & Paavilainen, E. (2013). Toimintaohje perhe- ja lähisuhdeväkivaltaa kohdanneiden ja tehneiden hoitotilanteissa.
- Flinck, A. & Paavilainen, E. (2009). Pettymysten ja piinan parisuhde - naisten ja miesten kokemuksia parisuhdeväkivaltaan johtavista tekijöistä. *Hoitotiede* 21(3), 196–206.
- Gracia, E. & Merlo, J. (2016). Intimate partner violence against women and the Nordic paradox. *Social Science & Medicine* 157, 27–30.
- Grönfors, M. (1994). Miehin kulttuuri ja väkivalta. Teoksessa Sipilä, J. & A. Tiihonen (toim.): Miestä rakennetaan, maskuliinisuuksia puretaan. Tampere: Vastapaino, 63–76.
- HE 94/1993 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen toisen vaiheen käsittäviksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.
- Hearn, J. (1998). *The violences of men: How men talk about and how agencies respond to men's violence to women*. London: Sage.
- Hearn, J. (2013). The sociological significance of domestic violence: Tensions, paradoxes and implications. *Current Sociology* 61(2), 152–170.
- Heffernan, K., Blythe, B. & Nicolson, P. (2014). How do social workers understand and respond to domestic violence and relate this to organizational policy and practice? *International Social Work* 57(6), 698–713.
- Helliwell, J. F., Layard, R. & Sachs, J. D. (2019). *World happiness report 2019*. New York: Sustainable Development Solutions Network.
- Hester, M. (2011). The three planet model: Towards an understanding of contradictions in approaches to women and children's safety in contexts of domestic violence. *British Journal of Social Work* 41(5), 837–853.
- Hietamäki, J. (2018). Lähisuhdeväkivalta 2017. Helsinki: THL.
- Hirvonen, H. (2014). *Habitus and care: Investigating welfare service workers' agency*. Jyväskylä: Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 497.
- Honkonen, R. (1999). *Poliisi ja opintoviikon metsästys: Koulutus poliisimiehen elämässä*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Husso, M. (2003). *Parisuhdeväkivalta: Lyötyjen aika ja tila*. Tampere: Vastapaino.
- Jäppinen, M. (2015). *Väkivaltatyön käytännöt, sukupuoli ja toimijuus: Etnografinen tutkimus lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten auttamistyöstä venäjällä*. *Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja* 2015:3. Helsinki: Helsingin yliopisto.

- Jenkins, R. (1992). *Pierre Bourdieu: Key sociologists*. Abingdon: Routledge.
- Julkunen, R. (1999). Sukupuoli, työ ja hyvinvointivaltio. Teoksessa Lipponen, P. & P. Setälä (toim.): *Suomalainen nainen*. Helsinki: Otava, 79–100.
- Kainulainen, H. (2009). Huumeidenkäyttäjien rikosoikeudellinen kontrolli. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 245. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Kainulainen, H. & Niemi, J. (2017). Parisuhdeväkivallan tunnistaminen rikosoikeudellisessa järjestelmässä. Teoksessa Niemi, J., H. Kainulainen & P. Honkatukia (toim.): *Sukupuolistunut väkivalta: Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma*. Tampere: Vastapaino, 138–155.
- Keskinen, S. (2005). *Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat: Sukupuoli, valta ja kielelliset käytännöt*. Tampere: Tampere University Press.
- Koivunen, T. (2017). Ideaalityöntekijän ruumillinen pääoma ja ammatillinen habitus rekrytoijien silmin. *Hallinnon tutkimus* 36 (4), 242–252.
- Korander, T. (2004). Poliisikulttuuri, poliisiammatin ja -tutkimuksen väline. *Oikeus* 33(1), 4–24.
- Kotanen, R. (2013). Näkymättömästä näkökulmaksi: Parisuhdeväkivallan uhrit ja oikeudellisen sääntelyn muutos Suomessa. *Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja* 2013:5. *Sociologia*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Kotanen, R. (2018). The rise of the crime victim and punitive policies? Changes to the legal regulation of intimate partner violence in Finland. *Violence Against Women* 24(12), 1433–1453.
- Krug, E. G., Dahlberg, L. L., Mercy, J. A., Zwi, A. B. & Lozano, R. (toim.) (2002). *World report on violence and health*. Geneva: World Health Organization.
- Laapio, M. (2005). Poliisi ja perheväkivalta: Tapaustutkimus poliisin toimintakulttuurista ja viranomaisverkostosta. Espoo: Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 24.
- Laitila, S. (2020). Sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten lähisuhdeväkivaltaan ja sukupuoleen liittyvät puhettavat. *Sosiaalityön pro gradu –tutkielma*. Jyväskylän yliopisto.
- Lampikoski, M. (2003). Poliisin tehtävät ja mahdollisuudet väkivaltatyössä. Teoksessa Paavilainen, E. & T. Pösö (toim.): *Lapset, perhe ja väkivaltatyö*. Porvoo: WSOY, 167–179.
- Latomäki, M. M., Runsala, E., Koivisto, A.-M., Kylmä, J., & Paavilainen, E. (2020). Omaishoitajien kokema kuormittuneisuus ja kaltoinkohtelu. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti* 57(2), 100–123.
- Lattu, E. (2016). *Naisten tekemä väkivalta*. Tampere: Tampere University Press.
- Lehti, M. (2018). *Henkirikoskatsaus 2018. Katsauksia 28/2018*. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

- Leinonen, N. (2019). Ammattilaisten lähisuhdeväkivallan kohtaamiseen liittyvien tunteiden yhteys väkivallan kokijalle, tekijälle ja ammattilaisille rakennettuun toimijuuteen. Psykologian ja sosiaalityön pro gradu –tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Lindqvist, R. (2009). Parisuhdeväkivallan kohtaaminen maaseudun sosiaalityössä. Jyväskylä: Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research.
- Minilex. (2019a). Lastensuojelua koskeva lainsäädäntö. Luettu 19.12.2019 osoitteessa [https://www.minilex.fi/a/lastensuojelua-koskeva-lains%C3%A4%C3%A4d%C3%A4nt%C3%B6](https://www.minilex.fi/a/lastensuojelua-koskeva-lains%C3%A4%C3%A4d%C3%A4nt%C3%A4nt%C3%B6)
- Minilex. (2019b). Lastensuojelulain ilmoitusvelvollisuus. Luettu 19.12.2019 osoitteesta <https://www.minilex.fi/a/lastensuojelulain-ilmoitusvelvollisuus>
- Mullender, A. (1996). Rethinking domestic violence: The social work and probation response. London: Routledge.
- Myhill, A. & Johnson, K. (2016). Police use of discretion in response to domestic violence. *Criminology & Criminal Justice* 16(1), 3–20.
- Naisten Linja. (2020). Digitaalinen väkivalta. Luettu 18.5.2020 osoitteessa <https://www.naistenlinja.fi/tietoa-vakivallasta/vakivallan-muodot/digitaalinenvakivalta/>
- Nettiturvakoti. (2019). Väkivallan monet muodot. Luettu 18.12.2019 osoitteessa <https://nettiturvakoti.fi/tunnista-vakivalta/vakivallan-monet-kasvot/>
- Niemi-Kiesiläinen, J. (2004). Rikosprosessi ja parisuhdeväkivalta. Helsinki: WSOY.
- Niemi-Kiesiläinen, J. & Kainulainen, H. (2006). Perheväkivalta ja lainsäädäntö. Teoksessa *Perhe- ja lähisuhdeväkivalta. Auttamisen käytäntöjä*. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 35, 115–135.
- Niklander, E., Peltonen, J., Fagerlund, M., Mela, M., Houtsonen, J., Notko, M. & Husso, M. (2019). EPRAS-hankkeen projektikonaisuus ja sen arviointi. Teoksessa Niklander, E., M. Notko & M. Husso (toim.): *Lähisuhdeväkivaltaan puuttuminen ja ammattilaisten koulutus sosiaali- ja terveydenhuollossa ja poliisissa: EPRAS-hankkeen arviointi*. Helsinki: THL, 24–80.
- Niklander, E., Peltonen, J., Notko, M. & Husso, M. (2019). Enhancing professional skills and raising awareness on domestic violence, violence against women and shelter services (EPRAS) -hanke. Teoksessa Niklander, E., M. Notko & M. Husso (toim.): *Lähisuhdeväkivaltaan puuttuminen ja ammattilaisten koulutus sosiaali- ja terveydenhuollossa ja poliisissa: EPRAS-hankkeen arviointi*. Helsinki: THL, 17–23.
- Nikupeteri, A. & Laitinen, M. (2017). Vaino väkivaltana ja yhteiskunnallisammattillisena kysymyksenä. Teoksessa Laitinen, M., J. Kinnunen & R. Hannus (toim.): *Varjosta valoon. Eron jälkeisen vainon tunnistaminen, katkaisu ja uhrien selviytymisen tukeminen*. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 41, 19–41.
- Notko, M., Holma, J., Husso, M., Virkki, T., Laitila, A., Merikanto, J. & Mäntysaari, M. (2011). Lähisuhdeväkivallan tunnistaminen erikoissairaanhoidossa. *Duodecim* 2011:127, 1599–1606.

- Notko, M. & Husso, M. (2019a). Lähisuhdeväkivalta ilmiönä. Teoksessa Niklander, E., M. Notko & M. Husso (toim.): Lähisuhdeväkivaltaan puuttuminen ja ammattilaisten koulutus sosiaali- ja terveydenhuollossa ja poliisissa: EPRAS-hankkeen arviointi. Helsinki: THL, 13–16.
- Notko, M. & Husso, M. (2019b). Lähisuhdeväkivaltaan puuttumisen haasteet ja mahdollisuudet. Teoksessa Niklander, E., M. Notko & M. Husso (toim.): Lähisuhdeväkivaltaan puuttuminen ja ammattilaisten koulutus sosiaali- ja terveydenhuollossa ja poliisissa: EPRAS-hankkeen arviointi. Helsinki: THL, 86–89.
- Nyqvist, L. (2001). Väkivaltainen parisuhde, asiakkuus ja muutos: Prosessinarviointi parisuhdeväkivallasta ja turvakotien selviytymistä tukevasta asiakastyöstä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.
- Näre, L. (2008). Naisia loukkaava mainonta visuaalisena väkivaltana. Teoksessa Näre, S. & S. Ronkainen (toim.): Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikka. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 344–367.
- Ojuri, A. (2004). Väkivalta naisen elämän varjona: Tutkimus parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten elämäkulusta ja selviytymisestä. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Paasivirta, T. (2013). Lähisuhde- ja perheväkivalta. Teoksessa M. Piispa (toim.): Uskalla olla, uskalla puhua: Vammainen nainen ja väkivalta. Tampere: THL, 49–64.
- Paavilainen, E. & Pösö, T. (2003a). Epäily, tunnistaminen, ilmitulo ja puuttuminen perheväkivaltaan. Teoksessa Paavilainen, E. & T. Pösö (toim.): Lapset, perhe ja väkivaltatyö. Porvoo: WSOY, 75–88.
- Paavilainen, E. & Pösö, T. (2003b). Lasten kokema perheväkivalta käsitteinä ja ilmiönä. Teoksessa Paavilainen, E. & T. Pösö (toim.): Lapset, perhe ja väkivaltatyö. Porvoo: WSOY, 13–44.
- Perttu, S. (1999). Perhe- ja lähisuhdeväkivalta sosiaali- ja terveydenhuollossa: Kyselytutkimus ammattityöntekijöiden toiminnasta ja työn kehittämistarpeista 1998. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.
- Pihlainen, A. (2000). Hyvä, ihanteellisuus ja epäitsekkyyys arvo- ja arvostuskäsityksinä terveydenhuollon koulutuksessa ja työelämässä. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Piispa, M. (2002). Complexity of patterns of violence against women in heterosexual partnerships. *Violence Against Women* 8(7), 873–900.
- Piispa, M., Taskinen, J. & Ewalds, H. (2012). Selvitys perhe- ja lapsensurmien taustoista vuosilta 2003–2012. *Selvitys. Sisäinen Turvallisuus*. Helsinki: Sisäasiainministeriön Julkaisuja 35.
- Poliisi. (2020). Tietoa poliisista. Luettu 8.2.2020 osoitteessa https://www.poliisi.fi/tietoa_poliisista
- Poliisilaki 872/2011. Luettu 1.10.2020 osoitteessa <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110872>
- Quinlan, M. (2005). Considerations for collecting freelists in the field: Examples from ethobotany. *Field Methods* 17(3), 219–234.

- Rikoslaki 19.12.1889/39. Luettu 1.10.2020 osoitteessa <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>
- Rikosuhripäivystys. (2019). Lähisuhdeväkivalta voi koskettaa jokaista. Luettu 5.11.2019 osoitteessa <https://www.riku.fi/erilaisia-rikoksia/lahisuhdevakivalta/>
- Ronkainen, S. (2017). Mitä väkivalta on. Teoksessa Niemi, J., H. Kainulainen & P. Honkatukia (toim.): Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Tampere: Vastapaino, 19–35.
- Ronkainen, S. & Näre, S. (2008). Intiimin haavoittava valta. Teoksessa Näre, S. & S. Ronkainen (toim.): Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikka. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 7–40.
- Ruohonen, M. (2006). Perhe- ja lähisuhdeväkivallan vastaisen työn kehitys Suomessa. Teoksessa Perhe- ja lähisuhdeväkivalta. Auttamisen käytäntöjä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto, 9–39.
- Särkelä, A. (2001). Välittäminen ammattina. Näkökulmia sosiaaliseen auttamistyöhön. Tampere: Vastapaino.
- Siukola, R. (2014). Miten puutun lähisuhdeväkivaltaan? Esimerkkinä päihde- ja mielenterveystyö. Tampere: Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen oppaita 34/2014.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. (2006). Sosiaalihuolto Suomessa. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön esitteitä 2006:11.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. (2013). Terveystenhoito Suomessa. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön esitteitä 2/2013.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. (2017). Sosiaalihuoltolain soveltamisopas. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2017:5.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. (2020). Sosiaalipalvelut. Luettu 25.5.2020 osoitteessa <https://stm.fi/sosiaalipalvelut>
- Sundborg, E. M., Saleh-Stattin, N., Wändell, P. & Törnkvist, L. (2012). Nurses' preparedness to care for women exposed to intimate partner violence: A quantitative study in primary health care. BMC Nursing 11(1).
- Suomen virallinen tilasto. (2019). Rikos- ja pakkokeinotilasto: Perhe- ja lähisuhdeväkivalta 2018. Helsinki: Tilastokeskus.
- THL. (2019). Lähisuhdeväkivalta. Luettu 2.11.2019 osoitteessa https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/vakivallan-ehkaisy/lahisuhdevakivalta
- Törmä, S. & Pentikäinen, M. (2016). Tavoitteena naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja perheväkivallasta vapaa Suomi: Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelmasta Istanbulin sopimuksen toimeenpanoon. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:15.
- Tuomi, J. & Sarajarvi, A. (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2009). Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen, ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotuseettisen ennakoarvioinnin järjestämiseksi. Helsinki: Tutkimuseettinen Neuvottelukunta.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2012). Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta.
- Valtioneuvosto. (2019). Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019. OSALLISTAVA JA OSAAVA SUOMI – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Helsinki: Valtioneuvoston julkaisuja 2019:31.
- Virkki, T. (2007). Gender, care, and the normalization of violence: Similarities between occupational violence and intimate partner violence in Finland. *Nordic Journal of Women's Studies* 15(4), 220–232.
- Virkki, T. (2008a). The art of pacifying an aggressive client: ‘Feminine’ skills and preventing violence in caring work. *Gender, Work & Organization* 15(1), 72–87.
- Virkki, T. (2008b). Habitual trust in encountering violence at work: Attitudes towards client violence among Finnish social workers and nurses. *Journal of Social Work* 8(3), 247–267.
- Virkki, T. (2017). At the interface of national and transnational: The development of Finnish policies against domestic violence in terms of gender equality. *Social Sciences* 6(1), 1–17.
- Virkki, T., Husso, M., Notko, M., Laitila, A., Holma, J. & Mikko Mäntysaari. (2012). Lähisuhdeväkivallan kehystäminen erikoissairaanhoidossa: Puuttumisen ja muutoksen mahdollisuudet. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 48, 280–293.